

MASTEROPPGAVE

Emnekode:

FE306E

Navn på kandidat:

Linn Øien Wedding

Universitetets rolle i lys av
kretsløpsøkonomien: en diskursanalyse av
debatten i "På Høyden" om
petroleumsforskning og forskningsetikk

Dato: 08.06.16

Totalt antall sider: 90

Abstract

This thesis is a discourse analysis of the debate about petroleum research and research ethics which has been ongoing in "På Høyden" in recent years. I have chosen to do a case study of the debate explains the role of the university in this context. My main research question is:

"How is the universitys role prepared by the different discourses in the debate about petroleum research and research ethics?" To answer this question i have presented two further questions to illuminate the research question. In the first research question I look to how the different discourses express their perception of the universitys role. In the second research question i look to the discourses after the publishing of NENTs report about petrol research and research ethics, where i try to identify changes as a result of the report.

I have been using discourse analysis to answer my research questions. My data material is 91 publications from "På Høyden" which was published between 2013 and 2016. From this data material I have analyzed up five discourses which all have different perceptions about the universitys role. I have further discussed these discourses against central aspects in circulation economics, which to varying degrees accord with the perceptions of the discourses.

My findings show that the differences separating the discourses from each other in research question 1, seems to disappear in research question 2. At this time there is only one discourse left, which seems to have many features in common with circulation economics.

Forord

Denne masteravhandlingen er avsluttende del av min Master of Science in Business med spesialisering i økologisk økonomi ved Handelshøgskolen Nord. Oppgaven har fokus på kretsløpsøkonomi og universitetets rolle slik den fremstår i debatten om petroleumsforskning og forskningsetikk.

Jeg ønsker å takke min nærmeste familie, venner og kolleger for å ha vært overbærende med min frustrasjon i denne tida, og for å ha heiet på meg underveis og hatt tro på prosjektet også når jeg har syntes det har sett mørkt ut.

Takk skal også Ingrid Bay-Larsen ved Nordlandsforskning ha for hennes bruk av tid, samt gode forslag til tema for oppgaven.

Til sist vil jeg takke min veileder Are S. Ingulfsvann for fleksibilitet, tålmodighet og konstruktive innspill underveis i prosessen.

Mo i Rana, 08.06.16

Linn Øien Wedding

Sammendrag

Denne oppgaven er en diskursanalyse av debatten om petroleumsforskning og forskningsetikk som de siste årene har pågått i ”På Høyden”. Jeg har valgt å ha fokus på universitetets rolle i denne debatten, og har dermed formulert følgende problemstilling:

” Hvordan blir universitetets rolle framstilt av de aktuelle diskurser i debatten om petroleumsforskning og forskningsetikk?” For å belyse problemstillingen har jeg utarbeidet to forskningsspørsmål hvor jeg i det første ser på hvordan de forskjellige diskursene uttrykker sin oppfatning av universitetets rolle. Det andre forskningsspørsmålet er rettet mot diskursene i tiden etter publisering av NENTs rapport om petroleumsforskning og forskningsetikk, der jeg ser om det har dukket opp noen endringer i diskursene som følge av denne.

Metodisk har jeg valgt å benytte diskursanalyse som tekstanalyse for å besvare problemstillingen. Jeg har også avgrenset oppgaven ved å benytte universitetets rolle som case. Tekstutvalget består av 91 publiseringer i ”På Høyden” som strekker seg over en tidsperiode fra 2013 til 2016. Fra datamaterialet har jeg analysert fram 5 diskurser der alle har forskjellige oppfatninger som angår universitetets rolle. Disse har jeg drøftet opp mot sentrale aspekter i kretsløpsøkonomien, som i varierende grad samstemmer med de oppfatninger diskursene presenterer.

Mine funn viser at de forskjeller som skiller diskursene fra hverandre i forskningsspørsmål 1, etterhvert blir borte i forskningsspørsmål 2. Her dør noen av diskursene ut, mens andre ser ut til å bli mer samstemmige seg imellom. Denne ene diskursen vi da sitter igjen med, ser også ut til å ha mange trekk som er forenlige med kretsløpsøkonomien.

Innholdsfortegnelse

Abstract.....	i
Forord.....	ii
Sammendrag	iii
Innholdsfortegnelse.....	iv
1.0 Innledning	1
1.1 Aktualisering:.....	1
1.2 Valg av tema	1
1.3 Teoretisk grunnlag	2
1.4 Problemstilling	2
2.0 Teori:.....	4
2.1 Behov for endringer	4
2.2 Bærekraft.....	5
2.3 CSR og samfunnsansvar	6
2.4 Corporate citizenship	10
2.5 Kretsløpsøkonomien	10
2.6 Betydningen av frihet.....	15
2.7 Samspill mellom økonomi og kultur.....	16
2.8 Kommunikativ arena.....	17
3.0 Metode	19
3.1 Filosofisk og vitenskapsteoretisk standpunkt:	19
3.2 Diskursteori.....	22
3.3 Diskursanalyse	24
3.4 Framgangsmåte	26
3.5 Metodekritikk.....	29
4.0 NENTs rapport.....	30
5.0 Empiri, analyse og drøfting.....	33
5.1 Forskningsspørsmål 1	33
5.1.1 Empiri	33
5.1.2 Analyse og drøfting.....	45
5.1.3 Diskursene i et helhetsperspektiv i kretsløpsøkonomien	62
5.2 Forskningsspørsmål 2	66
5.2.1 Analyse og drøfting.....	66
6.0 Avslutning.....	78
6.1 Konklusjon.....	78
6.2 Forslag til videre forskning.....	80
Litteraturliste.....	82

Figurliste

- Figur 1: «Bærekraftig utvikling» (Sviland, Maria, udatert), s.5
- Figur 2: |“Carroll’s Corporate Social Responsibility Pyramid” (Myheavyrotation, 2012) s.7
- Figur 3: «Lineær verdikjede» (forfatteren, 2016) s.12
- Figur 4: «Circulation economics, an organic model» (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007) s. 13
- Figur 5: “Diskursenes variasjon 1” (forfatteren, 2016) s. 66
- Figur 6: “Diskursenes variasjon 2” (forfatteren, 2016) s. 78

1.0 Innledning

I dette kapittelet vil jeg presentere oppgavens bakgrunn, problemstilling og teoretisk grunnlag.

1.1 Aktualisering:

Med stadig økende antall oppslag i media angående klimaendringer og mer forskning på klima, har fokuset økt på hvilket ansvar vi burde ta for å redusere klimautslipp (Miljødirektoratet, 2016). Etersom fossilt brensel etter beregninger sto for 81,6% av verdens utslipp i 2011 (Hofstad, 2015), er dette en viktig pott å redusere. I Parisavtalen (FN, 2016) er et av hovedmålene at kloden ikke skal bli mer enn 2 grader varmere, noe som innebærer et ønske om en overgang fra fossil energi til fornybare energikilder, populært kalt ”det grønne skiftet” (Regjeringen, 2014). I denne forbindelse ble det i 2013 reist et spørsmål av professor Peter Haugan ved Universitetet i Bergen om hvorvidt det er etisk riktig at vi fortsetter å forske på utvinning av olje når vi vil ha en overgang til fornybare energikilder.

For Norge som oljenasjon (Regjeringen, 2016) kan dette lett bli et betent tema. Fossilt brensel er vår viktigste næring og har lagt grunnlag for den velstand vi idag erfarer i landet (Regjeringen, 2015). I tillegg har vi satset mye på forskning og utvikling på dette feltet, og vært kjent for å være best i verden på blant annet ”ren” oljeteknologi og sikkerhet (Bjørheim, 2008). Skal vi virkelig gi slipp på all vår velstand for å nå klimamålene? Kan det være nødvendig? Og er det hold i denne klimaforskningen? Hva om klimaforskerne tar feil?

Peter Haugan, professor ved Universitetet i Bergen, publiserte våren 2013 et innlegg i studentavisen ”På Høyden” der han oppfordret til en debatt omkring petroleumsforskning og forskningsetikk. Debatten ble omfattende, og flere tema ble berørt. Et av de sentrale temaene var universitetenes rolle sett i sammenheng med klimautfordringene vi står overfor. Dette vil jeg i det følgende se nærmere på.

1.2 Valg av tema

Da jeg i forsøk på å velge tema var i kontakt med Ingrid Bay-Larsen ved Nordlandsforskning, oppfordret hun meg til å skrive diskursanalyse fra debatten om petroleumsforskning og forskningsetikk. Jeg syntes dette hørtet både utfordrende og interessant ut, og tok i på oppfordringen. Siden dette har oppgaven blitt grundig avgrenset, og det ferdige produktet er

altså en diskursanalyse av de publiseringer som er trykt i ”På Høyden” i forbindelse med den ovennevnte debatten om petroleumsforskning og forskningsetikk.

”På Høyden” har blitt tildelt VIS-prisen for deres dekning av denne saken (Bergstrøm, 2014). De har fått ros fra nominasjonskomiteen for å ha levert konstruktiv og formativ forskningsjournalistikk, som også mener de har fylt et tomrom i den offentlige diskusjonen om miljø- og klimadebatt (Bergstrøm, 2014). I tillegg til at debatten har eskalert videre til andre universitetsaviser og nasjonale media, førte den til at rektor ved UiB i 2014 ba den nasjonale forskningsetiske komite for naturvitenskap og teknologi, heretter referert til som NENT, gjøre en vurdering av hvorvidt det er etisk riktig å forske på utvinning av petroleum. Denne vurderingen har også vært med å påvirke debatten, og utgjør et tidsskille i min analyse ved tekster som er publisert før denne vurderingen, og tekster publisert etter at resultatene fra vurderingen ble presentert.

1.3 Teoretisk grunnlag

Jeg har også sett denne analysen i sammenheng med teori basert på kretsløpsøkonomi.

Kretsløpsøkonomien handler i sin essens om at vi i tillegg til økonomiske verdier også må ta hensyn til naturen og samfunnet. Den legger også til grunn at det må etableres nye former for samhandling for å være istand til å møte vår tids utfordringer. Med utgangspunkt i dette drøfter jeg mine funn opp mot bærekraft, samfunnsansvar, betydning av frihet, samspillet mellom økonomi og kultur, kommunikativ arena, samt et overordnet perspektiv på kretsløpsøkonomien.

1.4 Problemstilling

Jeg har på bakgrunn av dette formulert følgende problemstilling for oppgaven:

Hvordan blir universitetets rolle framstilt av de aktuelle diskurser i debatten om petroleumsforskning og forskningsetikk?

For å besvare denne problemstillingen har jeg også utarbeidet to forskningsspørsmål:

1. Hvilke diskurser har kjempet om definisjonsmakt når det gjelder universitetets rolle i denne debatten?

I denne delen vil jeg avdekke de forskjellige diskurser som utmerker seg med tanke på definisjon av universitetets rolle. Jeg vil først trekke frem sentrale trekk ved diskursene, før jeg drøfter de flytende betegnerne på tvers av diskurser og opp mot teori relatert til kretsløpsøkonomi.

For å belyse hvordan disse utvikler seg, har jeg valgt å legge forskningsspørsmål 2 noe lenger fram i tid. Jeg har skilt forskningsspørsmål 1 og 2 i to epoker, der publiseringen av rapporten til NENT blir et tidsskille. Med dette utgangspunktet lyder forskningsspørsmål 2 slik:

2. Hva skjedde med debatten etter at NENTs rapport ble publisert?

Her vil jeg trekke fram de sentrale trekk i de forskjellige diskurser etter publisering av NENTs rapport, og sammenligne med hvordan de var før publiseringen. I tillegg vil jeg se på hvordan enkelte handlinger bidrar til materialisering av diskurs, samt hvordan det utvikler seg til at noen diskurser dør ut og andre får makt. Også her vil jeg trekke inn kretsløpsøkonomien der det er naturlig.

I undersøkelsen har jeg valgt å benytte meg av diskursanalyse ettersom dette er en velegnet framgangsmåte for å analysere tekster.

Jeg vil nå begynne med å presentere oppgavens teoridel, før jeg redegjør for mitt metodiske og diskursteoretiske utgangspunkt. Deretter følger analyse og drøfting av forskningsspørsmål 1 og 2, før jeg konkluderer og kommer med forslag til videre forskning.

2.0 Teori:

Jeg har i denne oppgaven valgt å legge den teoretiske hovedvekt på kretsløpsøkonomien, med utgangspunkt i Ingebrigtsen og Jakobsens bok "Circulation economics" (2007). Dette har jeg valgt fordi det er en teori som har fanget min interesse, i tillegg til at denne har vært en sentral i min fordypning på studiet. Jeg har supplert denne med andre kilder som også har vært pensumlitteratur, deriblant Crane og Matten (2010) og Daly og Farley (2010).

2.1 Behov for endringer

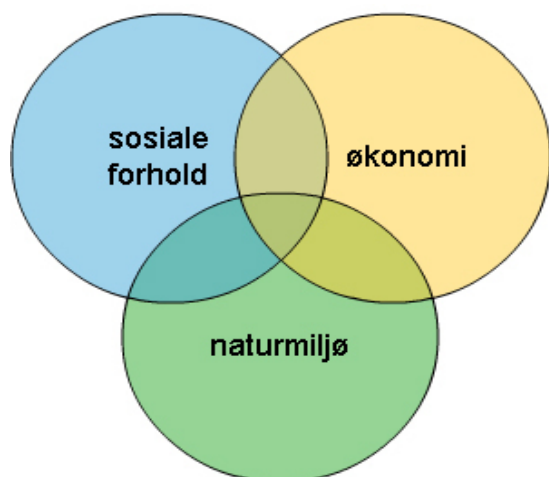
Med de utfordringer verden står overfor i dag, deriblant klimaendringer og finanskriser, er det ifølge Ingebrigtsen og Jakobsen (2011) nødvendig å gjøre grunnleggende endringer i økonomisk teori og praksis. I essensen handler dette om at vi må ta hensyn til flere verdier enn kun økonomiske, altså legge en verdippluralisme til grunn, i tillegg til at det må etableres nye former for samhandling med andre aktører for å være istand til å møte disse utfordringene (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2011). Ingebrigtsen og Jakobsen (2011) mener også at slike utfordringer skyldes en konflikt på et dypere nivå mellom økonomi, natur og samfunn. Derfor mener de altså at den tradisjonelle økonomiske tankegang ikke er tilstrekkelig, ettersom den ignorerer enheten i det planetariske sosio-økosystemet (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007). Vi trenger derfor en overgang til en tankegang som bygger på et holistisk verdensbilde, og som aksepterer at mennesker er ansvarlige deltakere i samfunnet. Et utgangspunkt for en ny og bærekraftig økonomisk måte å tenke på, er at et samspill mellom mennesker og natur baseres på naturens grunnleggende prosesser og respekt for dens iboende verdi. Vi må også forholde oss til mennesker som helhetlige, integrerte personer, og ikke kun som økonomiske operatører.

En slik endring i tankemåte er svært omfattende, i tillegg til at den også er uforenlig med tradisjonell økonomisk tankegang. Det kan derfor sies at vi behøver et paradigmeskifte (Daly og Farley, 2011). Vi kan i denne sammenheng ifølge Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) forstå paradigmer som epistemologi, det innebærer altså en endring i tankemønstre, konsepter, teorier, metoder og de regler som ligger til grunn for å forstå ontologien, altså hvordan verden er (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

Før vi går videre inn på kretsløpsøkonomien, vil jeg si litt om bærekraft og samfunnsansvar ettersom dette også er viktige momenter innenfor kretsløpsøkonomien.

2.2 Bærekraft

Bærekraft er et konsept som har vokst med bakgrunn i verdensproblemer som miljøforurensing, for stor avfallsdeponering, nedleggelses konsekvenser for både individer og samfunn, samt erosjon av lokale kulturer og miljøer som følge av masseturisme. Det har etterhvert blitt et populært begrep, som også blir tolket på svært forskjellige måter. Den vanligste definisjonen er hentet fra Brundtlandskommisjonen (Crane og Matten, 2010): ”development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs” (UN, udatert). Det er også vanlig å omtale bærekraft som bestående av tre faktorer, nemlig økonomi, natur og miljø og sosiale forhold (Crane og Matten, 2010). Dette er illustrert i figuren under:

Figur 1

Kilde: Sviland, Maria (udatert), «Bærekraftig utvikling»

Et sentralt skille kan i følge Zadek (2007) settes mellom svak og sterk bærekraft. Svak bærekraft setter som krav at den totale summen av verdier skal være konstant over tid. Dette innebærer at så lenge en verdi øker, kan andre verdier minke tilsvarende uten at man kommer i konflikt med målet om bærekraft. Eksempelvis kan økonomisk vekst veie opp for forurensning av miljøet (Zadek, 2007). Sterk bærekraft, derimot, mener at noen typer miljø- og sosial kapital er ubyttbare. Her er det ikke nok å bare ta hensyn til den totale verdisummen, enkeltverdier må også beskyttes. I definisjonen av sterk bærekraft er det den integrerte

kombinasjonen av faktorer, irreversibilitet og usikkerhet som teller (Daly og Farley, 2011; Zadek, 2007)

Ettersom det er flere eksempler som indikerer at noen problemer har blitt stadig mer alvorlig, er det klart at kosmetiske mål basert på ideen om svak bærekraft ikke er tilstrekkelig (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007)

2.3 CSR og samfunnsansvar

De siste tiårene har det blitt stadig mer fokus på ”grønn utvikling”, og i denne forbindelsen også et økende press på virksomheter om å ta en del av ansvaret for bærekraftig utvikling. Virksomheters samfunnsansvar har altså vært et tema som har fått stadig mer fokus (Carson og Kosberg, 2003). Sentrale spørsmål i denne sammenheng er hvorfor virksomheter bør ta samfunnsansvar, samt hva dette samfunnsansvaret innebærer (Crane og Matten, 2010). Crane og Matten (2010) forklarer at mye av samfunnsansvaret ser ut til å være motivert av det de kaller ”opplyst egeninteresse”, altså at organisasjoner påtar seg samfunnsansvar fordi de selv tjener på det. Eksempler på slik motivasjon kan være at samfunnsansvar kan gi mer fornøyde kunder, mer motiverte ansatte eller bedre tillit og mindre overvåking fra myndighetene (Crane og Matten, 2010).

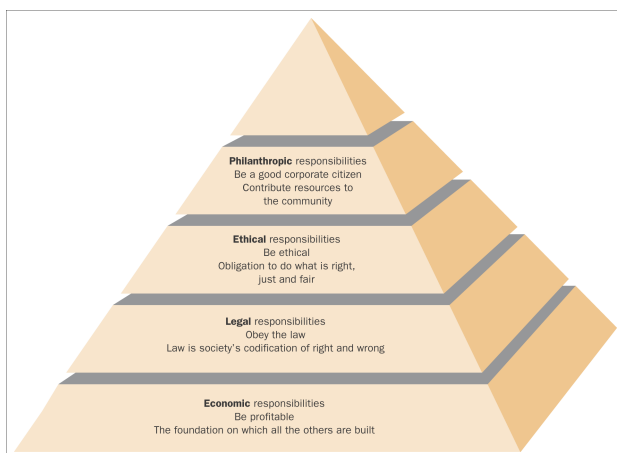
Sosialt ansvar er knyttet til interaksjonen med det kulturelle miljø. Dermed kan ikke sosialt ansvar reduseres til et konkurransemiddel for å tjene mer penger (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007). Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) forklarer at dette skyldes at kulturen ifølge deres oppfatning har egenverdi og ikke bare instrumentell verdi slik konkurranseverktøy har.

Om CSR har noen velferdseffekt kommer an på hvilken funksjon CSR utøver innenfor en bestemt kontekst.

Selv om man intuitivt skulle tro at CSR må være samfunnsnyttig, har vi her vist at det ikke nødvendigvis er tilfelle. Den totale velferdseffekten av CSR avhenger mye av konteksten som CSR blir utøvd i. Innenfor offentlig politikk kan CSR være en mindre kostnadskrevende substitutt for nasjonale myndigheter og dermed øke velferden. På den andre siden, kan CSR også forvrengte regulerende avgjørelser på en måte som gir lavere velferd. Det finnes altså ingen generell konklusjon, men er situasjonsavhengig (Lyon og Maxwell, 2008)

På området for privat politikk, kan NGOers anbefaling av grønne produkter og firma ha gunstige effekter. På den andre siden, gjennom å motivere bedrifter til å lobbyere mot myndighetenes standarder er det også mulig at NGOenes innsats underminerer offentlige reguleringer som ville hatt en enda større verdi (Lyon og Maxwell, 2008).

En svært vanlig modell for samfunnsansvar, er Carrolls pyramide. Denne tar for seg forskjellige typer samfunnsansvar i fire nivåer. Carroll ser på samfunnsansvar som et konsept i flere lag. Denne kan deles inn i fire aspekter som henger sammen: økonomisk, lovpålagt, etisk og filantropisk ansvar. (Crane og Matten, 2010)

Figur 2.

Kilde: Myheavyrotation (2012), "Carroll's Corporate Social Responsibility Pyramid"

Jeg vil nå gå inn på hva disse fire aspektene innebærer.

Økonomi: Det er et krav til alle virksomheter at de må imøtekomme sine økonomiske forpliktelser, deriblant kunne dekke sine utgifter samt avkastning til eierne (Crane og Matten, 2010).

Den økonomiske ansvarlighet er som vi ser plassert på laveste nivå. Selv om profitt bidrar med relevante standarder til å måle en virksomhets ressurseffektivitet, gir det lite mening å argumentere for at et økonomisk overskudd på en meningsfylt måte gir en direkte indikasjon

på om en kulturell institusjon, f.eks. et universitet eller et museum, når målene sine. Dette betyr blant annet at det er vanskelig å avgjøre om et universitet lykkes i å gjennomføre sine kulturelle oppgaver i samfunnet gjennom kun å referere til regnskap. Mens økonomisk oversikt tradisjonelt har vært et overordnet mål i økonomien, er penger å betrakte som et middel i en kulturell sammenheng. (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007)

Lovlig: Det kreves også at virksomheter føyer seg etter lover og regler, samt de normer som eksisterer i bransjen. For universitetene er spesielt universitets- og høyskoleloven relevant. Jeg vil i denne oppgaven trekke fram noen relevante paragrafer:

§ 1-3 c) forvalte tilførte ressurser effektivt og aktivt søke tilføring av eksterne ressurser.

§ 1-5, (1) Universiteter og høyskoler skal fremme og verne akademisk frihet. (...)

§ 1-5, (6) Universiteter og høyskoler skal sørge for åpenhet om resultater fra forskning eller faglig eller kunstnerisk utviklingsarbeid. (...) (Lovdata, 2016).

Etisk: Her handler det om å gjøre det man mener er rett og rettferdig, selv om ikke dette er lovpålagt av myndighetene (Crane og Matten, 2010).

Virksomheter bør for deres egen del demonstrere etisk korrekt atferd for å oppnå legitimitet i markedet. Virksomheter er ikke etisk ansvarlig for å løse alle slags sosiale problemer. Wood (referert i Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007) sier de er hovedsakelig ansvarlig for å løse de problemer de selv har forårsaket, og for å bidra til å løse problemer og sosiale utfordringer relatert til deres virksomhet og interesser. Virksomheter som har til intensjon å tilpasse seg normer og regler i samfunnet må ha et større perspektiv enn økonomisk og lovlig ansvar. Empiriske studier viser at virksomheter som forutser hva loven vil kreve av miljøansvar og sosialt ansvar, ofte forventer fordelaktig behandling i markedet, i hvert fall på lang sikt. Dette er begrunnet med at holdningsendringer forventes å påvirke kunders kjøpspreferanser (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

Filantropisk:

Filantropisk ansvar innebærer ifølge Crane og Matten (2010) at virksomheten gjennomfører aktiviteter for å forbedre livskvaliteten til ansatte, lokalbefolkning og samfunnet generelt. Dette kan innebære veldedighet, bygging av fritidsanlegg, støtte til lokale skoler eller sponning av kulturelle arrangement (Crane og Matten, 2010).

Selv om det vanligvis har positive konsekvenser å overføre økonomiske ressurser til diverse kulturelle institusjoner, kan økonomiske inngrep med kulturen under visse forhold også ha negativ effekt. Problemet oppstår dersom økonomiske aktører blir fristet til å støtte kulturen kun av det hensyn å generere ekstra inntekt for virksomheten, f.eks. når bryggeri sponser arrangementer som trekker mye folk og det blir solgt drikkevarer. Et negativt aspekt av sosial utvikling er at kultur med tiden har blitt mindre interessant som investeringsobjekt og dermed blitt frarøvet store deler av dets iboende verdi. Dermed er det en reell fare at kulturen tilpasser seg de kommersielle betingelsene i markedet når sponning blir benyttet. Denne utviklingen fører til en stadig mer kommersialisert kultur. Selv om kommersiell sponning fra virksomhetens side blir referert til som kulturelt ansvar, er tendensen at bidragene i økende grad tjener formålet å gi virksomheter mer 'goodwill' i markedet (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

En virksomhet som tar filantropisk ansvar er ikke bare opptatt av å tilfredsstille de økonomiske, lovlige og etiske standarder i samfunnet. De er også opptatt av å bidra aktivt til en positiv kulturell utvikling. Carroll forklarer at 'filantropi inkluderer virksomhetens bidrag av finansielle ressurser eller bruk av tid, som innebærer bidrag til kunst, utdanning eller samfunnet'. Skillelinjen mellom etisk og filantropisk ansvar kan sies å være at filantropisk ansvar 'ikke er etisk eller moralsk forventet'. Lokalsamfunn ønsker at bedrifter skal bidra med deres penger, fasiliteter og arbeidstid til humanitære programmer og formål, men de anser ikke bedriftene som uetiske dersom de ikke bidrar på det ønskede nivå' (Carroll 1991, s. 42).

Derfor er det helt sentralt at midlene som blir overført fra bedrifter til kultur blir gitt som gaver og uten betingelser på slep. Alt annet vil i følge Hegge (referert i Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007) røve kulturen fra sin uavhengighet og frihet.

For å oppsummere kan vi si at forskningsfeltet på 'virksomhetens sosiale ansvar' viser at virksomheter gjennom å fullføre deres ansvar på alle fire nivå samtidig i tillegg til å imøtekomme interessenter, bidrar til å skape en vital kultur.

Crane og Matten (2010) trekker også frem at Carrolls pyramide som modell har noen begrensninger. Dette går ut på at den ikke sier noe om hvordan man skal gå fram når to eller

flere ansvarsområder kommer i konflikt med hverandre. I tillegg er modellen tilpasset det amerikanske samfunnet.

Friedman (1970) er derimot av den oppfatning at det eneste ansvaret en virksomhet har, er å opptre i tråd med eiernes ønsker, som vanligvis innebærer å tjene mest mulig penger. Å gå inn for å opptre i henhold til andre verdier, sier han er å bruke andres, altså eiernes, penger. Gode gjerninger kan ikke gjøres på andres bekostning, og derfor er sosialt ansvar ifølge Friedman noe kun enkeltpersoner kan ha, og ikke virksomheter (Friedman, 1970).

2.4 Corporate citizenship

Corporate citizenship er en noe nyere betegnelse som i likhet med 'virksomheters samfunnsansvar' også brukes om virksomheters sosiale rolle. Dette begrepet blir ofte tillagt forskjellige betydninger, det blir enten brukt synonymt med filantropi eller virksomheters samfunnsansvar, eller i betydning av en utvidet politisk rolle i samfunnet for virksomheter. Det er den siste betydningen av begrepet jeg her vil forholde meg til. Ifølge Crane og Matten (2010) innebærer dette å jobbe for en kombinasjon av sosiale, sivile og politiske rettigheter. De definerer det som følger: Corporate citizenship beskriver virksomhetens funksjon for å overvåke individers borgerlige rettigheter (Crane og Matten, 2010).

Zadek (2007) understreker at en virksomhet er "civil" når den fullt ut utnytter de muligheter den har til å lære og handle for å bygge sosiale og miljørelaterte mål inn i deres kjernevirksomhet gjennom å effektivt utvikle sine interne verdier og kompetanse.

2.5 Kretsløpsøkonomien

Jeg vil nå fortsette med å forklare hva kretsløpsøkonomien hovedsakelig går ut på.

Ingebrigtsen og Jakobsen har for å forklare kretsløpsøkonomien laget en modell som med utgangspunkt i tradisjonell økonomi bygger på fem grunnleggende endringer:

Vi må endre verdensbilde fra mekanisk til organisk

Med dagens mekaniske verdensbilde, inspirert av fysikken, er det umulig å få tak på ideen om bærekraft. Kretsløpsøkonomi bygger derfor på et organisk verdensbilde som tar utgangspunkt i å se helheten og delene forbundet med hverandre. Her vil større helheter ha kvaliteter som

ikke er tilstede i delene i seg selv, og man må kunne forstå helheten og samspillet mellom delene for å forstå delene i seg selv (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2011). En slik helhet gjelder også markedet, som vil bestå av sammenkoblede partnere som er integrert i et levende naturelt og kulturelt system (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2011). Et slikt mer komplekst og dynamisk rammeverk tar i betraktning at økonomisk atferd både er mangesidig og kontekstavhengig. Her trekkes det fram som eksempel at kontekstuelle faktorer som kollektive forestillinger når det gjelder etiske normer og sosial orientering i økonomisk sammenheng, vil unngå noen av problemene vi møter i tradisjonell økonomi (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2011). En viktig konsekvens av en overgang fra mekanisk til organisk verdensbilde, er at økonomisk aktivitet ikke lenger kan reduseres til et konkurrerende spill mellom uavhengige aktører i markedet. Det vil derimot være naturlig å beskrive samspillet mellom aktørene i markedet gjennom felles avhengighet og samarbeid, på samme måte som vi ser i naturen (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2011).

Vi må endre menneskebilde fra økonomisk til økologisk

”Det økonomiske menneske” har spilt en grunnleggende rolle i økonomisk teori i snart 200 år. Denne tar utgangspunkt i at mennesket er en rasjonell økonomisk agent som alltid søker å maksimere sin egeninteresse. Det finnes derimot ikke bevis for at ”det økonomiske menneske” er hverken en realistisk eller gunstig beskrivelse av mennesket. Vi må heller ta utgangspunkt i ”det økologiske menneske”, et menneske som ser seg selv som en medborger i verden, som er villig til å ofre sin egeninteresse på vegne av det samfunn han er en del av (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2011).

Vi må gå fra å tenke i lineære verdikjeder til å tenke sirkulært

Når man tenker i lineære verdikjeder får det miljømessige konsekvenser i form av forurensning og ressursbruk (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2011).

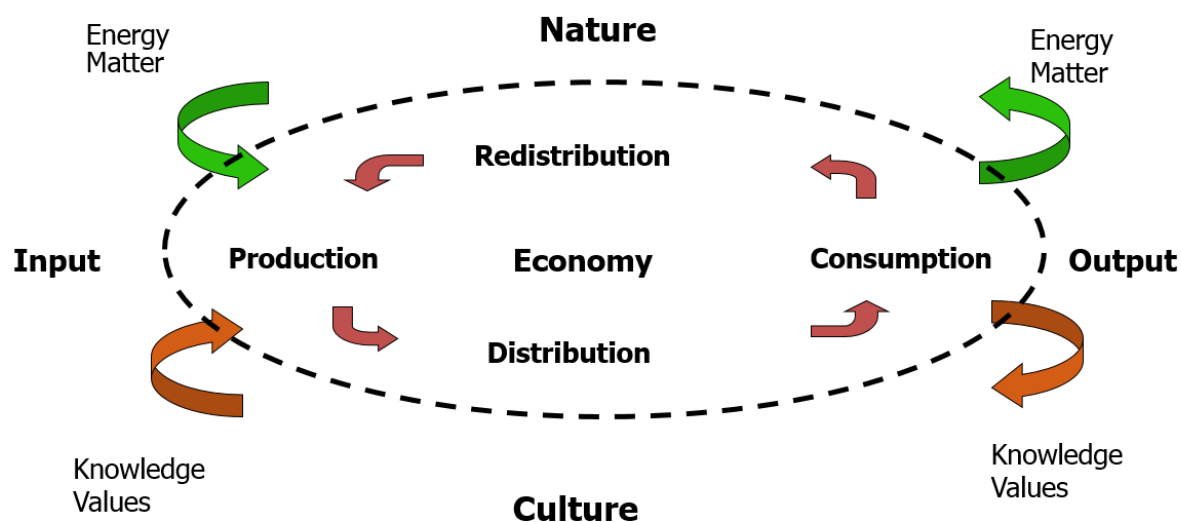

Figur 3, «Lineær verdikjede»

Vi ser her at ressurser starter i ene enden, og ender i andre enden. I et slikt system er det sjeldent at materiale og energi blir godt utnyttet, noe som betyr at det eksisterer et forbedringspotensiale.

For å kunne utnytte ressursene effektivt kreves et mer helhetlig perspektiv på ressurs- og avfallshåndtering. Dette kan gjøres ved å utvide det lineære perspektivet på verdikjeden til et sirkulært perspektiv (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2011).

From linear to circular value chains

Figur 4.

Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) s. 111. «Circulation economics, an organic model»

Et mål med dette er å øke ressursutnyttelsen slik at produksjonen økes, i tillegg til at det brukes mindre råmateriale og blir mindre avfall. I kretsløpsøkonomien er det også viktig å ta vare på naturlige og kulturelle verdier på en slik måte at det gagnar individene, samfunnet og økosystemet på lang sikt. Med en slik innfallsvinkel kan de beste løsningene for virksomheter finnes i samarbeid med en eller flere andre aktører i verdikjeden. Kretsløpsøkonomiens sirkulære prosesser er inspirert av de naturlige prosessene i økosystemet (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2011).

Vi må samarbeide mer istedenfor å stadig konkurrere

Konkurransen mellom virksomheter har lenge vært den vanligste karakteristikken på interaksjon i markedsøkonomien. I kretsløpsøkonomien legges det derimot vekt på at perspektivet må heves fra de enkelte virksomheter til et industrielt nivå, også kalt mesonivå. Dette betyr at løsninger ikke knyttes til den enkelte virksomhet, men derimot til interaksjonen

som foregår mellom de forskjellige virksomheter i spesifikke sirkulære verdikjeder. Det er ønskelig med løsninger som gir best mulige resultater for verdikjeden som helhet, selv om de enkelte virksomheter ikke nødvendigvis vil se resultater av dette. Virksomhetene i verdikjeden studeres her som en helhet istedenfor hver for seg (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2011).

For å kunne oppnå best mulig ressursutnyttelse i materiale og verdikjeder, er det av høy viktighet at det blir etablert en arena der de involverte aktører sammen kan koordinere planleggingen for å oppnå best mulige resultater. I denne forbindelse må det etableres et rammeverk som karakteriseres av samarbeid for å ta økonomiske avgjørelser. Et slikt rammeverk overgår det tradisjonelle skillet mellom markeds- og kommandoøkonomi ettersom det representerer et kommunikativt samarbeid mellom uavhengige aktører på mesonivå. Det er ikke tanken at samarbeid skal erstatte strategiske handlinger på alle områder, så her er det viktig å klarere hvilke områder det er aktuelt å samarbeide på, og på hvilke områder man skal konkurrere. Målet bør være å oppnå best mulige resultater både sosialt, økonomisk og økologisk (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2011).

Vi må gå fra verdimonisme til verdipluralisme

I en konkurransedrevet markedsøkonomi er det vanskelig, kanskje også umulig, å håndtere problemstillinger relatert til samspillet mellom økonomi, natur og kultur. Dette skyldes at markedsøkonomien er begrenset til å håndtere saker der alternativene kan måles mot hverandre på en endimensjonal skala. Sammensatte problemer krever derimot også sammensatte verdier. Det er derfor, om man skal få tak på de komplekse utfordringene som dagens samfunn står overfor, nødvendig å utvikle nye arenaer som baseres på samarbeid og kommunikasjon mellom representanter for de forskjellige verdisystemer (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2011).

Jeg vil nå gå videre til å se på betydningen av frihet, før jeg fortsetter med samspillet mellom økonomi og kultur. Til sist vil jeg se litt på kommunikativ arena. Disse tre temaene er alle sentrale byggestener i kretsløpsøkonomien.

2.6 Betydningen av frihet

Begrepet 'frihet', som er sentralt her, har som regel forskjellig betydning i økonomisk og i kulturell sammenheng (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

Et nærmere blikk på konseptet 'frihet' vil klarere hva som skiller kulturell frihet fra 'frihet' brukt i økonomien. Å være fri, i dagligspråket, innebærer at vi kan ta våre egne avgjørelser og gjennomføre egne handlinger uten å bli hindret i dette (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

Mens frihet i økonomi primært refererer til markedsaktører som ikke blir hindret fra å velge mellom forskjellige produkter av eksterne krefter, er frihet i kulturell sammenheng i større grad å ha mulighet til å velge hvilke verdier som skal forme basisen for den frie vilje (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

Vi kan også skille mellom negativ og positiv frihet. Negativ frihet kan karakteriseres som fravær av hindringer utenfra. Dette innebærer at individets mulighet til utfoldelse i minst mulig grad bør begrenses av eksterne autoriteter. Positiv frihet, derimot, innebærer at enhver har muligheten til å forme sitt eget liv, deriblant muligheten til å uttrykke seg og utvikle sine ferdigheter både individuelt og kollektivt. Kort sagt kan en si at negativ frihet er 'frihet fra', mens positiv frihet er 'frihet til' (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

Mens økonomisk frihet hovedsakelig retter sin oppmerksomhet mot utviklingen av optimale forhold for markedsaktører til å «gjøre hva de vil», er kulturell frihet i større grad opptatt av å utvikle muligheter til å «ville hva de vil». Kulturell frihet forutsetter dermed muligheten til å ville noe annet enn det som anses som gitt av definerte gjentakende mønstre innen f.eks. natur eller samfunn. Konkret betyr dette at økonomisk frihet blant annet impliserer at leverandører kan velge mellom konkurransedyktige måter og kunder kan velge mellom forskjellige produkttilbud. Kulturell frihet, på den andre siden, innebærer at personen kan velge å leve hans eller hennes liv basert på andre verdier eller normer enn økonomiske (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

Vi kan med også si at mens frihet i økonomien fokuserer på den individuelle aktør, er frihet i kulturen forankret i et sosialt samfunn.

I følge Hegge (referert i Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007) konstituerer økonomisk frihet en tilsynelatende frihet. Med dette mener han at prisen for økonomisk frihet er at individet blir underlagt 'økonomiske lover', linket til f.eks. pris og markedsmekanismer, i stedet for å være fri til å velge en annen verdiprioritet.

2.7 Samspill mellom økonomi og kultur

Kulturen konstituerer den sosiale konteksten for kunnskap, identitet og mening. Ingebrigtsen og Jakobsen argumenterer for at en av de viktigste oppgavene til universitetene er å være dynamiske senter for frambringelsen av ny kunnskap og verdier (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

En nødvendig forutsetning for en vital og robust kultur er at den har tilstrekkelige økonomiske ressurser disponibel. Selv om det ikke er viktig hvor de økonomiske ressursene kommer fra, er det viktig å diskutere hvilke vilkår som eksisterer for distribusjonen av ressurser (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) hevder at målet er å utvikle en form for interaksjon mellom økonomi og kultur som bidrar til å skape en synergieffekt som begge sektorer kan dra fordel av. Med synergi menes her den kombinerte effekten av to faktorer som er forskjellig fra summen av de to faktorene.

Økonomien er avhengig av at kulturen bidrar til konstant fornyelse og revitalisering av ideer, kunnskap og verdier, mens kulturen på sin side er avhengig av tilgang til tilstrekkelige økonomiske rammebetingelser. Dersom kulturen skal ha mulighet til å vie sin oppmerksomhet til denne viktige funksjonen, er det avgjørende at den ikke blir underlagt maktstrukturene i økonomien. Den må kunne utfolde seg i frihet (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

Basert på argumentet om at negativ og positiv frihet representerer karakteristiske økonomiske og kulturelle trekk, argumenterer Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) med at balansen mellom de to sektorene bare kan bli ivarettatt dersom kulturen får muligheten til å lykkes med å opprettholde og utvikle positiv frihet. Samspillet mellom økonomien og kulturen vil være bærekraftig i den grad det blir tillatt vital, fri kulturell manifestasjon basert på respekt for kulturens iboende verdi. Det går derved en grense for hvor store deler av kulturen vi kan tillegge instrumentell verdi før kulturens bærekraft blir svekket, f.eks. evnen til revitalisering av kunnskap og verdier. I et samfunn der kunnskap og verdier kun blir vurdert på basis av profit, vil revitaliseringen av kulturen lett kunne lide.

For å få en bærekraftig er det derfor viktig at folk blir gitt muligheten til å uttrykke og demonstrere deres evner og ferdigheter uten at friheten blir begrenset. Vi trenger derfor ordninger for en uavhengig og fri kultur, ettersom både kunnskap og verdier er viktige for økonomisk utvikling og innovasjon (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

Et viktig mål for samspillet mellom økonomi og kultur er å forsikre at kulturen får et rammeverk som gjør det mulig å utvikle kunnskap og verdier som er nødvendige for å etablere en effektiv og bærekraftig økonomi (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

Dette innebærer at økonomiske ressurser må stilles til rådighet for kulturell utvikling. Kulturell aktivitet må støttes både av offentlige tildelinger og ved direkte overføringer fra virksomheter/bedrifter. Ingebrigtsen og Jakobsen argumenterer sterkt for at et hovedprinsipp må være at disse midlene kan bli brukt fritt og uten betingelser, i forhold til spirituelle og kulturelle aktiviteter. Holbæk-Hanssen understreker viktigheten av at kulturen blir finansiert på sine egne premisser gjennom å si at «lærer- og forskerinntekt, artistlønn og artisttilskudd må bli ervervet uten sekundære betingelser av økonomisk eller artistisk natur» (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

2.8 Kommunikativ arena

En kommunikativ arena er ifølge Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) en nødvendig forutsetning for at kretsløpsøkonomien skal fungere i praksis. Gjennom å etablere integrerte nettverk for kommunikative arenaer vil det være mulig å koordinere de forskjellige økonomiske aktørers interesser samtidig som man kan ta hensyn til naturmessige og kulturelle verdier. En slik kommunikativ arena må organiseres slik at den bidrar til å finne optimale løsninger som omfatter alle interessentenes mål i henhold til både økonomi, natur og kultur.

Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) mener at økonomien i større grad burde organiseres gjennom desentraliserte, samarbeidende nettverk.

Konkurransen er ikke alltid ugunstig, i noen tilfeller er det med på å sikre bredde og kvalitet i tilbudet. Derfor er det viktig å bare implementere kommunikative arenaer på de områder der konkurransebaserte løsninger ikke er tilfredsstillende for å møte de globale utfordringer vi står overfor.

Det ideelle er å finne løsninger alle interessenter kan enes om, noe Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) mener gradvis vil skje om man erstatter konkurranse med samarbeid på de aktuelle områder. En nødvendig forutsetning for at et slikt samarbeid skal lykkes, er at alle aktører er villige til å bidra med relevant og nødvendig informasjon uten å ha strategiske hensikter med dette.

Det er vanskelig å avklare hvordan man i praksis skal bli enige om felles normer og regler. Basert på Habermas' prinsipper for kommunikativ handling, foreslår Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) at følgende forutsetninger må være tilstede for at en kommunikativ arena skal være vellykket:

- alle interessenter som berøres skal ha muligheten til å delta
- alle skal ha mulighet til å stille spørsmål om det de ønsker
- alle skal ha mulighet til å komme med forslag
- alle skal ha muligheten til å uttrykke deres egne ønsker, behov og holdninger
- ingen må hindres i å benytte seg av de ovennevnte rettigheter

Dette krever at aktørene er istand til å ta avstand fra sine egne egosentriske perspektiver. Når alle er enige, blir sjansen større for en vellykket implementering.

(Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

En forutsetning for å oppnå et godt resultat i en kommunikativ arena, er at alle aktører evner eller er villige til å se utfordringene fra de andre aktørenes perspektiv. Dette betyr at løsningene er basert på dialog og velfungerende diskursive prosesser mellom de involverte aktørene (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

Det har vist seg å være vanskelig å få til en velfungerende materiell syklus i henhold til kretsløpsmodellen innenfor markedsøkonomien, men også kun ved hjelp av lover og offentlige reguleringer. Dette forklares med at slike sykluser kun kan forstås ut ifra et mesoperspektiv, og det vil derfor være vanskelig å forstå problemet og løse det enten fra et mikro eller et makroperspektiv (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

Vi har her sett på teori relatert til kretsløpsøkonomien som senere vil brukes til å belyse empirien. Før vi gjør dette, vil jeg presentere mitt metodiske utgangspunkt og framgangsmåte for oppgaven.

3.0 Metode

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for de metodiske valg jeg har tatt i forbindelse med forskningen. Jeg vil starte med å redegjøre for mitt filosofiske og vitenskapelige standpunkt før jeg går nærmere inn på mitt konkrete metodevalg som tar utgangspunkt i casestudium og diskursanalyse.

Om forskningsetikken:

Har anvendt barmhjertighetsprinsippet som dreier seg om å skape forståelse for andres tanker og meninger på en troverdig måte. Jeg har derfor under hele arbeidsprosessen lagt vekt på å være åpen og mottakelig, å prøve å se ting fra de forskjellige aktørenes synspunkt. I tillegg har jeg lagt vekt på å tolke data i beste mening og la eventuell tvil komme vedkommende til gode.

3.1 Filosofisk og vitenskapsteoretisk standpunkt:

Forskningsetikk

Når det gjelder forskningsetikk, har jeg etter beste evne prøvd å rette meg etter NESHS forskningsetiske retningslinjer (Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap og humaniora, 2016). I denne sammenhengen vil jeg spesielt nevne at jeg særlig i tolkningen av mine funn har anvendt barmhjertighetsprinsippet, som altså dreier seg om å skape forståelse for andres tanker og meninger på en troverdig måte. Dette innebærer at jeg i arbeidsprosessen har lagt vekt på å være åpen og mottakelig og prøve å forstå de forskjellige aktørene i debatten og deres synspunkt. Jeg har også lagt vekt på å tolke data i beste mening og la eventuell tvil komme aktørene til gode.

I tillegg vil jeg nevne at alt materiale jeg har benyttet i denne oppgaven er offentlig tilgjengelig.

Lovdannende og fortolkende vitenskaper

Ifølge Bratberg (2014) eksisterer det et grunnleggende skille i vitenskapen mellom lovdannende vitenskaper og fortolkende vitenskaper. Lovdannende vitenskaper assosieres med naturvitenskapen og har som formål å finne allmenne årsakssammenhenger, mens fortolkende vitenskaper har sitt utspring i humaniora og prøver å finne mening i det som undersøkes. Et fortolkende vitenskapssyn kan sies å være en kontrast til det positivistiske vitenskapssyn. Her legges det til grunn at forskeren er en del av den verden som utforskes, ikke bare en observatør til verden som i positivismen, men en deltaker i det som foregår. Med utgangspunkt i min problemstilling, ”Hvordan blir universitetets rolle framstilt av de aktuelle diskurser?”, har det vært et naturlig valg å ta utgangspunkt i fortolkende vitenskap ettersom det å svare på denne forutsetter at jeg søker forståelse for og tolker det jeg skal undersøke. De to forskningsmetodene som ifølge Easterby-Smith et al (2008) legger størst vekt på forståelse og fortolkning, er sosialkonstruksjonismen og hermeneutikken.

Ontologi og epistemologi

Når det gjelder vitenskapsteoretisk standpunkt, er epistemologi og ontologi to sentrale begreper. Mens ontologi kan sies å handle om hva man kan vite noe om og hva som eksisterer i verden, handler epistemologi om hvordan man kan tilegne seg kunnskap om verden og gyldigheten av denne kunnskapen (Tjora, 2012). Sosialkonstruksjonismen bygger på et ontologisk utgangspunkt der virkeligheten ikke er objektiv, men sosialt konstruert og blir fylt med mening av mennesker. Den er opptatt av hvordan mennesker bruker språket for å gi verden mening og dele erfaringer med hverandre. Når mennesker handler er dette som følge av en menneskelig forståelse av situasjonen, ikke en direkte respons på ekstern stimuli (Easterby-Smith et al, 2008). Det finnes ifølge Burr (referert i Jørgensen og Phillips, 1999) flere forskjellige sosialkonstruksjonistiske tilganger som bygger på noen felles premisser. Premissene at de har en kritisk innstilling til kunnskap, at vårt syn på verden er preget av vår historiske og kulturelle bakgrunn, at det er en sammenheng mellom viten og sosiale prosesser og en sammenheng mellom viten og sosial handling. En kritisk innstilling til kunnskap innebærer at det ikke finnes noen objektiv sannhet. Virkeligheten blir derfor sett på som et produkt av vår måte å dele inn verden på som kun er tilgjengelig for oss gjennom våre verdensbilder og begreper. Ettersom disse blir påvirket av vår historiske og kulturelle bakgrunn, blir verdensbildene vi danner oss vår tolkning av verden og de kan også forandres over tid. Dersom vi hadde sett verden på en annen måte ville våre verdensbilder også

sannsynligvis vært annerledes. I sosiale prosesser med andre blir vår måte å forstå verden på både skapt og opprettholdt. Her bygges felles sannheter, i tillegg til at det utøves en kamp om hva som er sant og usant. Et verdensbilde vil bidra til å legitimere visse handlinger, mens andre vil bli upassende. Slik vil forskjellige verdensbilder kunne bidra til forskjellige sosiale handlinger, slik at den sosiale konstruksjon av viten og sannhet også vil få konkrete sosiale konsekvenser (Jørgensen og Phillips, 1999). I utførelsen av diskursanalyse hvor det politiske og sosiale studeres, er det et utgangspunkt at verden fremtrer som mer eller mindre omskiftelig. I denne sammenhengen blir det meningsløst å si hva verden består av uten å gå nærmere inn på hvordan det ble slik, hvordan verdenen opprettholdes eller utfordres av andre muligheter. Ettersom det er sentralt for diskursanalytikeren å finne ut hvordan og hvorfor ting fremstår som de gjør, blir det her epistemologiske spørsmål som står i sentrum for analysen, mens ontologiske spørsmål kommer i bakgrunnen (Neumann, 2001).

Når det gjelder hermeneutikken er hovedpoenget å forstå meningen av en del gjennom å se delen i sammenheng med helheten. På lik linje må også helheten forstås i lys av delene, slik at det oppstår en sirkel mellom disse fra del til helhet og tilbake igjen. Repetisjoner av sirkelen vil gi en gradvis økt forståelse av både del og helhet (Alvesson og Sköldberg, 2008).

Hermeneutikken legger vekt på at forskeren alltid har en forforståelse som må tas i betraktning når et fenomen skal tolkes. Vi har alltid med oss en slik forforståelse i møte med verden, og det er også disse som avgjør hva som er hva som er forståelig og hva som er uforståelig for oss (Gilje og Grimen, 1993). Det er viktig å ha en forforståelse når man skal forske på et fenomen, ettersom denne er med på å styre hva vi ser etter. Uten en forforståelse ville forskningen lett blitt retningsløs. Å være klar over sin egen forforståelse og synliggjøre denne for leseren, er viktig for å bidra til transparens i forskningen (Gilje og Grimen, 1993). Min egen forforståelse har blant annet helt fra starten av vært et grunnlag for mitt valg av teori. Jeg vil av disse grunnene skrive litt om min egen bakgrunn, som danner grunnlag for min forforståelse i denne oppgaven.

Mitt utgangspunkt er at jeg er masterstudent i økonomi, med spesialisering i økologisk økonomi. Jeg har jobbet i helsevesenet og i undervisningssektoren, og driver på fritiden mye med musikk og friluftsliv. Dette har ført til at jeg har utviklet en interesse for å ta vare på både naturen og sosiale verdier.

3.2 Diskursteori

Om Diskurs

Det er en evig kamp som foregår mellom forskjellige diskurser om hvordan de kategorier og fenomener som danner vår verden skal defineres. Her inngår også definisjonen av begrepet diskurs (Neumann, 2001). Naturlig nok finnes det derfor mange forskjellige definisjoner av begrepet 'diskurs'. Jeg har her valgt å presentere tre definisjoner som samsvarer med hvordan begrepet blir brukt i denne oppgaven.

En diskurs kan blant annet sies å være: "et kognitivt og normativt fellesskap som kommer til uttrykk i språk" (Bratberg, 2014) Neumann (2001) definerer diskurs som "et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser som, ved å innskrive seg i institusjoner og fremstå som mer eller mindre normale, er virkelighetskonstituerende for sine bærere og har en viss grad av regularitet i et sett av sosiale relasjoner" (Neumann, 2001 s. 18). En annen aktuell definisjon er hentet fra Jørgensen og Phillips (1999) som sier at "en diskurs er en bestemt måte å tale om og forstå et utsnitt av verden på" (Jørgensen og Phillips, 1999, s.9)

Vi ser at alle disse definisjonene har noen fellestrekk ved at de tar for seg språk på den ene siden, og virkeligheten, verden eller sosial kontekst på den andre siden. I tillegg gir de uttrykk for at det er et normativ aspekt i dette, det som blir sagt eller gjort må være innenfor visse regler, altså innenfor i diskursen, for å bli akseptert.

I denne sammenhengen trekker Neumann (2001) også fram viktigheten av å holde åpen muligheten for forskjellige definisjoner av diskursbegrepet. Han mener at man utøver vold mot en mengde bruksområder dersom diskursbegrepet lukkes og man kun lar det ha en betydning.

Det poststrukturalistiske hovedpoenget går ut på at diskurs konstruerer den sosiale verden i betydning. Betydning kan dessuten aldri fastslås ettersom språket er grunnleggende ustabil. En diskurs er ingen lukket enhet, den vil bli omformet konstant gjennom kontakten med andre diskurser. Med dette blir begrepet diskursiv kamp sentralt. Det vil alltid være forskjellige diskurser som kjemper mot hverandre i håp om å fastslå språkets betydning på nettopp deres måte, eller oppnå hegemoni. Laclau og Mouffes diskursteori, også kalt kontinental diskursteori (Bratberg, 2014), har tar utgangspunkt i denne poststrukturalistiske innfallsvinkel, i tillegg til marxismen (Jørgensen og Phillips, 1999).

I følge poststrukturalistisk språkfilosofi går vår tilgang til virkeligheten alltid gjennom språket. Ved hjelp av dette skaper vi representasjoner av virkeligheten som både speiler den allerede eksisterende virkelighet, og også er med på å skape den. Språket blir som en 'maskin' som konstituerer den sosiale verden. Forandring blir dermed også en måte det sosiale forandres på. Kampene som foregår på det diskursive nivå, er med både på å forandre og å reproducere den sosiale virkelighet (Jørgensen og Phillips, 1999).

Om diskurser og lukning

Neumann forklarer at en diskurs er satt sammen av representasjoner som igjen er gruppert på en gitt måte. Med representasjoner mener han: ” ting og fenomener i den tapning de fremstår for oss, altså ikke tingene i seg selv, men tingene silt gjennom det som kommer mellom oss og verden(...)” (Neumann, 2001, s.33). Siden diskurs er virkelighetsproduserende, kan virkeligheter benyttes som et annet ord for representasjoner. Neumann bruker også begrepet 'diskursivt felt' om den arenaen der flere diskurser møtes. Aksept av usikkerhet og konflikt mellom representasjoner ligger som grunnlag for diskursanalyse. Dersom det foreligger to eller flere representasjoner der ingen av dem kan sies å være dominerende, kan det diskursive felt sies å være åpent. I motsetning til dette kan man si at det diskursive felt er lukket dersom det kun foreligger en representasjon av virkeligheten (Neumann, 2001) Neumann (2001) argumenterer også for at en fullstendig lukning av feltet er umulig, ettersom meningen tar plass i relasjoner mellom fenomener, og slike relasjoner alltid må være i fluks.

Maktbegrepet i diskursanalyse

Maktbegrepet blir i diskursanalyse benyttet på en litt annen måte enn vi tradisjonelt sett er vant til fra andre tilganger. Her er det sentralt at makten eksisterer i diskursene, og den er desentrert og flytende. Jeg har her valgt å ta utgangspunkt i Foucaults maktforståelse. Ifølge ham (Bratberg, 2014) ligger makten i den diskursen som til enhver tid har hegemoni. Han mener det er et åpent spørsmål hvem som har definert grunnpilarene i en gitt diskurs, og benytter altså dermed maktbegrepet på en upersonlig og strukturell måte. Maktbegrepet hos Foucault er sentralt for ham med det at han anser enhver ”sannhet” for å være en form for lukning av fortolkningsrommet (Bratberg, 2014). Relatert til Neumann kan vi altså si at når

det skjer en lukning i det diskursive felt, ligger det makt i den diskursen som til slutt står igjen alene.

Materialitet

Ifølge Neumann (2001) eksisterer det også en materialitet utenfor språket, språket har et materielt uttrykk. Denne materialiteten er ifølge Laclau og Mouffe (referert i Jørgensen og Phillips, 1999) også en del av diskursene. Neumann (2001) sier også at hovedpoenget med diskursanalyse er ”å frembringe en metode som kan analysere det språklige og det materielle i et helhetsperspektiv.”

”Poenget med diskursanalyse er å studere hvorledes det eksisterer en rekke handlingsbetingelser for det talte og gjorte, hvorledes et gitt utsagn aktiverer eller ”setter i spill” en serie sosiale praksiser, og hvorledes utsagnet i sin tur bekrefter eller avkrefter disse praksisene (Neumann, 2001, s. 83)

Mye mer man kunne valgt å se på når det gjelder diskursenes materialitet i denne sammenhengen. Jeg har her valgt å kun se på hvordan diskursene manifesterer seg, altså de handlinger som følger i etterkant av debatten. Dette må betraktes som en side ved materialiteten, selv om materialiteten innebærer mer enn dette. Den materialiteten som blant annet omfatter institusjoner, økonomiske og sosiale prosesser, normsystemer etc (Neumann, 2001) blir her ikke berørt.

3.3 Diskursanalyse

På samme måte som at begrepet diskurs kan defineres på forskjellige måter, har også diskursanalysen med tiden utviklet seg i forskjellige retninger. Blant de samfunnsvitenskapelige retningene er de fleste av dem fundamentert i et konstruktivistisk vitenskapssyn. Dette innebærer at den som bruker språket blir betraktet som en som tolker og konstruerer mening ut av situasjonen. Vedkommende er ikke bare en passiv mottaker, men aktiv i tolkningsprosessen (Jørgensen og Phillips, 1999).

Foucault sitt utgangspunkt med at diskursanalyse er i følge Neumann (2001) at det i stor grad dreier seg om å studere mening. Dette gjøres med utgangspunkt i språket, der han mener meningen oppstår.

Neumann (2001) sier at diskursanalyse er en metode som kan analysere det språklige og det materielle, som for eksempel handlinger, i et helhetsperspektiv.

Han forklarer:

”Poenget med diskursanalyse er å studere hvorledes det eksisterer en rekke handlingsbetingelser for det talte og gjorte, hvorledes et gitt utsagt aktiverer eller ”setter i spill” en rekke sosiale praksiser, og hvorledes utsagnet i sin tur bekrefter eller avkrefter disse praksisene. Hva angår handlingsbetingelsene er Foucault klar: De determineres av ”arkivet”. Arkivet er ikke dokumentene selv, men grensene og formene for det utsigelige, for bevaring, for minne, for reaktivering, for tilegnelse” (Neumann, 2001, s. 83)

Diskursanalyse kan brukes på alle mulige områder. Det er likevel avgjørende at man ikke bruker diskursanalyse som analysemetode og river den løs fra det teoretiske og metodologiske grunnlag den bygger på. Diskursanalyse er en ”pakkeløsning”, et teoretisk og metodisk hele, som inneholder ontologiske og epistemologiske premisser hva gjelder språkets rolle i den sosiale konstruksjon av verden, teoretiske modeller, metodologiske retningslinjer for hvordan man angriper et forskningsområde og spesifikke teknikker til språkanalyse (Jørgensen og Phillips, 1999).

Dersom man velger å benytte diskursanalyse som metode i empiriske undersøkelser, vil det derfor også være en forutsetning at man aksepterer de filosofiske premisser som ligger til grunn (Jørgensen og Phillips, 1999). Når dette er sagt, er det også verdsatt om det kombineres elementer fra forskjellige diskursanalytiske perspektiver, eller blir brukt elementer fra andre tilganger enn de diskursanalytiske. En slik innfallsvinkel vil bidra til å danne forskjellige former for innsikt i et område, og en bredere forståelse totalt sett. Forutsetningen for at dette gjøres er at disse er basert på en sammensatt og sammenhengende teoretisk ramme (Jørgensen og Phillips, 1999)

Som vi tidligere har vært inne på er det i diskursanalyse et sentralt premiss at mening ligger til grunn for handling. Mer presist kan man si at diskursanalyse handler om å trekke linjer fra

språk til handling, ettersom utgangspunktet er at den rådende diskursen vil påvirke både sosial og politisk handling (Bratberg, 2014). I diskursanalyse er utgangspunktet at det er i den språklige kommunikasjon mening skapes og opprettholdes. Diskursanalyse blir derfor gjennomført ved å studere mening gjennom språket (Bratberg, 2014; Neumann, 2001). Språket er ifølge Neumann (2001) et sosialt system som også har sin egen logikk, som igjen er virkelighetskonstituerende for oss mennesker.

3.4 Framgangsmåte

Casestudium

En casestudie kan ifølge Tjora (2008) sies å være en undersøkelse der det benyttes en allerede eksisterende grense for hva og hvem som inkluderes og ekskluderes i undersøkelsen. Caset er valgt for å gjøre en avgrensning i materialet, og den er gjort fordi den framstår som ekstrem i konteksten, som ifølge Tjora (2008) er en av fire vanlige årsaker til valg av case. Mitt valg av case er Universitetet i Bergens og dets rolle, slik det framstår i debatten om petroleumsforskning og forskningsetikk.

Jeg vil nå presentere noen viktige begreper jeg benytter i analysen, før jeg fortsetter med å forklare datainnsamlingen og min analytiske framgangsmåte.

Viktige begreper benyttet i analysen

Diskursorden: Kan defineres som ” et avgrenset antall diskurser som kjemper i samme terreng” (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 38) Det kan forstås på samme måte som Neumann (2001) bruker begrepet ’diskursive felt’.

Nodalpunkter: Nodalpunkter er i følge Jørgensen og Phillips (1999) ”et privilegert tegn som de andre tegnene ordnes rundt, og som de får sin betydning i forhold til” (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 37). Neumann (2001) benytter begrepet ’forankringspunkter’ for å forklare disse.

Flytende betegne: Flytende betegne kan ifølge Neumann (2001) sies å være de mest sentrale begrepene i diskursordenen som diskursene kjemper for å definere.

Datautvalg

Som nevnt i innledningen ble jeg av Ingrid Bay-Larsen ved Nordlandsforskning oppfordret til å skrive diskursanalyse om temaet petroleumsforskning og forskningsetikk. I denne forbindelse fikk jeg oversendt et utvalg av nærmere 350 mediepubliseringer med relevans for tema. Etter å ha gått igjennom disse noen ganger, innså jeg at jeg måtte avgrense. Jeg valgte da å kun benytte tekster fra et medium. Dette valget falt naturlig på "På Høyden", både fordi det var her debatten startet, og fordi avisen ble tildelt ViS-prisen (Bergstrøm, 2014) der deknningen av denne saken spilte en sentral rolle. "På Høyden" er en uavhengig avis for UiB.

På bakgrunn av de publiseringene jeg fikk tilsendt, valgte jeg å velge ut egne nøkkelord som jeg har brukt til å søke etter flere publiseringer jeg kunne bruke som datamateriale i "På Høyden". Nøkkelordene jeg har brukt er "petroleum", "forskningsetikk" og "Akademiaavtalen". Søkene ble gjort i ATEKST den 23.03.16, og inneholder publiseringer i tidsperioden 01.01.13 til og med 23.03.16. Når det gjelder søkekriterier, valgte jeg å plassere søkeordene i rubrikken "noen av ordene". Etter søket gjorde jeg en strategisk utvelging av publiseringene og valgte bort de jeg anså som lite relevant for tema.

Liste over publiseringene er å finne i ei egen dataliste i litteraturlista.

Analytisk framgangsmåte

Når det gjelder framgangsmåte for diskursanalysen, har jeg valgt å ta utgangspunkt i Neumanns (2001) tre skritt som omhandler hvordan man lager en modell av diskursen. For å gjennomføre en diskursanalyse, er det i følge Neumann (2001) en forutsetning at man innehar kulturell kompetanse om det som skal studeres. Min kulturelle kompetanse i denne sammenheng, har sitt utgangspunkt i at jeg har en faglig bakgrunn i økologisk økonomi. I tillegg har jeg generell interesse for emnet, samt at jeg har brukt mye tid på å sette meg inn i debatten på et videre plan enn det denne oppgaven dreier seg om, både når det gjelder medier og tema som angår dette. Med at jeg har vokst opp i Vesterålen, har også tema som petroleum med dets positive og negative sider, vært et viktig samtidstema store deler av min oppvekst.

Jeg vil nå gå videre til å presentere de tre hovedskrittene i min analytiske framgangsmåte.

Første skritt handler i følge Neumann (2001) om valg og avgrensning av diskurs. Ettersom vi mennesker trenger modeller for å kunne skille visse sanseinntrykk fra andre, samt har våre tegn vi kommuniserer med, kan vi ifølge Neumann (2001) si at den sosiale virkeligheten finnes i diskurser. Når en diskurs da skal avgrenses i forhold til andre diskurser, blir det et spørsmål om hvilket meningsinnhold bærerene av diskursen gir dem. Å trekke grenser mellom en diskurs og en annen, vil derfor være en utfordring. Det er også et valg som må tas for hver enkelt diskursanalyse (Neumann, 2001).

Med utgangspunkt i mitt case om universitetets rolle, har jeg valgt å lete etter hvilke forskjellige oppfattelser og meninger som har blitt uttrykt i datamaterialet, og med utgangspunkt i disse valgt å avgrense forskjellige diskurser. Jeg begynte med å gå igjennom de publiseringene jeg hadde valgt til datamateriale noen ganger, og dannet meg på bakgrunn av dette en oppfatning av de store linjene i materialet. Jeg mente å kunne gjenkjenne fem forskjellige argumentasjonsrekker, som jeg har definert til å være fem forskjellige diskurser. Disse diskursene har jeg gitt navn etter det jeg oppfatter som hovedessensen i hver enkelt av dem. Jeg har kalt dem miljødiskursen, samfunnsansvarsdiskursen, strategidiskursen, fremtidsdiskursen og klimaskepsisdiskursen. Jeg vil også understreke at dette er min fortolkning av materialet, og det er sannsynlig at andre ville ha gjort en noe annen avgrensning enn det jeg har gjort. Jeg har gjennom analysen prøvd å vise hva som ligger til grunn for mine valg og avgrensninger.

I tillegg til avgrensning av case og diskurser, har jeg også gjort en avgrensning i tid ved å stoppe datainnsamlingen 23.03.16. Datamaterialet inneholder derved publiseringer fra 01.01.2013 til og med 23.03.16.

Andre skritt handler i følge Neumann (2001) om diskursens representasjoner. Her har jeg gått inn for å finne de representasjoner, eller virkeligheter, som var å finne i diskursordenen. Jeg har valgt å følge Jørgensen og Phillips (1999) forslag til framgangsmåte ved å først identifisere konfliktlinjene i datamaterialet. Deretter har jeg valgt ut det jeg anså som de mest sentrale begrepene som diskursene kjemper om å definere, altså flytende betegnelser. Jeg har videre lett etter forskjellige definisjoner på de forskjellige betegnelserne. Jeg mente her å kunne gjenkjenne fem forskjellige definisjonsrekker, som jeg har definert til å være fem forskjellige diskurser. Disse diskursene har jeg gitt navn etter det jeg oppfatter som hovedessensen i hver enkelt av dem. Jeg har kalt dem miljødiskursen, samfunnsansvarsdiskursen, strategidiskursen, fremtidsdiskursen og klimaskepsisdiskursen. Jeg har også forsøkt å finne essensen i hver

diskurs gjennom å definere nodalpunktet i dem, altså det sentrale tegnet som alle de andre tegnene blir ordnet rundt (Jørgensen og Phillips, 1999). Videre har jeg undersøkt hvordan andre diskurser har brukt andre definisjoner på de samme tegnene.

I empiri- og analysedelen vil jeg når det gjelder presentasjonen av diskursene legge vekt på deres definisjoner av de flytende betegnerne.

Når det gjelder det tredje skrittet, sier Neumann (2001) at det sentrale er å spørre om alle trekk ved en gitt representasjon er like bestandige. Ifølge Neumann vil noen trekk ved en diskurs alltid være tregere, eller vanskeligere, å forandre enn andre. Dette gjelder hovedsakelig representasjoner av materielle gjenstander og tegn som er ”gode å tenke med”, altså tegn som er lettere å ty til for å definere meningsmønstre. På grunn av oppgavens omfang har jeg ikke gått nærmere inn i dette i analysen, annet enn at det såvidt blir nevnt i forskningsspørsmål 2.

3.5 Metodekritikk

Når det gjelder oppgavens gyldighet og pålitelighet, har jeg etter beste evne prøvd å synliggjøre min framgangsmåte slik at det skal være mulig for andre å gjenta samme prosessen om ønskelig. Jeg har også etter beste evne redegjort for de personlige faktorer jeg mener kan ha påvirket oppgaven.

Jeg vil også understreke at oppgaven er basert på min egen fortolkning, og det er nokså sannsynlig at andre ville kommet fram til en noe annen tolkning enn dette, særlig dersom de har en annen forforståelse å gå ut fra. Dette bidrar også til at det ikke lar seg gjøre å generalisere ut fra denne oppgaven, og jeg vil påstå at den generelt har lav overførbarhet.

Vi har nå vært igjennom det metodiske grunnlaget for denne oppgaven. Etersom NENTs rapport om petroleumsforskning og forskningsetikk spiller en viktig rolle i analysen, vil jeg i det følgende gjøre en presentasjon av denne.

4.0 NENTs rapport

NENT, den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi, er et frittstående og rådgivende organ som tar for seg problemstillinger i henhold til forskningsetiske spørsmål, samt gransking av uredelighet i forskning på området som har med naturvitenskap og teknologi å gjøre. Deres virksomhet er hjemlet i forskningsetikkloven. Det finnes også tilsvarende komitéer i Norge for alle fagområder. (<https://www.etikkom.no/hvem-er-vi-og-hva-gjor-vi/>)

I kjølvannet av debatten om forskningsetikk og petroleumsforskning som startet ved UiB, valgte rektor Dag Rune Olsen å komme med en forespørsel til nasjonal komite for forskningsetikk (NENT) om å gjøre en vurdering av hvorvidt det er etisk riktig å drive petroleumsforskning (På Høyden, 17.jan 2014 – Vil ha svar om oljeforskning). NENT ble her bedt om ”å gjennomgå dei ulike problemstillingane, vurdere dei ulike perspektiva og eventuelt kome med råd til universitet og andre forskningsinstitusjonar om forskning på petroleum og ulike teknologiar for utvinning av petroleum er forskningsetisk forsvarleg” (Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi, 2014).

NENT valgte å løfte spørsmålet til et nasjonalt nivå, og har i denne prosessen hentet inn informasjon fra alle unversitetene om hvor omfattende deres samarbeid med oljeindustrien er, samt hvilke strategiske, forskningspolitiske og forskningsetiske vurderinger som ligger til grunn for dette samarbeidet (Mikkelsen, 2014). Spørsmålet som ble stilt var: ”Hvilke vurderinger har universitetet foretatt med hensyn til hvilket ansvar universitetet har i forhold til de store energi- og miljøutfordringer vi står overfor?” I tillegg har de bedt om informasjon fra bevilgende myndigheter, deriblant Statoil, Olje- og energidepartementet, Kunnskapsdepartementet og Norges forskningsråd (Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi, 2014).

Jeg vil her presentere en punktvis redegjørelse for det innholdet i rapporten som har hatt en konkret påvirkning på debatten:

NENT vurderer det til at de sentrale problemstillingene i saken omhandler forskningens samfunnsansvar samt prinsippene om uavhengighet, åpenhet, bærekraft og føre var. I henhold til de forskningsetiske retningslinjene er det punkt 2 om bærekraftig utvikling og punkt 11 om føre var-prinsippet som har blitt mest anvendt i dette tilfellet.

Føre var-prinsippet kan defineres som: ”Når menneskelige aktiviteter kan føre til moralsk uakseptable skade som er vitenskapelig rimelig, men usikker, skal man foreta handlinger for å unngå eller minske slik skade”. Det innebærer altså en fordring om aktiv handling samt vurdering og minimering av risiko. Forskere har medansvar for å legge til rette for at vurderinger blir gjort i henhold til føre var-prinsippet (Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi, 2014).

Rapporten påpeker at forskningsinstitusjonene og de offentlig bevilgende instanser har et spesielt ansvar. Dette ansvaret handler hovedsakelig om at de bør “bidra til å fremskaffe omstillingskunnskap og for å kommunisere relevante vurderinger knyttet til usikkerhet og risiko til politiske beslutningstakere og allmennheten” (Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi, 2014).

Ansvaret kan vider oppsummeres med at de skal være åpen om eksterne tilknytninger og klar på hvilken rolle forskeren snakker ut fra. Dette er viktig for å bevare uavhengigheten, men likevel kunne samarbeide med andre aktører i samfunnet.

Forskningsinstitusjonene bør også legge til rette for gode prosesser som sikrer grundige og selvstendige vurderinger før det tas viktige strategiske beslutninger, som f.eks. langsiktig samarbeid med petroleumsnæringen. Slik det framstår i følge NENTs undersøkelse, bistår universitetene i stor grad næringslivet med det kunnskapsgrunnlag de etterspør, noe som i praksis lett blir til at de navigerer etter en forestilling om at verden i uoverskuelig fremtid kommer til å være avhengig av petroleumsressurser. Dagens energi- og miljøutfordringer krever derimot nytenkning, kunnskapsutvikling, tverrfaglige analyser og samfunnsetiske vurderinger. Hensyn til samarbeidspartnere skal i følge NENT ikke gå foran hensynet til akademisk frihet og faglig kritisk virksomhet (Den nasjonale forskningsetiske komité for

naturvitenskap og teknologi, 2014).

Det etterlyses også refleksjon fra universitetenes side omkring deres rolle, samt oversikt over deres petroleumsforskning og omstillingsforskning. Universitetene må også gjøre selvstendige vurderinger, det holder ikke å legge til grunn at føringer som er gitt fra offentlige myndigheter gjennom bevilgninger har vært gjenstand for etiske vurderinger.

I tillegg bør universitetene være bevisst det ansvaret de har som kunnskapsprodusent, særlig når det er motstridende interesser i samfunnet. Denne kunnskapen bør kunne komme hele samfunnet til gode. De har også en viktig rolle å spille som pådriver for omstillingen der de i samarbeid med petroleumsnæringen bør presse på for å prioritere satsningsområder som kan bidra i en omstilling. Rapporten påpeker også at petroleum har en rolle å spille i en omstillingsprosess, og avhengigheten av denne vurderes som stor. En overgang til en tid med mindre ikke-fornybar energi og mer fornybar energi vil ha store konsekvenser, både sosialt, økonomisk og økologisk. I en slik omstillingsprosess er det vesentlig å stimulere til tverrfaglig kunnskap samt skaffe seg kunnskap om de sosiale og økonomiske konsekvenser som klimatilpasningsprosesser medfører (Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi, 2014).

Ansvaret for utviklingen ligger på flere aktører. Fare for ansvarsvakuum og en reell risiko for ansvarsfragmentering på feltet. Med mange ulike aktører og innfløkte årsakssammenhenger, kan resultatet bli at ingen tar ansvar (Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi, 2014).

NENT konkluderer med at situasjonen vi er i krever at de forskningsbevilgende instanser og forskningsinstitusjonene legger opp til nye prosesser og vurderinger for å imøtekomme vår tids utfordringer. Avsluttende skriver de som svar på utgangsspørsmålet fra UiB at:

”NENT mener det er forskningsetisk uforsvarlig om petroleumsforskningens rammebetingelser og forskningsaktiviteter hindrer omstillingsprosesser slik at FN’s klimamål som, Norge har forpliktet seg til, ikke kan nås.” (Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi, 2014).

Vi har her sett på innholdet i NENTs rapport om petroleumsforskning og forskningsetikk.

Vi vil nå gå videre og presentere empiri, samt analysere og drøfte denne opp mot kretsløpsøkonomien.

5.0 Empiri, analyse og drøfting

5.1 Forskningsspørsmål 1

Jeg vil nå ta for meg forskningsspørsmål 1, ”Hvilke diskurser har kjempet om definisjonsmakt når det gjelder universitetets rolle i denne debatten?”. For å svare på dette vil jeg først presentere empiri organisert i diskurser. Deretter vil jeg analysere denne i henhold til de flytende betegnere, og drøfte denne mot teori om kretsløpsøkonomi.

5.1.1 Empiri

Jeg har altså i denne analysen gått igjennom 91 forskjellige publiseringer fra ”På Høyden” i forbindelse med debatten om petroleumsforskning og forskningsetikk. I analysen av disse tekstene, har jeg valgt å se på hvordan universitetets rolle blir framstilt av de aktuelle diskurser, som er miljødiskursen, samfunnsansvarsdiskursen, strategidiskursen, fremtidsdiskursen og klimaskepsisdiskursen. Jeg vil først presentere det empiriske innholdet i hver diskurs for seg, før jeg drøfter de flytende betegnerne ’bærekraft’, ’ansvar’, ’fremtidsrettet’, ’finansiering’ og ’uavhengighet’ på tvers av diskurser og mot kretsløpsteorien. Til sist vil jeg vurdere dette opp mot utvalgt teori.

Miljødiskursen

Nodalpunkt: ”bærekraft”

Den første diskursen jeg har analysert fram, har jeg valgt å kalle ”miljødiskursen”. Sentrale aktører som snakker innenfor denne diskursen er Gunnar Kvåle, Ragnhild Freng Dale, Bård Vegard Solhjell og Studentalliansen Fossilfritt UiB. Miljødiskursen bygger på ei overbevisning om at enhver må gjøre det de kan for å bidra til et godt miljø. Dette innebærer også universitetet.

Vi kan dermed si at den flytende betegneren ’ansvar’ blir innholdsfylt med at alle må ta ansvar. Dette kommer blant annet til uttrykk i et utsagn fra Bård Vegard Solhjell: ”I framtida må alle, i alle delar av samfunnet gjere store endringar. Politikken, næringslivet og

universiteta må alle ha eit auge på klimautsleppa, seier tidlegare miljøvernminister Bård Vegar Solhjell” (Bergstrøm, 30.05.14). Det blir også understreket at universitetet må ta sin del av ansvaret, og Unneland mfl fra “Fossilfritt UiB” er tydelige på hva de mener dette ansvaret innebærer:

”UiB må ta ansvar som forskningsinstitusjon ved å kutte alle bånd til fossil energi” (Åkesson et al, 11.12.13).

Dette utsagnet er også med å definere den flytende betegneren ’finansiering’, ettersom betegnelsen ”alle bånd” også innebærer investeringsvirksomhet. Studentalliansen Fossilfritt UiB presiserer: “Studentalliansen Fossilfritt UiB krever at universitetet offentliggjør investeringsprofilen, og at UiB deretter avvikler alle investeringer knyttet til fossil energi innen to år” (Monsen, 06.03.14).

Når det gjelder den flytende betegneren ’fremtidsrettet’, er det i denne diskursen stor bekymring for utviklingen med utgangspunkt i dagens praksis. Freng Dale gir i et utsagn tydelige signaler om at representanter for miljødiskursen ikke er fornøyde med denne. Hun sier: “Vi er mange, både studenter og forskere, som føler det ikke tas tilstrekkelig hensyn til bærekraft og fremtidsretting i universitetenes forskingsprogram” (Freng Dale, 03.03.14).

Videre er miljødiskursen også opptatt av å forklare hva de mener er ‘fremtidsrettet’. Dette kan illustreres ved et av Kvåles utsagn:

“Togradersmålet krever derfor at alle krefter settes inn på å fremme et paradigmeskifte for energiproduksjonen og samfunnsutvikling” (Kvåle, 12.02.14). Kvåle understreker også hva ‘fremtidsrettet’ ikke kan innebære etter hans syn: “FNs siste klimarapport viser at vi går mot en global oppvarming med katastrofale følger for liv helse og helse. Verdensbankens rapport “Turn down the heat” viser at forskning og annen aktivitet som bidrar til forlenge fossilalderen er etisk problematisk” (Kvåle,12.02.14).

Til sist har vi den flytende betegneren ‘uavhengighet’. Miljødiskursen gir uttrykk for en stor skepsis til samarbeid mellom universitetet og næringsaktører, da de mener dette lett bidrar til at universitetets uavhengighet, og dermed den frie forskning, svekkes. Freng dale m.fl. skriver:

”Hvis retningen på forskning skal styres av donorer som forventer at forskningen skal komme dem direkte til gode (slik instituttleder Geir Anton Johansen sier er tilfellet med Statoil), så er

det ikke lenger ”fri forskning”. Da er det forskning styrt av næringsinteresser, og i dette tilfellet petroleumsvirksomhet” (Freng Dale et al, 22.04.13).

Kvåle gir også uttrykk for samme skepsisen:

”Eit viktig spørsmål blir i kva grad Universitetet skal stilla opp, når til dømes Statoil tilbyr finansiell støtte. Det er liten grunn til å tvila på at Statoil har eigeninteresse i å støtta Universitet. Burde då Universitet i større grad seia nei til slik støtte, spesielt når det kan reisas spørsmål om dette går på tvers av eigne etisk-politiske vurderingar?” (Kvåle, 24.09.13).

Vi ser at i det i denne diskursen ligger til grunn en overbevisning om at klimaforskningen er til å stole på, 2-gradersmålet bør være absolutt, og vi må gjøre alt vi kan for å hindre ytterligere skade på naturen.

Samfunnsansvarsdiskursen:

Nodalpunkt: ”ansvar”

Den neste diskursen har jeg valgt å kalle ”samfunnsansvarsdiskursen”. Her er hovedfokus er at universitetet har et samfunnsansvar som må prioriteres høyt. Den viktigste aktøren som snakker innenfor denne diskursen er Peter Haugan.

Haugan er opptatt av å understreke at det ikke bare er enkeltpersoner som har et ansvar, men at universitetet som institusjon også har en viktig rolle:

“Ansvaret for forskningsetiske vurderinger ligger primært hos den enkelte forsker og prosjektleder. Men dette er spørsmål som angår hele universitetet. Alle ved UiB bør kunne være sikre på at institusjonelle virkemidler ikke brukes til å stimulere til eller støtte opp under virksomhet som er etisk tvilsom” (Haugan, 26.03.13).

Han forklarer også at det er viktig at fokuset ligger på universitetets ansvar som institusjon:

“Vi bør leggje til rette for at forskarane våre kan leve energieffektivt og bruke videokonferansar og slikt. Men eg trur vi skal passe oss for å individualisere løysinga på desse problema alt for mykje. Vi skal ikkje seie at dét er det viktigaste vi gjer og oppmode folk til å ta personleg ansvar. Då går vi vekk frå det som er ansvaret til institusjonen” (Haugan, 06.01.14).

Videre går han også inn på hva dette ansvaret innebærer:

Vi ser også at Haugan her vektlegger en etisk tilnærming til forskningen, i tillegg til det han betegner som “viktige utfordringer”. Dette presiserer han ved å si at ” I tillegg til de forskningsetiske aspektene ved vår egen forskning er det altså her spørsmål om UiB skal være i front av omstilling og satse på fremtidens spørsmål som kanskje ennå ikke er vel etablert i disipliner eller fagdisipliner” (Haugan, 24.05.13). Han viser altså her til at universitetets samfunnsansvar blant annet innebærer å være i front av omstillingen. I tillegg mener han det også innebærer å være i forkant av samfunns- og teknologiutviklingen (Haugan, 26.03.13). Med dette mener han altså at petroleumsforskning må utfases, og det må satses mer på omstillingsforskning og fornybare energikilder.

På denne måten gir altså samfunnsansvarsdiskursen sitt innhold til den flytende betegneren ’ansvar’.

Haugan presiserer også den etiske tilnærmingen i sine innlegg ved å henvise til forskningsetiske retningslinjer. Dette gjør han med å sette disse i sammenheng med 2-gradersmålet da han mener det er svært viktig å følge disse:

” I lys av at verden allerede har funnet mer enn 3 ganger så mye fossile energi-reserver (kull, olje og gass) som man kan brenne for å holde seg innenfor 2-gradersmålet, er det et stort spørsmål om det er i tråd med universitetets samfunnsoppgave og forskningsetiske retningslinjer å satse på forskning omkring petroleumseleting og produksjon” (Haugan, 26.03.13).

Når det gjelder finansiering i forbindelse med Akademiaavtalen, gir Haugan uttrykk for at dette er midler som er velkomne, men at de etter hans syn må benyttes på en annen måte: Det jeg har invitert til er en debatt om hvordan UiB bør prioritere bruk av midler fra akademiaavtalen” (Haugan, 13.02.14).

Han går videre inn på hvordan han mener disse midlene skal brukes:

“Mitt poeng og det jeg etterlyste var at UiB bør fremme energi-omstilling som et sentralt, helst dominerende, satsingsområde både i akademiaavtalen og eventuelle andre avtaler med Statoil” (Haugan, 09.04.13).

Haugan gir med dette inntrykk av at det ikke er noe galt i å motta midler fra Statoil, og vi kan anta det også gjelder for næringsaktører generelt, men legger stor vekt på at måten disse midlene blir brukt på, må være i tråd med universitetets egen etiske plattform.

Når det gjelder 'fremtidsrettet', mener Haugan det viktigste er at "Et universitet som vårt bør være opptatt av de lange linjer og være istand til å ligge i forkant av samfunns- og teknologiutviklingen" (Haugan, 26.03.13).

Han stiller også spørsmål ved universitetets samfunnsansvar og hvilken utvikling han anser for å være fremtidsrettet:

"Gitt at det allerede er funnet betydelig mer (3-5 ganger mer) fossilt brensel enn det som kan brennes for at bærekraftig utvikling (uttrykt ved 2-gradersmålet) skal kunne oppnås, bør UiB stimulere til forskning for økt utvinning og leting etter mer petroleum? Nesten alle informerte mennesker i hele verden, inkludert ledere for de største multinasjonale oljeselskapene og myndighetsrepresentanter for land som tjener stort på fossilt brensel, er enige om at på et eller annet tidspunkt bør verden legge om til fornybar energi og satse betydelig mer på energi-effektivisering. Uenigheten begrenser seg til når og hvor raskt denne omstillingen må skje. Hvorfor skal UiB da være den parten som foreslår overfor Statoil å ha forskning for økt utvinning og leting etter mer petroleum i akademia-avtalen?" (Haugan, 24.05.13)

En fremtidsrettet utvikling kan ifølge Haugan altså sies å være en omstilling til fornybar energi.

Haugan gir også uttrykk for at samfunnsansvaret må være en del av strategien til universitetet, som også blir et sentralt moment for innholdsutfyllelsen av begrepet 'fremtidsrettet'.

Argumentasjonen sentrerer seg her om at det vil være til universitetets beste om strategien legges opp omkring diskursens forståelse av samfunnsansvar og bærekraft, som i følge Haugan er det mest gunstige for framtida. Haugan understreker at UiB vil få fortrinn av å ta disse valgene:

"Med strategisk satsing kan vi i Bergens-området bli verdensledende på visse aspekter av fornybar energi. I tillegg tror jeg at Statoil ønsker å bli utfordret med nye spennende initiativ til tverrfaglig forskning omkring energi-omstilling i samfunnet både i Norge og internasjonalt" (Haugan, 24.05.13).

Når det gjelder 'uavhengighet', forklarer Haugan at universitetet ikke skal la seg "diktere" av styresmaktene, men må ta sine egne valg i henhold til sin egen overbevisning av hva som er etisk riktig. Han mener en slik "diktering" er uforenlig med den rollen et universitet skal utfylle. Dette kommer fram i følgende utsagn:

“Til dette kunne man svare at vi ved et universitet har et selvstendig ansvar for å føre en forskningspolitikk i samsvar med den kunnskap og forståelse vi selv har både om forskningsetikk og viktige utfordringer. Tenk om vi til enhver tid bare skulle drive forskning som passet inn i det styresmaktene velger å diktere. Det skulle passe dårlig med den grunnleggende universitetsideen om autonomi. Vi ville simpelthen ikke gjøre jobben vår hvis vi ikke våget å være i opposisjon og presentere resonnementer med konklusjoner i strid med gjeldende statlig politikk” (Haugan, 12.02.14).

Vi ser at samfunnsansvarsdiskursen har flere fellestrekk med miljødiskursen, deriblant at de legger til grunn at klimaforskningen er til å stole på. Den skiller seg likevel fra miljødiskursen på to områder: Det første gjelder ‘ansvar’, der det i samfunnsansvarsdiskursen er fokus på universitetets samfunnsansvar, mens miljødiskursen er opptatt av at alle må ta ansvar, både på individuelt og institusjonelt plan. Det andre gjelder deres holdning til ekstern finansiering. Her er miljødiskursen tydelig på at alle bånd til fossil energi må kuttes, mens samfunnsansvarsdiskursen er velvillig til å ta imot finansielle bidrag fra Statoil, men er opptatt av at disse må benyttes til forskning på energiomstilling.

Strategidiskursen

Nodalpunkt: ”strategi”

Strategidiskursen legger vekt på å ta riktige avgjørelser i henhold til lovverk, interessenter og UiBs beste i framtiden. Det som er spesielt med denne diskursen, er at den består av representanter for universitetet selv, fortrinnsvis rektor Dag Rune Olsen og dekan Helge Dahle, og det er nettopp universitetets rolle vi diskuterer. Denne diskursen innehar dermed en subjektposisjon i diskursordenen. Olsen og Dahle forklarer at de mener er en del av universitetets ’ansvar’ er følgende: “Vi vil også understreke at Universitetet har et viktig samfunnsansvar i å respektere prinsippet om bærekraftig utvikling og bidra til en slik utvikling på globalt og nasjonalt nivå i tråd med NENT-reglene” (Olsen og Dahle, 17.10.13).

Vi kan dermed si at strategidiskursen er av den oppfatning at universitetet er en viktig medspiller i målet om en bærekraftig utvikling, og de gir uttrykk for at de også vil handle for å bidra til denne utviklingen.

Når det gjelder finansiering og Akademiaavtalen, er Olsen opptatt av å forklare at dette er en viktig mulighet for universitetet, og at det ikke blir lagt fossile føringer på denne. Han sier:

“For UiBs side gikk vi inn i denne avtalen fordi det gir oss mer midler til grunnforskning, som kan anvendes på en rekke forskjellige måter. I Studvest 6. mai viser dekan Helge Dahle blant annet til at grunnforskning gjort mot petroleumsteknologi kan anvendes på å utnytte geotermisk energi” (Olsen, 14.05.14).

Han synes også det er viktig at et slikt samarbeid mellom universitetet og næringslivet skjer på riktig måte:

“For UiB er det viktig hvordan denne avtalen styres og at bruken av midlene er transparent. Vi ønsker formaliserte og kontrollerte prosesser gjennom vår styringsgruppe som prorektor Anne Lise Fimreite er satt til å lede” (Olsen, 14.05.14).

Strategidiskursen vil altså gjerne ha midler til forskning, også fra næringsaktører, men gir inntrykk av å være opptatt av hvordan disse midlene blir brukt, samt åpenhet omkring disse.

Strategidiskursen er også opptatt av hvilken rolle universitetet har med tanke på fremtiden, og Olsen og Dahle sier i denne forbindelse:

” Det er svært viktig at forskningen ved vår institusjon er i tråd med forskningsetiske prinsipper og holder høy standard. Særlig blir dette viktig når våre forskningsresultater kan ha samfunnsmessige og miljømessige konsekvenser” (Olsen og Dahle, 16.10.13). Vi kan dermed si at begrepet ‘fremtidsrettet’ blir gitt innhold om at de samfunnsmessige og miljømessige konsekvensene ikke skal være ugunstige. De er likevel også tydelige på at dette ikke er en enkel problemstilling når de sier:

“Det er ikke slik at petroleumsforskning ubetinget må stå i motsetning til bærekraftig utvikling. En bærekraftig utvikling må være økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig på samme tid. Selv om vi alle ser nødvendigheten av en omlegging fra fossilt brennstoff til fornybar energi, er det vanskelig å se for seg en realistisk overgang som ikke vil måtte gjøre en viss bruk av fossile brennstoff i mange år ennå. Det vil derfor også være behov for forskning, kunnskap og kompetanse for å finne nye og mer miljøvennlige løsninger for bruken av fossile

brennstoff og å finne flere veier ut av oljealderen. Vi mener at Akademiaavtalen er en god avtale for UiB òg i dette lyset” (Olsen og Dahle, 16.10.13).

Med dette gir Olsen og Dahle videre innhold til ‘fremtidsrettet’. I tillegg til å være opptatt av samfunnsmessige og miljømessige konsekvenser, er forskning, kunnskap og kompetanse sentralt innhold i begrepet i følge strategidiskursen. Når det gjelder universitetets tanker om en ‘fremtidsrettet’ rolle, sier de: “Vi har ambisjoner om å være et universitet som satser på både miljømessig og finansiell bærekraft, sa Dag Rune Olsen” (Bergstrøm, 03.03.14) Dette understreker at de er bevisst på at bærekraft er viktig, selv om de i større grad enn både miljødiskursen og samfunnsansvarsdiskursen ønsker å balansere det opp imot andre forhold.

Olsen og Dahle vil også understreke at Akademiaavtalen er uproblematisk i forhold til deres ‘uavhengighet’:

“I høve til forskning finansiert av Akademiaavtalen kan forskarane publisere kva dei vil, kor dei vil utan innblanding og kontroll av styringskomiteen” (Olsen og Dahle, 18.10.13).

Det er også verdt å nevne at rektor Olsen valgte å be NENT gjøre en vurdering av petroleumsforskningen i forsøk på å etterkomme målet om riktige avgjørelser,. Dette kan ses på som en handling som gir diskursen et snev av materialitet, og dermed er med på å styrke den.

Fremtidsdiskursen:

Nodalpunkt: ”fremtidsrettet”

Fremtidsdiskursen har sitt hovedfokus på de behov som ligger i fremtiden, og hvordan vi skal imøtekomme disse. Viktige representanter for fremtidsdiskursen er blant annet Hansen, Mangerud, Johansen og Blokhus. Hansen uttrykker seg slik når det er snakk om hvilket ‘ansvar’ UiB har:

”Jeg er ikke uenig med Haugan i at forskning på bærekraftig energiforsyning er viktig. Men UiB sin primæroppgave er utvikling av kunnskap, blant annet for å stå godt rustet mot en fremtid som verken han eller jeg vet hvordan blir” (Hansen, 04.06.13).

Han antyder her at det er kunnskapsproduksjon som er UiBs hovedoppgave, og det er dette de bør konsentrere seg om, og ikke spesifikt forskning på bærekraftig energi.

Når det gjelder finansiering fra næringslivet, sier Mangerud, Johansen og Blokhus:

”(…), men i økende grad har industrifinansiering blitt viktig. Dette har vært en ønsket utvikling” (Mangerud et al, 10.12.13). De mener altså at industrifinansiering er positivt og kommer ikke med noen innvendinger mot denne. De er derimot opptatt av å fremheve fordelene Akademiaavtalen har hatt:

“Ved hjelp av finansiering fra Akademiaavtalen har våre institutt produsert et stort antall svært gode kandidater til forskning, industri og forvaltning. Mange av våre forskere har gjennom finansiering fra samme avtale, produsert forskning i internasjonal klasse innen felt som matematikk, fysikk, kjemi, sedimentologi, geodynamikk, klima, etc. der resultatene er publisert fritt i internasjonale tidsskrift. I tillegg har avtalen gitt oss nye, spennende samarbeidspartnere og tilgang til spennende forskningsmessige data og problemstillinger” (Mangerud et al, 10.12.13).

De er også opptatt av å understreke at de synes UiB forvalter disse avtalene på en god måte, og roser Statoil for dette:

”I tillegg velger en del industriaktører å bevilge støtte gjennom egne ordninger. UiB har flere slike og disse forvaltes på en måte som ikke røkter ved universitetets integritet. Akademiaavtalen er den største i sitt slag, og den som gir bredest rammer for å drive solid grunnforskning og utdanning. Statoil tar derfor samfunnsansvar gjennom Akademiaavtalen” (Mangerud et al, 10.12.13).

Med dette kan vi si at fremtidsdiskursen framstår som tydelige forsvarere av Akademiaavtalen og annen næringslivsfinansiert forskning.

I forbindelse med innholdsutfyllelse til begrepet ‘fremtidsrettet’ sier Hansen:

“For Norge er det avgjørende viktig at vi har ledende fagmiljøer i den klart viktigste nasjonale næringen vi har i mange tiår, både forover og bakover i tid. Denne næringen trenger studenter som basert på kunnskap kan bidra til at norske fossile energiressurser forvaltes i tråd med politiske og industrielle planer. Globalt vil kunnskap om fossile energi resurser og anvendelsen av dem sannsynligvis (dessverre) spille en stadig større rolle hele dette

århundret. Derfor er petroleumsforskning ikke uetisk men viktig!” (Hansen, 30.05.13)

Han legger her vekt på den historiske betydningen petroleumsforskningen har hatt for Norge, og forutsetter at det også kommer til å være slik framover. Dermed mener han også at kunnskap om dette feltet er viktig, slik at forskning om dette fortsatt er viktig. Høiland, Kvalheim og Sletten mener i tillegg at verden har større utfordringer enn klimaendringer. De forklarer at:

“I et slikt bilde fremstår mangel på energi til en voksende befolkning som en større trussel enn global oppvarming. Dermed vil det være direkte uetisk å ikke prøve å øke utvinningsgraden fra produserende felt. Det største problemet for verden i dag er ikke global oppvarming, men den enorme forskjellen i utvikling mellom fattige og rike land” (Høiland et al, 04.02.14).

Ved å trekke inn andre utfordringer i tillegg til klimautfordringer, kan det her synes som at de bagatelliserer klimautfordringene.

I fremtidsdiskursen er det videre enighet om at Akademiaavtalen ikke legger begrensninger på forskningen ved universitetet, og gir med dette innhold til den flytende betegnelsen ’uavhengighet’:

”Akademiaavtalen tilfredsstiller alle krav til god forskningsfinansiering. Vi kan publisere resultatene der vi ønsker, og det er ikke krav eller føringer til et bestemt resultat eller leveranse, vi kan forske fritt innenfor rammene av programmet” (Mangerud et al, 10.12.13).

Hansen legger vekt på at all kunnskap skal være velkommen i forskningen på universitetet: ”På et universitet skal vi ha kompetanse og kunnskapsproduksjon i mange fagområder enten man ser en uheldig konsekvens i anvendelsen eller ikke” (Hansen, 30.05.13).

Dette blir også understreket av Mangerud, Johansen og Blokhus, som sier:

”(...) Vi vet ikke hvilken kunnskap vi får bruk for i fremtiden. Det er derfor vi driver grunnforskning” (Mangerud et al, 10.12.13).

Som vi kan se er det enighet i fremtidsdiskursen om at vi trenger petroleumsforskning i lang tid framover og de har ingenting å utsette på Akademiaavtalen. I tillegg kommer det frem at de synes klimautfordringene er mindre viktige enn mange andre problemstillinger i dagens samfunn.

Klimaskepsisdiskursen:

Nodalpunkt: ”frihet”

Klimaskepsisdiskursen legger sin hovedvekt på at de mener resultatene fra klimaforskningen ikke er sikre nok til å handle på. De anklager også klimaforskere for å ”jukse” i forskninga, for eksempel ved å fjerne data fra utvalget som ikke passer i forhold til konklusjonen de ønsker (ref?). I klimaskepsisdiskursen legges det vekt på at risikoen med å handle på klimaforskning som ikke er tilfredsstillende nok, er for stor med tanke på verdens energibehov. Klimaskepsisdiskursen taler også for en energiomstilling, med den begrunnelse at de fossile ressursene en gang vil ta slutt. Tanja Barth, den mest sentrale representanten for denne diskursen, sier:

“Min motstand mot å bruke klima som begrunnelse for å endre forskningsstrategi bygger på at jeg, uansett hvor mange ganger det vises til IPCC, ikke er overbevist om holdbarheten av datagrunnlaget og modellene som predikerer en global oppvarming basert på menneskelige CO2-utslipp, og den medfølgende antakelsen om at dette vil føre til katastrofale klimaendringer” (Barth, 12.02.14).

Barth benytter ikke ordet ’ansvar’, men er likevel inne på tema. Hun forklarer også at:

“Slutt på bruk av fossile energikilder kan også lett føre til negative effekter i forhold til demokrati og menneskerettigheter avhengig av hvilke midler styresmakter bruker for å gjennomføre sin politikk og håndtere en økonomi hvor energi er vesentlig dyrere enn i dag. Og føre-var-prinsippet tilsier at vi må tenke oss meget godt om før vi brukes store ressurser på tiltak som kan vise seg å ikke ha noen effekt på temperaturen men likevel har store økonomiske konsekvenser – reduksjon av utslipp av CO2 vil kun være meningsfullt hvis det er alternativ 3 over som viser seg å være faktisk korrekt. Hvis ikke vil vi ha brukt mye tid,

ressurser, energi og penger på et noe som viser seg å være en feil forståelse av verden omkring oss, på bekostning av andre og bedre tiltak” (Barth, 23.01.14).

Dette kan tolkes til at hun mener vi har et ansvar for å prioritere bruk av ressurser slik at verden rundt oss får mest mulig igjen for det, og dermed også et ansvar for å ikke misbruke ressurser.

Barth er ikke inne på ‘finansiering’, men når det gjelder ‘fremtidsrettet’ er hun opptatt av at flere energikilder er bra:

“Økt fokus på energibruk har allerede gitt mange positive utslag (gjerrige bilmotorer, vind- og solkraft, energiøkonomisering, livssyklusanalyser etc.). Dette er en utvikling som har en positiv effekt uansett om CO2-hypotesen stemmer eller ikke, og står for meg derfor som gode handlinger og valg i forhold til en stor usikkerhet om den fremtidige klima- og ressurs-situasjonen. Og denne forskningen og utviklingen har skjedd med støtte fra oljeindustrien, blant andre, og med stor overføring av kompetanse fra petroleumsteknologi” (Barth, 01.02.14).

Ettersom hun er overbevist om at de fossile energikilder vil ta slutt i overskuelig framtid, er alternative energikilder også et gode i følge henne. Hun mener likevel at å slutte med forskning på videre utvinning av petroleum, vil kunne få store konsekvenser:

“Hvis vi velger å blokkere petroleumsforskning og arbeide for å sette restriksjoner på petroleumsutvinning og bruk, vil det klart få direkte og indirekte konsekvenser i forhold til globale rettferdighet og fordeling av goder i forhold til tilgang på energi” (Barth, 23.01.14).

Vi kan med dette si at klimaskepsisdiskursen er opptatt av å utvide antall energikilder, men vil også beholde petroleum som en viktig energikilde.

Til sist kan vi også si at begrepet ‘uavhengighet’ blir tillagt mening ved at hun er opptatt av å ikke bli styrt som forsker. Hun argumenterer på et individplan og benytter begrepet ‘forskningsfrihet’ når hun sier:

“Hvem har rett til å overprøve min forskningsfrihet og mine etiske vurderinger hvis jeg, etter nøye overveielser, er overbevist om at oljeforskning totalt sett fører til større samfunnsmessige goder enn ulemper?” (Barth, 23.01.14)

I tillegg understreker hun ved en senere anledning:

”Og i mellomtiden må vi bevare forskningsfriheten, som er en helt sentral akademisk verdi” (Barth, 12.02.14).

Vi har her sett på de fem forskjellige diskursene og hva som kjennetegner dem hver for seg. Jeg vil nå gå videre til å analysere diskursene med utgangspunkt i de flytende betegner, samt drøfte dette med teori.

5.1.2 *Analyse og drøfting*

Jeg vil nå drøfte hver flytende betegner for seg og se hva de forskjellige diskursene, samt teorien sier om disse.

Bærekraft:

Miljødiskursen sier når det gjelder ’bærekraft’ at de ikke synes det tas tilstrekkelig hensyn til dette i universitetenes forskningsprogram (Freng Dale, 03.03.14). Noe som ikke blir uttrykt eksplisitt, men som likevel er gjennomgående i miljødiskursen, er at det refereres til ”togradersmålet” på en slik måte at det er nærliggende å tolke at ’bærekraft’ i denne diskursen i stor grad blir meningsfylt av nettopp ”togradersmålet”. Her er et eksempel på dette:

“Togradersmålet krever derfor at alle krefter settes inn på å fremme et paradigmeskifte for energiproduksjonen og samfunnsutvikling” (Kvåle, 12.02.14).

Disse utsagnene i forbindelse med begrepet ‘bærekraft’, tyder på at miljødiskursen forholder seg til sterk bærekraft. Togradersmålet, som kan sies å være et politisk mål, representerer her en enkeltverdi som må beskyttes, nemlig naturen. Det er altså ikke kun den totale verdisummen som betyr noe (Zadek, 2007; Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

Samfunnsansvarsdiskursen uttrykker også sin støtte til en sterk betydning av bærekraft, når Haugan sier:

“Flere og flere studier tyder på at for å oppnå miljømessig og økologisk bærekraft er togradersmålet trolig for svakt. (...) Å holde seg innenfor togradersmålet synes derfor å være et absolutt minstekrav for å oppnå sosial og kulturell bærekraft globalt” (Haugan, 01.01.14).

Fremtidsdiskursen har derimot en annen oppfatning av hva som er bærekraftig. Graue sier:

“Forskning innen økt oljeutvinning kan både redusere klimautslipp, gjøre fossilt brensel mer bærekraftig og samtidig bidra til nødvendig energiproduksjon” (Graue, 19.02.14). Her ser vi at han trekker inn tre forskjellige faktorer han mener vil være fordeler med forskning innen økt oljeutvinning, først framhever han at dette vil kunne ha en positiv effekt rent miljømessig. Freng Dale uttrykker sin uenighet med Graue i debatten når hun i sitt svar på innlegget stiller spørsmål ved om “mer bærekraftig” er godt nok. Til sist i utsagnet føyer Graue til en annen type verdi, nemlig “bidra til nødvendig energiproduksjon”. Totalt sett kan dette tolkes som at han mener den ene verdien kan erstatte den andre, slik at det er totalsummen som teller. Dette stemmer overens med betydningen i svak bærekraft (Zadek, 2010; Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007). Hansen bygger også opp om fremtidsdiskursens tolkning av ‘bærekraft’ som svak bærekraft når han uttrykker seg slik:

“Jeg er ikke uenig med Haugan i at forskning på bærekraftig energiforsyning er viktig. Men UiB sin primæroppgave er utvikling av kunnskap, blant annet for å stå godt rustet mot en fremtid som verken han eller jeg vet hvordan blir” (Hansen, 04.06.13). Han gir her uttrykk for at forskning på bærekraft er fint, men ikke noe som skal prioriteres framfor annen type forskning. Det er altså ingen enkeltverdi i dette som må beskyttes, som igjen stemmer med svak bærekraft.

Strategidiskursen virker også å støtte seg til svak bærekraft i definisjon av begrepet når de sier:

“Begrepet *bærekraftig utvikling* har tre hoveddimensjoner i form av det økologiske miljøet, økonomisk utvikling og sosial utvikling. I tillegg vektlegger FN spesielt at bærekraftig utvikling skal ivareta grunnleggende behov til den fattige delen av verden. Om en aktivitet er bærekraftig eller ikke må derfor forstås gjennom ulike dimensjoner, som også kan være i motsetning til hverandre” (Olsen og Dahle, 16.10.13).

Vi kan altså si at de støtter seg til en svak definisjon av bærekraft ettersom de legger vekt på samspillet mellom de tre dimensjonene det opereres med, men uten å legge vekt på en absolutt verdi i noen av disse. Videre argumenterer de også sterkt for at petroleumsforskning både er en viktig energikilde i fremtiden, samt at petroleumsforskning har hatt positive virkninger også på miljøet (Olsen og Dahle, 16.10.13).

Til sist har vi klimaskepsisdiskursen, som stiller spørsmål ved hvorvidt klimaendringene har noe som helst med bærekraft å gjøre. Barth sier i denne forbindelse: “Hvis vi velger å blokkere petroleumsforskning og arbeide for å sette restriksjoner på petroleumsutvinning og bruk, vil det klart få direkte og indirekte konsekvenser i forhold til globale rettferdighet og fordeling av goder i forhold til tilgang på energi” (Barth, 23.01.14). Hun vektlegger her “global rettferdighet” og “fordeling av goder” når det snakkes om bærekraft, mens hun er tydelig på sin skepsis til om miljøbiten har noe med dette å gjøre. Vi kan dermed påstå at hun “fjerner” den miljørelaterte biten fra begrepet ‘bærekraft’ ettersom hun mener det er lite sannsynlig disse klimaendringene er menneskeskapte.

Når det gjelder ‘bærekraft’, har vi her sett at det i diskursordenen opereres med både sterk og svak bærekraft av forskjellige diskurser. I tillegg til dette har vi klimaskepsisdiskursen, som er usikker på om miljø har noe som helst med bærekraft å gjøre. Vi må derfor påstå at også dette er en form for svak bærekraft, om enn litt på siden av Zadeks (2007) og Ingebrigtsen og Jakobsens (2007) definisjon av begrepet. Ingebrigtsen og Jakobsen argumenterer på basis av sterke indikasjoner på at endel klimarelaterte problemer stadig blir mer alvorlige, at det ikke er tilstrekkelig å basere seg på svak bærekraft.

Ansvar:

Hva gjelder ‘ansvar’, er det flere forskjellige spørsmål som melder seg. Jeg vil her se på hvordan de drøfter hva som er universitetets ansvar, samt hvem som i det hele tatt har ansvar. Ved å belyse data gjennom Carrolls (1991) pyramide, vil jeg nå starte med å se på det første, altså hva som er universitetets ansvar.

Jeg starter med fremtidsdiskursen, hvor Hansen har kommet med følgende utsagn:

”Jeg er ikke uenig med Haugan i at forskning på bærekraftig energiforsyning er viktig. Men UiB sin primæroppgave er utvikling av kunnskap, blant annet for å stå godt rustet mot en fremtid som verken han eller jeg vet hvordan blir” (Hansen, 04.06.13).

Vi ser her at Hansen fremhever det han mener er UiB sin primæroppgave, nemlig utvikling av kunnskap. Selv om han ikke gjør motstand mot forskning på bærekraftig energiforsyning, gir

han tydelig uttrykk for at han ikke ønsker å sette noen begrensning på hvilken forskning UiB skal drive med, men det er altså primæroppgaven som er i fokus. Ettersom utvikling av kunnskap er den grunnleggende aktiviteten ved et universitet, kan dette sammenlignes med at bedrifters grunnleggende aktivitet er å tjene penger. Vi kan derfor si at Hansen med sitt utsagn plasserer UiBs ansvar på nederste nivå i Carrolls pyramide.

Husebye kommer i tillegg med en annen uttalelse som i stor grad samstemmer med Hansens: ”Når det gjelder etikk, unngå å bli felt for brudd på likestillingsloven” (Husebye, 06.12.13). Han gir riktignok her uttrykk for at universitetet også skal ta ansvar på det legale nivå, om enn minimalt ettersom han viser til likestillingsloven og ikke forskningsetiske retningslinjer, som Haugan tidligere har gjort i debatten. Ved å antyde at det er alt hensyn de bør ta til etikk, og likestillingsloven ikke defineres som etikk i Carrolls (1991) pyramide, kan det tolkes som at han ikke mener universitetet skal ta etisk ansvar. Fremtidsdiskursen mener altså dermed at ansvaret ligger på det økonomiske nivå, samt minimalt på det lovlige. Dette er i tråd med Friedmans (1970) oppfatning av hva som er bedriftens ansvar, nemlig å gjennomføre sin primæroppgave og kun det.

I strategidiskursen er de tydelige på at universitetet, i tillegg til å gjennomføre primæroppgaven, også har et lovmessig ansvar:

“Vi vil også understreke at Universitetet har et viktig samfunnsansvar i å respektere prinsippet om bærekraftig utvikling og bidra til en slik utvikling på globalt og nasjonalt nivå i tråd med NENT-reglene” (Olsen og Dahle, 17.10.13).

Her viser de til “NENT-reglene”, som antas å være de forskningsetiske retningslinjene NENT har utformet. Ettersom disse trolig vil regnes som tilhørende på det lovlige nivå, som ifølge Crane og Matten (2010) omfatter lover, regler og bransjens normer, må vi konkludere med at strategidiskursen mener universitetet minimum har et ansvar som også omfatter det lovmessige. Hvorvidt dette ansvaret går ut over det lovmessige nivå, kommer derimot ikke tydelig frem.

I klimaskepsisdiskursen finner vi til illustrasjon følgende utsagn fra Barth:

“Slutt på bruk av fossile energikilder kan også lett føre til negative effekter i forhold til demokrati og menneskerettigheter avhengig av hvilke midler styresmakter bruker for å

gjennomføre sin politikk og håndtere en økonomi hvor energi er vesentlig dyrere enn i dag. Og føre-var-prinsippet tilsier at vi må tenke oss meget godt om før vi brukes store ressurser på tiltak som kan vise seg å ikke ha noen effekt på temperaturen men likevel har store økonomiske konsekvenser – reduksjon av utslipp av CO2 vil kun være meningsfullt hvis det er alternativ 3 over som viser seg å være faktisk korrekt. Hvis ikke vil vi ha brukt mye tid, ressurser, energi og penger på et noe som viser seg å være en feil forståelse av verden omkring oss, på bekostning av andre og bedre tiltak” (Barth, 23.01.14).

Dette kan tolkes til at hun mener vi har et ansvar for å prioritere bruk av ressurser slik at verden rundt oss får mest mulig igjen for det, og dermed også et ansvar for å ikke misbruke ressurser. Selv om Barth har en annen grunnforståelse av klimaendringene, legger hun likevel her vekt på at universitetet må handle rettferdig slik at “verden rundt oss for mest mulig igjen for det”. Det må derfor kunne sies at hun tillegger universitetet et etisk ansvar.

Samfunnsansvarsdiskursen er også opptatt av at de forskningsetiske retningslinjer ligger til grunn for de avgjørelser som tas, og gir i tillegg uttrykk for at universitetets ansvar går ut over dette: ” I tillegg til de forskningsetiske aspektene ved vår egen forskning er det altså her spørsmål om UiB skal være i front av omstilling og satse på fremtidens spørsmål som kanskje ennå ikke er vel etablert i disipliner eller fagdisipliner” (Haugan, 24.05.13) Når han snakker om å ”være i front av omstilling” og å ”satse på fremtidens spørsmål” er det nærliggende å tro at han mener de må utnytte de muligheter de har, samt bygge mål som samsvarer med dette inn i deres kjernevirksomhet. Følgende utsagn kan også tolkes til å støtte opp om dette: “...vi ved et universitet har et selvstendig ansvar for å føre en forskningspolitikk i samsvar med den kunnskap og forståelse vi selv har både om forskningsetikk og viktige utfordringer.” (Haugan, 12.02.14) Et slikt ansvar som Haugan formidler her, stemmer overens med Zadeks (2007) forklaring av ”corporate citizenship” når han sier at kjennetegnene på en ”civil corporation” er at de fullt ut utnytter de muligheter de har til å lære og handle for å bygge sosiale og miljørelaterte mål inn i deres kjernevirksomhet gjennom å effektivt utvikle sine interne verdier og kompetanse.

Miljødiskursen er som vi har sett opptatt av at dette ansvaret innebærer et ansvar for miljøet, og de er klare på at dette handler om å begrense klimautslipp:

“I framtida må alle, i alle delar av samfunnet gjere store endringar. Politikken, næringslivet og universiteta må alle ha eit auge på klimautsleppa, seier tidlegare miljøvernminister Bård Vegar Solhjell” (Bergstrøm, 30.05.14).

I tillegg innebærer det for miljødiskursen en nulltoleranse for fossil energi:

”UiB må ta ansvar som forskningsinstitusjon ved å kutte alle bånd til fossil energi” (Unneland et al, 11.12.13).

Her ser vi at de formidler en nulltoleranse for aktiviteter forbundet med fossil energi fra universitetets side. Dette er et ansvar som kan sies å befinne seg på det etiske nivå, ettersom dette handler om å gjøre det de mener er rett, uten at det er lovpålagt. Ettersom bruk av petroleum anses for å være en viktig kilde til klimautfordringene, mener miljødiskursen at universitetet ikke bør forske på videre utvinning av petroleum, eller på annen måte være involvert i petroleumsnæringen. Dette samsvarer med Woods (sitert i Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007) beskrivelse av at etisk ansvar innebærer å bidra til å løse problemer og utfordringer som er relatert til deres virksomhet.

Vi har her sett at de forskjellige diskurser i diskursordenen har forskjellig oppfattelse av hva universitetets ansvar innebærer. Mens fremtidsdiskursen mener dette ansvaret bør tilsvare nivå en og til en viss grad nivå to i Carrolls (1991) pyramide, er strategidiskursen opptatt av at nivå to og muligens også nivå tre er universitetets ansvar. Klimaskepsisdiskursen mener, til tross for at det ligger en annen forståelse til grunn, at universitetet har et etisk ansvar, altså nivå tre. Dette mener også miljødiskursen, men de definerer et helt annet innhold i dette etiske ansvaret enn klimaskepsisdiskursen gjør. Her kommer det ene momentet i kritikken mot Carrolls (1991) pyramide til syne, nemlig når det oppstår konflikt mellom forskjellige hensyn i samfunnsansvaret.

Til sist kan vi si at samfunnsansvarsdiskursen er mer opptatt av å definere universitetet som ”corporate citizen”. Dermed er altså alle nivåer av ansvar representert i diskursordenen, med unntak av det filantropiske, som tilsvare nivå fire i Carrolls (1991) pyramide. Uten å trekke noen klar konklusjon på hva dette skyldes, vil jeg anta at dette muligens kan ha en sammenheng med det andre momentet som har vært kritisert med Carrolls (1991) pyramide, nemlig at den er tilpasset det amerikanske samfunn hvor denne typen ansvar er mer vanlig enn i Europa.

Hvem skal ta ansvar?

I likhet med at det er forskjellige meninger blant diskursene om hva ansvaret innebærer, er det også forskjellige meninger om hvem som skal ta ansvar.

Miljødiskursen er den som tydeligst gir uttrykk for hvem som har ansvar. Som vi allerede har sett er miljødiskursen opptatt av at ”alle, i alle deler av samfunnet”, har et ansvar å ta. Dette spesifiseres som vi allerede tidligere har sett til å innebære både politikere, næringsliv og universiteter:

“I framtida må alle, i alle delar av samfunnet gjere store endringar. Politikken, næringslivet og universiteta må alle ha eit auge på klimautsleppa, seier tidlegare miljøvernminister Bård Vegar Solhjell” (Bergstrøm, 30.05.14).

I samfunnsansvarsdiskursen blir det vektlagt å skille mellom ansvar på individnivå versus institusjonen. Haugan sier:

“Ansvaret for forskningsetiske vurderinger ligger primært hos den enkelte forsker og prosjektleder. Men dette er spørsmål som angår hele universitetet. Alle ved UiB bør kunne være sikre på at institusjonelle virkemidler ikke brukes til å stimulere til eller støtte opp under virksomhet som er etisk tvilsom” (Haugan, 26.03.13).

Han forklarer her at han mener det ligger et ansvar både på enkeltindivider, men også på universitetet som institusjon. Dette blir også understreket i et senere utsagn:

”Vi skal ikkje seie at dét er det viktigaste vi gjer og oppmode folk til å ta personleg ansvar. Då går vi vekk frå det som er ansvaret til institusjonen” (Haugan, 06.01.14).

I samfunnsansvarsdiskursen blir tema om hvem andre som har ansvar ikke berørt, slik det blir i miljødiskursen. Dette gjelder også for strategidiskursen, som kun er opptatt av hva som er universitetets ansvar.

Fremtidsdiskursen velger en annen vinkling når de snakker om ansvar. De sier heller ikke noe om hvem som har ansvar, og ikke om hva som er universitetets ansvar. De er derimot opptatt av å fremheve at Akademiaavtalen er en måte Statoil tar samfunnsansvar på:

”I tillegg velger en del industriaktører å bevilge støtte gjennom egne ordninger. UiB har flere slike og disse forvaltes på en måte som ikke røkkes ved universitetets integritet.

Akademiaavtalen er den største i sitt slag, og den som gir bredest rammer for å drive solid grunnforskning og utdanning. Statoil tar derfor samfunnsansvar gjennom Akademiaavtalen” (Mangerud et al, 10.12.13).

Dette samfunnsansvaret de mener Statoil her tar, sannsynligvis vil kunne klassifiseres som filantropisk ansvar på Carrolls pyramide. Dette begrunnes med at Statoils engasjement gjennom Akademiaavtalen kan sies å være bruk av både finansielle ressurser og tid fra Statoils side som i dette tilfellet innebærer bidrag til utdanning. Det vil også være rimelig å anta at Statoil gjennom dette ønsker å bidra til en positiv kulturell utvikling, samt at et slikt samarbeid som Statoil legger opp til gjennom Akademiaavtalen ikke er et ansvar som etisk eller moralsk forventet at de tar. Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) kommenterer at tendensen er at slike bidrag i økende grad fører til økt ”goodwill” i markedet for virksomheter som gir bidrag de refererer til som kulturelt ansvar. Med bakgrunn i dette vil det derfor være naturlig å stille spørsmål i hvilken motivasjon som ligger bak dette kulturelle ansvaret.

I klimaskepsisdiskursen kommer det klare reaksjoner på å legge ansvar på universitetet som institusjon. Barth sier:

“Hvem har rett til å overprøve min forskningsfrihet og mine etiske vurderinger hvis jeg, etter nøye overveielser, er overbevist om at oljeforskning totalt sett fører til større samfunnsmessige goder enn ulemper?” (Barth, 23.01.14)

Hun gir her uttrykk for at et ansvar på institusjonsnivå vil være innskrenkende på hennes personlige vurderinger, og at alt ansvar derfor bør ligge på individnivå.

I kretsløpsøkonomien er et sentralt punkt at det kreves samarbeid mellom forskjellige aktører i verdikjeden for å få til et best mulig helhetlig resultat. Et slikt samarbeid må foregå på mesonivå, som vil innebære at det omfatter organisasjoner i samspill, og altså foregår på et høyere nivå enn individnivå. Det er altså ikke tilstrekkelig at enkeltindivider tar ansvar, slik det blir argumentert for i klimaskepsisdiskursen. Dette samarbeidet skal ifølge Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) organiseres ved hjelp av en kommunikatív arena, basert på dialog mellom alle involverte parter. Et slikt samarbeid vil kreve at alle tar et visst ansvar for å bidra både i

kommunikasjonen, som gjelder deling av informasjon og villighet til å bidra. Dette kan sies å samsvare med miljødiskursens holdning til ”ansvar”, men vi må også kunne si at det samsvarer med samfunnsansvarsdiskursen og strategidiskursen som begge er opptatt av at universitetet skal ta deres del av samfunnsansvaret.

Det framstår som usikkert hvem som har ansvar for selve organiseringen av et slikt samarbeid, noe jeg anser for å være en svakhet ved kretsløpsteorien. Kretsløpsøkonomien forutsetter riktignok at det etableres en kommunikativ arena der alle partene ønsker å bidra. At dette skal fungere forutsetter at alle berørte parter har anledning til å delta og at alle får stille spørsmål, komme med forslag eller gi uttrykk for sine behov og holdninger. Det er også viktig at alle parter er villige til å se de andre parters perspektiv på utfordringene, og krever altså at hver og en er istand til å ta avstand fra sine egosentriske perspektiver.

I sin artikkel om samfunnsansvar, er Lyon og Maxwell (2008) inne på at velferdseffekten av dette vil avhenge av hvilken kontekst det blir utøvd i, der samfunnsansvar noen ganger vil være en fordel og andre ganger en hindring for bedre løsninger. Det forklares at offentlige reguleringer kan noen ganger være et bedre alternativ, andre ganger ikke. Dette har ifølge Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) også vist seg å være tilfellet i henhold til kretsløpsmodellen. Jeg mener dette kaster lys over helhetsbildet, og kan bidra til å forklare hvorfor det både er vanskelig, men også kan være lite hensiktsmessig, å fordele ansvar på generell basis. Dette fordi det vil variere i henhold til kontekst hva som er den gunstigste løsningen når det gjelder ansvarsfordeling. Sett i dette lyset mener jeg en kommunikativ arena en viktig plattform også når det gjelder fordeling av ansvar.

Fremtidsrettet:

Hva som blir sett på som en fremtidsrettet utvikling, er også svært varierende mellom de forskjellige diskursene. I miljødiskursen er de klare på at en fremtidsrettet utvikling er sterkt knyttet til togradersmålet:

“Togradersmålet krever derfor at alle krefter settes inn på å fremme et paradigmeskifte for energiproduksjonen og samfunnsutvikling” (Kvåle, 12.02.14). Det gis også uttrykk for at et paradigmeskifte er viktig, noe som er i tråd med Daly og Farley (2011) og Ingebrigtsen og Jakobsen (2007). De mener altså at de endringene som må til, angår både tankemønstre, konsepter, teorier, metoder og grunnleggende regler for å forstå hvordan verden er.

Samfunnsansvarsdiskursen er også opptatt av at det kreves en endring, og at UiB har en viktig rolle i denne sammenheng:

”Nesten alle informerte mennesker i hele verden, inkludert ledere for de største multinasjonale oljeselskapene og myndighetsrepresentanter for land som tjener stort på fossilt brensel, er enige om at på et eller annet tidspunkt bør verden legge om til fornybar energi og satse betydelig mer på energi-effektivisering. Uenigheten begrenser seg til når og hvor raskt denne omstillingen må skje. Hvorfor skal UiB da være den parten som foreslår overfor Statoil å ha forskning for økt utvinning og leting etter mer petroleum i akademia-avtalen?” (Haugan, 24.05.13)

I likhet med miljødiskursen er det også her snakk om en omstilling, og det gis uttrykk for at Haugan er opptatt av at denne omstillingen må skje raskt. Vi ser også at Haugan mener uenigheten hva gjelder en slik omstilling, begrenser seg til tidspunktet for denne. Gjennom å si at: ”Et universitet som vårt bør være opptatt av de lange linjer og være istand til å ligge i forkant av samfunns- og teknologiutviklingen” (Haugan, 26.03.13), kan vi også si at Haugan antyder at det er til UiBs beste også strategimessig å være i forkant når det gjelder omstillingen.

Vi ser altså her at samfunnsansvarsdiskursen mener en fremtidsrettet utvikling er en omstilling til fornybar energi.

Det kan synes som at strategidiskursen er samstemte med samfunnsansvarsdiskursen når de sier: “Vi har ambisjoner om å være et universitet som satser på både miljømessig og finansiell bærekraft, sa Dag Rune Olsen.” (Bergstrøm, 03.03.14) Selv om Olsen videre understreker også at det er viktig at det ikke skal være konsekvenser som er samfunnsmessige eller miljømessige ugunstige av det de driver med, gir han og Dahle likevel uttrykk for at dette ikke er en like entydig problemstilling for dem som for miljødiskursen og samfunnsansvarsdiskursen. Vi ser at han er opptatt av både miljømessig og finansiell bærekraft, og forklarer altså at petroleumsforskning fremdeles kan spille en viktig rolle i lang tid framover:

“Det er ikke slik at petroleumsforskning ubetinget må stå i motsetning til bærekraftig utvikling. En bærekraftig utvikling må være økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig på samme tid. Selv om vi alle ser nødvendigheten av en omlegging fra fossilt brennstoff til

fornybar energi, er det vanskelig å se for seg en realistisk overgang som ikke vil måtte gjøre en viss bruk av fossile brennstoff i mange år ennå. Det vil derfor også være behov for forskning, kunnskap og kompetanse for å finne nye og mer miljøvennlige løsninger for bruken av fossile brennstoff og å finne flere veier ut av oljealderen” (Olsen og Dahle, 16.10.13).

Vi kan med dette si at strategidiskursen gir et mer omfattende innhold til begrepet ”fremtidsrettet” enn de to foregående diskurser.

Mens strategidiskursen åpner for muligheten for at petroleumsforskning enda kan være viktig i mange år, er fremtidsdiskursen helt overbevist om dette. Dette kommer godt fram i følgende utsagn:

“For Norge er det avgjørende viktig at vi har ledende fagmiljøer i den klart viktigste nasjonale næringen vi har i mange tiår, både forover og bakover i tid. Denne næringen trenger studenter som basert på kunnskap kan bidra til at norske fossile energiresurser forvaltes i tråd med politiske og industrielle planer. Globalt vil kunnskap om fossile energi resurser og anvendelsen av dem sannsynligvis (dessverre) spille en stadig større rolle hele dette århundret. Derfor er petroleumsforskning ikke uetisk men viktig!” (Hansen, 30.05.13)

Vi ser at Hansen her argumenterer med den historiske betydningen petroleumsforskningen har hatt, også når han gir innhold til hva som er fremtidsrettet. Dette står i stor kontrast til de foregående diskursene, og da spesielt miljødiskursen og samfunnsansvarsdiskursen som begge bruker scenarioer framover i tid når de legger betydning til ”fremtidsrettet”. En slik argumentasjon som fremtidsdiskursen her benytter, er et tydelig eksempel på at vi opererer innenfor det eksisterende paradigmet. Det følgende utsagnet kan også sies å bygge opp under dette, ettersom det skisseres en løsning på det de anser som et viktigere problem med utgangspunkt i de rammene vi opererer under idag:

“I et slikt bilde fremstår mangel på energi til en voksende befolkning som en større trussel enn global oppvarming. Dermed vil det være direkte uetisk å ikke prøve å øke utvinningsgraden fra produserende felt. Det største problemet for verden i dag er ikke global oppvarming, men den enorme forskjellen i utvikling mellom fattige og rike land” (Høiland et al, 04.02.14).

Det gis heller ingen antydninger til ønske om endring på samme måte som i miljødiskursen, ei heller noe tilsvar på deres forslag om paradigmeskifte i debatten.

Klimaskepsisdiskursen er mer opptatt av at det må forskes på fornybar energi enn fremtidsdiskursen, men ikke på grunnlag av konsekvenser av klimaendringer slik miljødiskursen og samfunnsansvardiskursen mener. I klimaskepsisdiskursen er argumentet at det rett og slett er et spørsmål om tid før vi har brukt opp petroleumsressursene våre. Barth får frem dette, i tillegg til hennes positive holdning til petroleumsforskningen i følgende utsagn:

“Økt fokus på energibruk har allerede gitt mange positive utslag (gjerrige bilmotorer, vind- og solkraft, energiøkonomisering, livssyklusanalyser etc.). Dette er en utvikling som har en positiv effekt uansett om CO2-hypotesen stemmer eller ikke, og står for meg derfor som gode handlinger og valg i forhold til en stor usikkerhet om den fremtidige klima- og ressurs-situasjonen. Og denne forskningen og utviklingen har skjedd med støtte fra oljeindustrien, blant andre, og med stor overføring av kompetanse fra petroleumsteknologi” (Barth, 01.02.14).

Hun gir også i likhet med fremtidsdiskursen uttrykk for at å kutte ut petroleumsforskning vil kunne få store konsekvenser:

“Hvis vi velger å blokkere petroleumsforskning og arbeide for å sette restriksjoner på petroleumsutvinning og bruk, vil det klart få direkte og indirekte konsekvenser i forhold til globale rettferdighet og fordeling av goder i forhold til tilgang på energi” (Barth, 23.01.14).

Vi ser her at mens miljødiskursen og samfunnsansvarsdiskursen er åpne for og mener det kreves større endringer, som altså vil medføre et paradigmeskifte, er de tre andre diskursene mer opptatt av å løse de utfordringer innenfor dagens paradigme. Dette medfører blant annet at de gir uttrykk for å måtte velge hvilket problem de skal gå inn for å løse av global oppvarming eller forskjell i utviklingen mellom fattige og rike land.

At noen av diskursene ikke ser for seg et paradigmeskifte, kan skyldes at de har et historisk fokus, eller at de muligens ikke tenker like langsiktig som de resterende diskursene. Det er også nærliggende å tro at de ikke anser klimautfordringene som viktige nok til å gjøre endringer i henhold til disse.

Finansiering:

Når det gjelder 'finansiering', er strategidiskursen opptatt av å understreke at forholdene rundt Akademiaavtalen er ryddige. Rektor Olsen sier: "For UiB er det viktig hvordan denne avtalen styres og at bruken av midlene er transparent. Vi ønsker formaliserte og kontrollerte prosesser gjennom vår styringsgruppe som prorektor Anne Lise Fimreite er satt til å lede" (Olsen, 14.05.14). En slik åpenhet om resultater fra forskning som Olsen fremhever her, er nedfelt i universitets- og høyskoleloven §1-5, 6. ledd og samsvarer derfor med denne. Det kan også sies å være samfunnsansvar på andre trinn i henhold til Carrolls (1991) pyramide.

Olsen synes også det er viktig å understreke fordelene med Akademiaavtalen:

"For UiBs side gikk vi inn i denne avtalen fordi det gir oss mer midler til grunnforskning, som kan anvendes på en rekke forskjellige måter. I Studvest 6. mai viser dekan Helge Dahle blant annet til at grunnforskning gjort mot petroleumsteknologi kan anvendes på å utnytte geotermisk energi" (Olsen, 14.05.14).

Dette kan trekkes fram som et eksempel på den gjensidige avhengigheten som eksisterer mellom økonomien og kulturen, der økonomien har behov for konstant fornyelse og revitalisering av ideer, kunnskap og verdier, mens kulturen er avhengig av tilstrekkelig med økonomiske rammebetingelser (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007). Med utgangspunkt i dette er det viktig å få til et samarbeid mellom økonomi og kultur, som her mellom Statoil og UiB. Målet er at begge sektorer skal dra fordeler ut av de synergieffekter et slikt samarbeid forhåpentligvis skaper (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007).

Miljødiskursen kommer med følgende utsagn som blant annet kan knyttes til 'finansiering': "UiB må ta ansvar som forskningsinstitusjon ved å kutte alle bånd til fossil energi" (Åkesson et al, 11.12.13). Når de snakker om at alle bånd til fossil energi skal kuttes, er det nærliggende å tro at de heller ikke ønsker at universitetet skal ha noe samarbeid med Statoil om Akademiaavtalen, ettersom de er en aktiv aktør innen fossil energi. Fremtidsdiskursen argumenterer mot dette, og er i likhet med strategidiskursen, men kanskje i enda større grad, opptatt av å fremheve viktigheten av finansiering fra næringslivet når det gjelder forskning: "(...), men i økende grad har industrifinansiering blitt viktig. Dette har vært en ønsket utvikling" (Mangerud et al, 10.12.13), noe som kan sies å være i tråd med universitets- og høyskoleloven § 1-3 c), som sier at universitetene aktivt skal søke tilføring av eksterne ressurser. De forklarer også konkret hvilke frukter de mener har kommet ut av Akademiaavtalen:

“Ved hjelp av finansiering fra Akademiaavtalen har våre institutt produsert et stort antall svært gode kandidater til forskning, industri og forvaltning. Mange av våre forskere har gjennom finansiering fra samme avtale, produsert forskning i internasjonal klasse innen felt som matematikk, fysikk, kjemi, sedimentologi, geodynamikk, klima, etc. der resultatene er publisert fritt i internasjonale tidsskrift. I tillegg har avtalen gitt oss nye, spennende samarbeidspartnere og tilgang til spennende forskningsmessige data og problemstillinger” (Mangerud et al, 10.12.13).

Ifølge Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) er det en forutsetning at kulturen, som kunnskapsproduksjonen er en viktig del av, har økonomiske ressurser disponibel dersom den skal være vital og robust. Det er derfor viktig at kunnskapsproduksjon finansieres, og det er ifølge Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) heller ikke viktig hvor disse økonomiske ressursene kommer fra. På dette punktet kan vi si at holdningen til både strategidiskursen og fremtidsdiskursen stemmer overens med Ingebrigtsen og Jakobsens (2007) anbefaling. Ingebrigtsen og Jakobsen legger derimot til en forutsetning om at selv om det ikke er viktig hvor de økonomiske ressursene kommer fra, er det avgjørende at kulturen ikke blir underlagt maktstrukturene i økonomien, slik at den får utfolde seg i frihet. Derfor er vilkårene for distribusjonen av de økonomiske ressursene svært viktig. Mens strategidiskursen her understreker viktigheten av åpenhet omkring betingelsene i Akademiaavtalen, er Mangerud m.fl. fra fremtidsdiskursen opptatt av å understreke at Akademiaavtalen ikke har noen baksider:

”Akademiaavtalen tilfredsstiller alle krav til god forskningsfinansiering. Vi kan publisere resultatene der vi ønsker, og det er ikke krav eller føringer til et bestemt resultat eller leveranse, vi kan forske fritt innenfor rammene av programmet” (Mangerud et al, 10.12.13).

Alt etter hvilke vilkår som legges til grunn for denne distribusjonen av midler, kan det også når det gjelder anvendelse diskuteres om fremtidsdiskursens uttalelser samsvarer med Ingebrigtsen og Jakobsen (2007). Med utgangspunkt i utsagn som: ”På et universitet skal vi ha kompetanse og kunnskapsproduksjon i mange fagområder enten man ser en uheldig konsekvens i anvendelsen eller ikke” (Hansen, 30.05.13), og ”(...) Vi vet ikke hvilken kunnskap vi får bruk for i fremtiden. Det er derfor vi driver grunnforskning” (Mangerud et al, 10.12.13), heller inntrykket mot at den rådende oppfatning i fremtidsdiskursen er at ’all kunnskap er bra kunnskap’. Dersom disse vilkårene Ingebrigtsen og Jakobsen viser til også inneholder vilkår om hva midlene bør eller ikke bør anvendes på, eller om at den friheten kulturen skal kunne utfolde seg i er kulturell frihet og ikke økonomisk frihet i henhold til

Ingebrigtsen og Jakobsens (2007) definisjoner, er sannsynligheten til stede for at fremtidsdiskursen ikke samsvarer med Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) på dette punktet.

Det siste utsagnet kan også tyde på at fremtidsdiskursen støtter seg til en negativ frihet, altså frihet som karakteriseres av fravær av hindringer utenfra. Her blir individets mulighet til å utfolde seg minst mulig begrenset av eksterne autoriteter (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007), og det oppfattes dermed som at alle muligheter er åpne for individet til å gjøre valg.

Haugan fra samfunnsansvarsdiskursen er svært opptatt av nettopp hva midlene fra Akademiaavtalen bør anvendes på. Han sier at: ”Det jeg har invitert til er en debatt om hvordan UiB bør prioritere bruk av midler fra akademia-avtalen” (Haugan, 13.02.14). Dette er et utsagn i rekken av flere som viser at Haugan er svært opptatt av hvordan finansieringen fra næringslivet blir brukt, og til hva. Haugan stiller derimot ikke spørsmål med hvorvidt det er riktig å motta disse midlene, slik eksemplet fra miljødiskursens uttalelse tyder på. Han mener bare det er viktig at midlene blir brukt på ‘riktig måte’. Han sier også noe om hva han mener er ‘riktig måte’ å bruke disse på:

“Mitt poeng og det jeg etterlyste var at UiB bør fremme energi-omstilling som et sentralt, helst dominerende, satsingsområde både i akademia-avtalen og eventuelle andre avtaler med Statoil” (Haugan, 09.04.13).

Samfunnsansvarsdiskursen fremhever her energiomstilling som et viktig satsningsområde for hvordan midlene bør anvendes, og skiller seg herved fra fremtidsdiskursen ved å legge føringer på hvordan denne anvendelsen av midlene bør være. Dersom Ingebrigtsen og Jakobsen også omfatter anvendelsesområder i sine vilkår, kan det derfor være at samfunnsansvarsdiskursen er mer i tråd med kretsløpsøkonomien enn fremtidsdiskursen. At kretsløpsøkonomien legger vekt på at kulturen får utvikle og opprettholde positiv frihet, samstemmer også med samfunnsansvarsdiskursen når det synes som at den, i kontrast til fremtidsdiskursen, vektlegger positiv frihet i et framtidsperspektiv som grunnlag for disse føringene som foreslås. En positiv frihet innebærer muligheten for enhver til å forme sitt eget liv, til å uttrykke seg og utvikle sine ferdigheter (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007). Når Haugan foreslår retningslinjer for hvordan finansieringen fra næringslivet skal benyttes, er det nærliggende å tro at han gjør dette med tanke på å ivareta det han anser som en forutsetning for en slik positiv frihet, der forhindring av klimaendringer er et sentralt moment. At kulturen får muligheten til å lykkes med å opprettholde og utvikle positiv frihet, blir av Ingebrigtsen og

Jakobsen (2007) også sett på som en forutsetning for at balansen mellom økonomien og kulturen skal ivaretas.

Klimaskepsisdiskursen reagerer sterkt på at samfunnsansvarsdiskursen ønsker å legge føringer på bruken av disse midlene. Barth mener at når universitetet skal avgjøre hva som er “riktig måte” å bruke midlene på, blir dette en overprøving av de vurderinger hver enkelt forsker skal gjøre. Dette kommer til syne i et utsagn jeg også tidligere har presentert, men som reflekterer en grunnleggende holdning som også her blir illustrerende:

“Hvem har rett til å overprøve min forskningsfrihet og mine etiske vurderinger hvis jeg, etter nøye overveielser, er overbevist om at oljeforskning totalt sett fører til større samfunnsmessige goder enn ulemper?” (Barth, 23.01.14).

Vi ser her at hun i likhet med fremtidsdiskursen er mest opptatt av at det ikke skal være hindringer utenfra som begrenser hennes frihet, noe som innebærer en oppfatning av negativ frihet.

Barth følger også opp med å si: “ Mine bekymringer er mye større i forhold til demokratiets utvikling, og innskrenking av individets frihet, hvor jeg ser en skremmende utvikling i retning av meningstyranni, kontroll og overvåkning” (Barth, 01.02.14). Her kommer det også fram hun i tillegg til å forholde seg til negativ frihet, også forholder seg til økonomisk frihet. Dette kan vi si fordi økonomisk frihet innebærer optimale forhold til å ”gjøre hva man vil”, i motsetning til kulturell frihet som er opptatt av å ”ville hva man vil”.

Uavhengighet:

Det siste utsagnet i klimaskepsisdiskursen er også innholdsutfyllende for den flytende betegnelsen ’uavhengighet’, da Barth mener det er individet som skal være uavhengig, og dermed bruker begrepet synonymt med ’individets frihet’.

Strategidiskursen innholdsfyller derimot ’uavhengighet’ med følgende utsagn:

“I høve til forskning finansiert av Akademiaavtalen kan forskarane publisere kva dei vil, kor dei vil utan innblanding og kontroll av styringskomiteen” (Olsen og Dahle, 18.10.13).

De gir med dette uttrykk for at så lenge finansiering fra næringslivet ikke hindrer forskerne i å publisere, er målet om uavhengighet fra universitetets og forskernes side tilfredsstillt.

Publisering står også i fokus hos fremtidsdiskursen:

”Akademiaavtalen tilfredsstiller alle krav til god forskningsfinansiering. Vi kan publisere resultatene der vi ønsker, og det er ikke krav eller føringer til et bestemt resultat eller leveranse, vi kan forske fritt innenfor rammene av programmet” (Mangerud et al, 10.12.13).

I tillegg ser vi at de mener det er stor frihet innenfor rammene av programmet hva angår resultater og leveranse. Her kan vi stille spørsmålet ved om de sikter til økonomisk eller kulturell frihet, da dette vil gi svært forskjellige konsekvenser for forskningen. Mens økonomisk frihet kan sies å fokusere på den individuelle aktør og innebære muligheten til å velge fra et stort, men gitt utvalg, er kulturell frihet forankret i et sosialt samfunn hvor man har mulighet til å velge hvilke verdier og normer man skal rette seg etter. Med bakgrunn i dette vil det være å foretrekke at det er kulturell frihet det siktes til i utsagnet.

Følgende utsagn fra Haugan kan også tyde på at han legger kulturell frihet til grunn, ettersom vi ser han legger opp til at universitetet må ta valg i henhold til forskningspolitikk og handle på grunnlag av egen overbevisning:

“Til dette kunne man svare at vi ved et universitet har et selvstendig ansvar for å føre en forskningspolitikk i samsvar med den kunnskap og forståelse vi selv har både om forskningsetikk og viktige utfordringer. Tenk om vi til enhver tid bare skulle drive forskning som passet inn i det styresmaktene velger å diktere. Det skulle passe dårlig med den grunnleggende universitetsideen om autonomi. Vi ville simpelthen ikke gjøre jobben vår hvis vi ikke våget å være i opposisjon og presentere resonnementer med konklusjoner i strid med gjeldende statlig politikk” (Haugan, 12.02.14).

Miljødiskursen stiller spørsmål ved om det er riktig å ha et samarbeid med Statoil når disse oppnå fordeler av dette. Kvåle sier følgende:

”Eit viktig spørsmål blir i kva grad Universitetet skal stilla opp, når til dømes Statoil tilbyr finansiell støtte. Det er liten grunn til å tvila på at Statoil har eigeninteresse i å støtta Universitet. Burde då Universitet i større grad seia nei til slik støtte, spesielt når det kan reisast spørsmål om dette går på tvers av eigne etisk-politiske vurderingar?” (Kvåle, 24.09.13).

Ifølge Hegge (sitert i Ingebrigtsen og Jakobsen, 2007, s. 227) er det sentralt at midler som blir overført fra bedrifter til kulturen blir gitt som gaver, og at disse ikke fører med seg noen betingelser. Hvis ikke vil kulturen bli avskåret fra sin uavhengighet og frihet, noe som også vil være negativt for samspillet mellom økonomien og kulturen. Dette samspillet er ifølge Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) kun bærekraftig dersom det blir tillatt fri kulturell manifestasjon med respekt for kulturens iboende verdi. Dersom Statoil og andre finansielle bidragsytere i slike tilfeller ser på kunnskapsproduksjonen som en instrumentell verdi, vil man etterhvert nå en grense der kulturens bærekraft, som blant annet innebærer revitalisering av kunnskap og verdier, blir svekket. I tillegg kan det føre til en stadig mer kommersialisert kultur. Det er derfor viktig at samspillet mellom økonomi og kultur blir sikret gjennom å sørge for at kulturen får et rammeverk der kunnskap og verdier som er nødvendige for å etablere en bærekraftig og effektiv økonomi kan utvikles. Med dette som utgangspunkt, sier Ingebrigtsen og Jakobsen videre at det er en nødvendighet at det stilles økonomiske ressurser til rådighet for kulturell utvikling, også fra bedrifter. Derfor kan vi si at det ifølge kretsløpsøkonomien vil være et dårlig alternativ å si nei til slik støtte, men at det er viktig at de kan brukes fritt og uten betingelser, i dette tilfellet til kunnskapsproduksjon.

At organisasjoner har egeninteresse som motivasjon til samfunnsansvaret de utøver, er forøvrig ifølge Crane og Matten (2010) svært vanlig.

Oppsummering:

Vi har her sett på hvordan hver av de flytende betegnerne 'bærekraft', 'ansvar', 'finansiering', 'fremtidsrettet' og 'uavhengighet' har blitt innholdsfylt på forskjellig måte av de forskjellige diskursene. I tillegg har vi drøftet dette opp mot kretsløpsøkonomien og teori om virksomheters samfunnsansvar.

5.1.3 *Diskursene i et helhetsperspektiv i kretsløpsøkonomien*

Jeg vil nå trekke noen linjer fra analysen av diskursene vi har vært igjennom til hvert av de fem hovedpunktene i kretsløpsøkonomien. Etersom datagrunnlaget jeg har fra analysen er noe begrenset for et slikt formål, vil jeg understreke at dette ikke er noen konklusjon. Det gir likevel indisier på forskjellene mellom diskursene og deres relasjon til kretsløpsøkonomien.

Fra mekanisk til organisk verdensbilde

Et organisk verdensbilde innebærer å se helheten og delene forbundet med hverandre (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2011). Ettersom det er en forutsetning for å få tak på ideen om bærekraft, har jeg her tatt utgangspunkt i de forskjellige diskursers bruk av begrepet 'bærekraft' som vi tidligere har sett på. Ettersom miljødiskursen og samfunnsansvarsdiskursen begge forholder seg til sterk betydning av 'bærekraft', tyder dette på at de legger et organisk verdensbilde til grunn. Fremtidsdiskursen opererer med svak betydning av 'bærekraft' og virker å støtte seg til et mekanisk verdensbilde. Ettersom klimaskepsisdiskursen har utelatt naturen fra sitt bærekraftsbegrep, har også dette blitt betraktet som svak bærekraft. Strategidiskursen har også, om enn noe mer usikkert enn fremtidsdiskursen, blitt vurdert til å forholde seg til en svak betydning av bærekraft. Det er altså kun miljødiskursen og samfunnsansvarsdiskursen som forholder seg til sterk bærekraft, og på bakgrunn av dette virker å ha et organisk verdensbilde.

Fra økonomisk til økologisk menneske

Den tradisjonelle oppfatningen av at mennesket er en rasjonell økonomisk agent med formål å maksimere sin egeninteresse står i kontrast til "det økologiske menneske" som ser på seg selv som en medborger i verden og er villig til å ofre sin egeninteresse til fordel for samfunnet han tilhører (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2011). I mitt datamateriale finner jeg at alle diskursene på forskjellige måter viser tegn på å være en medborger. I fremtidsdiskursen kommer dette frem ved at de anser forskjellen mellom fattige og rike som et problem, mens det i klimaskepsisdiskursen blir fokusert på ressursutnyttelse til det beste for flest mulig. Fremtidsdiskursen har også et tydelig fokus på tilfredsstillelse av materielle behov, noe klimaskepsisdiskursen også synes å ha.

Miljødiskursen er opptatt av at egne interesser må ofres for å oppnå 2-gradersmålet, et mål også samfunnsansvarsdiskursen gir uttrykk for å støtte. Både samfunnsansvarsdiskursen og strategidiskursen har også stort fokus på etikk. Med utgangspunkt i dette vil jeg vurdere både miljødiskursen, samfunnsansvarsdiskursen og strategidiskursen til å inneha et økologisk menneskesyn.

Ettersom både klimaskepsisdiskursen og fremtidsdiskursen ikke inkluderer naturen i deres perspektiv og har fokus på tilfredsstillelse av materielle behov, vil jeg derimot vurdere disse

til å ha et menneskebilde som ligger en plass imellom det økonomiske og det økologiske menneske.

Fra lineære til sirkulære verdikjeder

Når det gjelder sirkulære verdikjeder, er samfunnsansvarsdiskursen den diskursen som synes å tenke mest sirkulært. Dette kommer frem gjennom at de er opptatt av hvilke ringvirkninger forskningen ved UiB får og hvordan denne i ettertid vil bli tatt i bruk av andre aktører. En plassering av UiB i en større helhet er med på å underbygge dette. I miljødiskursen og strategidiskursen er det lite materiale å hente om dette, men begge gir uttrykk for å være opptatt av samarbeid og å spille en rolle i den store sammenheng.

Klimaskepsisdiskursen viser langsiktig tankegang, men ettersom naturen utelates passer denne dårlig inn i en sirkulær verdikjede.

Fremtidsdiskursen er derimot den eneste som relativt tydelig synes å tenke lineært. Her er det fokus på måloppnåelse, samt hvordan de ressurser vi er i besittelse av bør benyttes. I tillegg er det lite fokus på helhetsbilde og mulige konsekvenser av handlinger.

Jeg vil derfor vurdere det til at fremtidsdiskursen ser ut til å ha en lineær tankegang, mens samfunnsansvarsdiskursen tenker sirkulært. De resterende diskursene velger jeg å ikke gjøre en vurdering av på grunn av tynt datagrunnlag.

Fra konkurranse til samarbeid

Mens konkurranse har vært et grunnleggende trekk ved markedsøkonomien, er det i kretsløpsøkonomien fokus på at perspektivet på heves fra enkeltvirksomheter til et industrielt nivå, eller mesonivå. Her er interaksjon mellom de forskjellige virksomheter sentralt. For å få til best mulig ressursutnyttelse, er det derfor svært viktig at det etableres en kommunikativ arena der alle involverte parter får delta (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2011).

Miljødiskursen er her svært opptatt av at alle må ta ansvar. De gir også konkret uttrykk for at det trengs et paradigmeskifte, noe som stemmer overens med Ingebrigtsen og Jakobsens (2011) tankegang om å flytte fokus til mesonivå. Samfunnsansvarsdiskursen gir også inntrykk av å ville ha et samarbeid og heve fokus til mesonivå, selv om det ikke blir like tydelig uttrykt som i miljødiskursen. Det gjenspeiles likevel i den sirkulære verdikjeden som gis uttrykk for i samfunnsansvarsdiskursen. Strategidiskursen på sin side er opptatt av at universitetet har sitt

samfunnsansvar, og ønsker å bidra til en positiv utvikling. Det gis også her klare signaler om et ønske om samarbeid. Vi kan på grunnlag av dette derfor si at både miljødiskursen, samfunnsansvarsdiskursen og strategidiskursen støtter seg til samarbeid. I hverken fremtidsdiskursen eller klimaskepsisdiskursen blir det sagt noe som er relevant for denne problemstillingen, og jeg lar derfor være å konkludere angående disse.

Fra verdimonisme til verdipluralisme

Ingebrigtsen og Jakobsen (2011) forklarer at sammensatte problemer også krever sammensatte verdier. Det er derfor nødvendig å bytte ut en endimensjonal skala som bygger på penger, med en skala der flere verdier tas hensyn til.

I miljødiskursen og samfunnsdiskursen kommer det tydelig fram at de er opptatt av naturen og 2-gradersmålet. Strategidiskursen gir klart uttrykk for at det er viktig for dem å unngå negative konsekvenser på samfunn og miljø. Fremtidsdiskursen og klimaskepsisdiskursen er opptatt av kunnskap som verdi, som i denne sammenheng kan anses som universitetets produkt eller hovedleveranse. Jeg vil derfor påstå at det kan betraktes som en verdimonistisk holdning hos disse to, mens strategidiskursen, miljødiskursen og samfunnsansvarsdiskursen viser tegn på verdipluralisme.

Oppsummering diskurser:

Jeg har nå vært igjennom presentasjon av hver av diskursene jeg har valgt å trekke fram fra datamaterialet, i tillegg til analyse av de flytende betegnerne. På basis av dette kan vi si at alle fem diskursene gir innhold til universitetets rolle på forskjellig vis. Dette innholdet blir gitt på grunnlag av hvordan de mener universitetet bør forholde seg til 'bærekraft', 'ansvar', 'finansiering', 'fremtidsrettet' og 'uavhengighet'. Dette gjelder altså overbevisningen om hvorvidt vi mennesker skal gjøre noe med klimaforskningen, uavhengig av om klimaendringene er menneskeskapt eller ikke. Noe forenklet kan vi fremstille dette langs en linje, der miljødiskursen lengst til venstre ønsker stort ansvar og en aktiv rolle fra universitetet i klimakampen, mens klimaskepsisdiskursen lengst til høyre mener universitetet bør forholde seg passiv på denne fronten:

Miljødiskurs Ansvarsdiskurs Strategidiskurs Fremtidsdiskurs Klimaskepsisdiskurs

Med den spredningen som her vises mellom diskursene, kan det diskursive felt i følge Neumann (2001) sies å være åpent.

Figur 5, «Diskursenes variasjon 1»

5.2 Forskningsspørsmål 2

«Hva skjer med debatten etter at NENTs rapport blir publisert?»

Tiden i etterkant av NENTs rapport kan deles inn i to epoker. Først er det en periode der debatten fortsetter, der det meste av det som publiseres er reaksjoner på rapporten.

Deretter kommer det en epoke hvor universitetet utfører endel handlinger med utgangspunkt i rapporten, noe som kan anses som en materialisering av diskursen. I tillegg foregår det parallellt med materialiseringen en lukning av diskursordenen, der det til slutt blir en diskurs som får makt, i henhold til Foucaults bruk av begrepet. De andre diskursene blir stille og dør ut.

5.2.1 Analyse og drøfting

Jeg vil først ta for meg den første fasen og redegjøre for hva som skjer med de forskjellige diskurser etter publiseringen av NENTs rapport. Jeg går inn i hver enkelt diskurs med utgangspunkt i de flytende betegnere som ble analysert fram i F1. Ettersom debatten etter publisering er mindre omfattende enn den var før, er det ikke alle flytende betegnere som blir gitt mening i alle diskurser. Jeg har derfor tatt med de som er aktuelle for hver diskurs. Jeg vil også trekke paralleller til NENTs rapport for å vise hvordan denne kan ha hatt innvirkning på diskursene, i tillegg til drøfting med teori om kretsløpsøkonomien.

Miljødiskursen:

I miljødiskursen gis det generelt uttrykk for at de er fornøyde med innholdet i NENTs rapport. Dette kommer frem i følgende utsagn:

”Jeg synes den er veldig grundig om en viktig problemstilling. Det er positivt at de sier så klart fra at dette er et ansvar universitetene må ta” (Freng Dale, 18.06.14).

Her kommer Freng Dale også inn på ’ansvar’, og er altså enig med NENT-komiteen om at universitetene som forskningsinstitusjon har et spesielt ansvar. Haakestad kommenterer også ansvarsvakuemet som NENT forklarer lett kan oppstå når ansvaret for utviklingen ligger på flere aktører:

”Mens Stortinget og departementene ikke vil begrense forskernes akademiske frihet, mener universitetene at satsingen på miljø og klima bør være styrt politisk. Kunnskapsdepartementet uttalte i fjor at universitetene selv må vurdere egen strategi for hvordan deres faglige virksomhet skal innrettes mot de store samfunnsutfordringene. Samtidig uttrykte UiB i februar samme år at forskningsprioriteringene fra departementet har vært gjenstand for etiske og samfunnsmessige vurderinger fra beslutningstakeres side. Det er tydelig at verken Universitetet eller Kunnskapsdepartementet ønsker å ta ansvar. Hvem skal da gjøre det?

Det er viktig å påpeke at poenget i vårt tidligere innlegg ikke er at Universitetet i Bergen skal ta ansvar alene. Alle må ta ansvar, både universitetene, regjeringen, Stortinget og næringslivet. Miljø- og klimautfordringene er et problem som rammer alle sektorer og samfunnsdeler. En omstillingsprosess krever endringer, nytenkning og innsats i alle ledd, også på UiB” (Haakestad, 21.10.15).

Det kommer også frem her at miljødiskursen fremdeles mener at alle må ta ansvar. Dette kan relateres til Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) når de sier at det ideelle er å finne løsninger som alle interessenter kan være enige i, da dette vil kunne være en måte å samordne ansvar på. De mener at slike løsninger gradvis vil komme dersom vi erstatter konkurranse med samarbeid på de områder hvor konkurransebaserte løsninger ikke er tilfredsstillende om vi ønsker å løse de globale utfordringer som møter oss. En måte å gjøre dette på er å organisere økonomien gjennom kommunikative arenaer på mesonivå. En fordel med slike desentraliserte, samarbeidende nettverk som kommunikative arenaer kan sies å være, er at en enighet mellom aktørene også øker sjansen for en vellykket implementering av konkrete forslag til løsninger.

Haakestad kommer også med følgende uttalelse når det gjelder deres forventninger til Universitetet:

”Det vi først og fremst ønsker, er at Universitetet i Bergen skal reflektere over sin viktige kunnskapsdannende rolle i samfunnet. Vår oppfordring avfeies med at forskningsprioriteringene ved UiB er Stortingets ansvar. Men det er viktig at også UiB påtar seg ansvar for hva det satses på innen forskning” (Haakestad, 21.10.15).

Vi ser at denne uttalelsen også samsvarer med NENTs rapport om etterlysning av refleksjon fra universitetene omkring deres rolle. Haakestad poengterer også, i likhet med rapporten, at universitetene ikke fritas fra å gjøre selvstendige vurderinger selv om offentlige myndigheter har gjort egne etiske vurderinger i forkant. Universitetene må gjøre sine egne vurderinger.

Når det gjelder ’fremtidsrettet’, blir det uttalt at:

”Undervisning, forskning og kunnskapsmiljø påvirker studentenes muligheter, retningsvalg og holdninger, og hvis rektor mener alvor i sin uttalelse, må den nye strategien til UiB være tydelig på hvordan midler prioriteres for å fremme bærekraftig utvikling. Hvis UiB aktivt viser hvordan de tar sitt samfunnsoppdrag på alvor, vil det trolig også være positivt for universitets ønske om å øke samarbeidet med i samfunnet forøvrig, som også skal omstille seg til at oljealderen tar slutt” (Freng Dale et al, 18.11.14).

Dette kan sies å være relatert til NENTs rapport der det sies at universitetene bør være bevisst det ansvaret de har som kunnskapsprodusent, samt at kunnskapen bør komme alle i samfunnet til gode. Videre tar de også opp samarbeid med samfunnet forøvrig, som i rapporten kan relateres til at universitetene har en viktig rolle som pådriver for omstillingen. Vi ser her at miljødiskursen snakker om så omfattende endringer at vi må kunne påstå de snakker om et paradigmeskifte i henhold til Daly og Farley (2011) og Ingebrigtsen og Jakobsen (2007). Et slikt paradigmeskifte vil ifølge Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) være nødvendig for å kunne løse de utfordringer vi står overfor, da de mener disse ikke lar seg løse innenfor nåtidens paradigme.

Det neste utsagnet som presenteres her kan brukes til å illustrere miljødiskursens innhold av 'uavhengighet':

”Og det er bra at NENT peker på den konserverende effekten samarbeid med industrien kan ha på forskningen” (Freng Dale, 18.06.14).

Vi ser dette viser til at NENT i rapporten trekker fram at universitetene i stor grad bistår næringslivet med det kunnskapsgrunnlaget de etterspør. Et tett samarbeid med petroleumsindustrien kan altså i følge rapporten bidra til at universitetene lett vil bli sittende fast i oppfatningen om at petroleumsressurser er viktig i all fremtid. Freng Dale sier seg fornøyd med at også dette blir tatt opp.

Vi har her sett at miljødiskursen i etterkant av publiseringen av NENTs rapport uttrykker samstemmighet med flere viktige momenter i denne. De holder fast ved de samme holdninger de viste før publisering av rapporten, og viser ingen tegn til endring fra tidligere.

Samfunnsansvarsdiskursen:

Samfunnsansvarsdiskursen gir også uttrykk for å være fornøyd med NENTs rapport. Haugan sier:

”Det var mye positivt i uttalelsen. De har fått frem gode momenter, og jeg likte særlig godt at de brukte ordet ansvarsvakuum, om at ingen har ansvaret. NENT setter fingeren på at både enkeltforskere, institusjoner og de som finansierer forskningen alle har et ansvar. Men fokuset bør særlig rettes mot institusjonene, mener Haugan” (Hellesund, 18.06.14).

Også han trekker fram det potensielle ansvarsvakuumet som rapporten framhever lett kan oppstå når ansvaret ligger på flere aktører. Han fremhever også at fokuset særlig bør rettes mot institusjonene, noe som både er i tråd med rapporten og samfunnsansvarsdiskursens holdninger fra før rapporten ble publisert.

Haugan kommer inn på 'ansvar' når han sier at:

”Vi har et ansvar for å sette oss inn i verdenssituasjonen, ikke bare vår egen forskning. Da er forskningsetiske retningslinjer et veldig viktig verktøy. Jeg håper at Tekna-medlemmer og andre kan bidra til å opplyse samfunnet om mulighetene vi har. Det kommer stadig nye rapporter om dette, og universitetene bør være de aller, aller første til å ta omstillingen, mener Haugan” (Hellesund, 12.09.14).

Dette utsagnet kan illustrere ansvaret universitetene har som kunnskapsprodusent som understrekes i rapporten, i tillegg til deres rolle som pådriver for omstillingen. Rollen som pådriver blir her fremhevet med to momenter, både i form av påvirkning og opplysning til andre aktører i samfunnet, og som en initiativtaker som skal være førstemann ut.

Neste utsagn illustrerer hvordan 'fremtidsrettet' blir innholdsfylt:

”Det er pinlig at kunnskapsmiljøene har vært så svake i den norske offentlige debatten om energiomstilling. Nå må det tas et krafttak hvis Norge skal komme ut av den globale energiomstillingen med fremtidsrettet virksomhet i eget land (<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Kunnskapsmiljoene-sviker-i-klimadebatten-8201073.html>). Akademia bør blant annet drive alliansebygging mellom og på tvers av universiteter, høyskoler og industri, fronte behovet for omlegging i forskningen, fronte kunnskapsbehovene og -mulighetene som energiomstillingen bringer med seg, og informere og påvirke myndigheter og næringsliv” (Haugan og Drange, 20.10.15).

Vi ser også her at samfunnsansvarsdiskursen understreker universitetets rolle som pådriver. I tillegg blir viktigheten av samarbeid i form av alliansebygging fremhevet, noe vi kan si stemmer overens med kretsløpsøkonomien og etablering av kommunikativ arena som en forutsetning for at denne skal fungere.

Når det gjelder 'uavhengighet' er samfunnsansvarsdiskursen fremdeles opptatt av at denne skal gi utslag i at universitetet tar egne avgjørelser underveis:

”For det første vil vi hevde at kunnskapsmiljøene har et spesielt ansvar for å være kritisk til gjengs oppfatninger i samfunnet og til å aktivt bidra med sin ekspertise til å utfordre slike «sannheter»” (Haugan og Drange, 20.10.15).

Samfunnsansvarsdiskursen ser i likhet med miljødiskursen ut til å ha samme holdninger som før rapporten ble publisert, i tillegg til at de gir uttrykk for å være samstemmige med rapporten. Ut ifra de data som her er presentert, kan det virke som at det i ettertid av rapportens publisering har blitt mindre avstand mellom samfunnsansvarsdiskursen og miljødiskursen. Det kan dermed se ut som at disse to har smeltet sammen til en diskurs, eller i det minste nærmet seg hverandre betraktelig.

Strategidiskursen:

Strategidiskursen gir uttrykk for noe mer skepsis enn miljødiskursen og samfunnsansvarsdiskursen når det gjelder publisering av NENTs rapport. Olsen sier:

”De mener at det bør være en bedre samordning av forskning på energi og miljø. At uttalelsen inneholder såpass politiske mål, overrasker meg. NENT's oppgave er å gi etiske råd, ikke universitetspolitiske råd. Dette handler om etikkomiteens troverdighet” (Olsen, 18.06.14)

Vi ser at Olsen mener NENT blander etikk og politikk i rapporten, og det kan tolkes som at han ikke er helt fornøyd med dette. Han sikter her til at NENT i konklusjonen skriver:

”NENT mener det er forskningsetisk uforsvarlig om petroleumsforskningens rammebetingelser og forskningsaktiviteter hindrer omstillingsprosesser slik at FNs klimamål som, Norge har forpliktet seg til, ikke kan nås.” (Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi, 2014)

Han tolker altså her FNs klimamål som politiske mål, og mener dette er å blande politikk og etikk.

Han avslutter likevel med å si:

”Det er naturlig at NENTS uttalelse kan bli en del av strategiarbeidet” (Olsen, 18.06.14).

Dette kan tolkes som at en eventuell misnøye med rapporten ikke stikker så dypt.

I følgende avsnitt ser vi at Dahle når han snakker om ’ansvar’, også kan sies å samstemme med NENTs rapport:

”Det var ikkje min intensjon å avfeie diskusjonen med at forskingsprioriteringar ved UiB er Stortinget si rolle. Tvert imot, prioriteringar innan basistildelinga skal institusjonen sjølv ta ansvar for, innafor dei føringane som Kunnskapsdepartementet gir. UiB har også, etter mi oppfatning, ei plikt til å påverke Storting og Forskningsrådet sine forskningspolitiske prioriteringar” (Dahle, 26.10.15).

Det kan virke som at det har vært en misforståelse i forkant av denne, men her uttrykker han enighet med rapporten i at universitetet skal gjøre selvstendige vurderinger, i tillegg til å påvirke både Stortingets og Forskningsrådets forskningspolitiske prioriteringer.

Dahle kommer også inn på ’finansiering’ når han trekker fram Akademiaavtalen:

”Eg meiner at Akademiaavtalen ikkje er problematisk i høve til Nent si fråsegn. Avtalen har vore god for universitetet og den har bidrege til solid grunnforskning. Ja, den har bidrege til petroleumsrelatert grunnforskning, men den har også vore med å legge grunnlaget for eit forskningssenter for miljøvennlig energi (FME) innan CO2 lagring. Og får UiB eit FME i geotermi i denne søknadsrunden, vil Akademiaavtalen ha bidrege tungt til dette” (Dahle, 26.10.15).

Vi ser at han her trekker fram flere positive konsekvenser av Akademiaavtalen, selv om den også har bidratt til petroleumsrelatert forskning. Dette kan vi se på som en illustrasjon av viktigheten av økonomiske bidrag fra omverdenen, inkludert næringslivet, som Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) omtaler. Uten slike bidrag vil det være mange prosjekter som ikke lar seg gjennomføre.

Angående ’fremtidsrettet’, sier Lysebo:

”Vi må finne en god balanse mellom klodens energiutfordring og klimautfordringen. Vi kan ikke skru av petroleumen øyeblikkelig, og mye av kunnskapen vi har fått gjennom

petroleumsforskning kan vi også bruke til mer miljøvennlige formål. Men det er veldig bra at UiB har satt problemstillingen på dagsorden, og løftet den opp for å få en forskningsetisk vurdering av den, sier hun” (Lysebo, 23.12.14).

Dette kan tolkes som at hun er positiv til en utvikling, men at en løsning ligger langt fram i tid.

Strategidiskursen kommer også inn på hva universitetet ønsker å være. Olsen sier: ”Strategien er viktig for korleis UiB skal posisjonere seg nasjonalt og internasjonalt. Vi vil medverke til eit samfunn der våre forskarar og studentar er aktive og kompetente deltakarar, sa rektor Dag Rune Olsen i si innleiing til strategien” (Olsen, 28.10.15) Dette kan tolkes som at han mener den kunnskapsproduksjon som bedrives på UiB skal gjøre forskerene og studentene til kompetente deltakere, og dermed komme både dem selv og resten av samfunnet til gode. Dette er i tråd med NENTs anbefalinger i rapporten.

Når det gjelder ’uavhengighet’, er strategidiskursen igjen opptatt av åpenhet omkring resultatene fra forskningen deres, slik universitets- og høyskoleloven § 1-5, 6. ledd fordrer:

”Vi vil hele tiden strebe mot at forskningen og våre forskningsavtaler er så transparent som mulig. Vi mener Akademia-avtalen allerede legger opp til en slik åpenhet” (Olsen et al, 02.12.14).

Oppsummerende kan vi si at strategidiskursen umiddelbart gir inntrykk av å være skeptiske til deler av rapporten. Det virker likevel som at de er mottakelige for budskapet og gir uttrykk for å bruke denne aktivt i sitt strategiarbeid.

Fremtidsdiskursen:

Fremtidsdiskursen gir uttrykk for at de synes NENTs rapport har store mangler. Stenseth sier:

”Jeg synes det skulle vært problematisert, at vi samlet sett i verden er avhengig av et for høyt energiforbruk. I det ligger det svært mange etiske problemstillinger, også for forskere” (Stenseth, 23.09.14).

Stenseth viser her at han er mer opptatt av hva rapporten ikke omfatter enn det den faktisk

omhandler og inneholder. Det kan tolkes som at han unngår den og lar være å kommentere den direkte ettersom den er av liten interesse for ham, eller fordi han ikke er fornøyd med innholdet i den.

Følgende utsagn fra Stenseth kan relateres til 'ansvar':

”Det betyr ikke, at vi ikke har en etisk forpliktelse som forskere til å arbeide for omstillingsteknologi. Men det betyr at vi ikke kan la være å drive forskning på petroleumsutvinning på ennå en god stund. Denne problematiseringen mangler i NENTs uttalelse” (Stenseth, 23.09.14).

Vi ser her at det antydes frampå at forskere har et ansvar for å arbeide for omstillingsteknologi. Selv om NENTs rapport hovedsakelig snakker om forskningsinstitusjonenes ansvar, må første del av dette utsagnet kunne sies å peke i samme retning som rapporten. Stenseth fortsetter med å si at vi fremdeles må forske på petroleumsutvinning 'en god stund'. I NENTs rapport ser vi at de endelig konkluderer med at det kun er forskningsetisk uforsvarlig å forske på petroleumsutvinning dersom dette hindrer omstillingsprosesser. Vi kan med andre ord si at rapporten har en forutsetning om at ikke omstillingsprosesser skal bli hindret dersom det skal være forskningsetisk forsvarlig å drive forskning på petroleumsutvinning. Til forskjell fra dette har fremtidsdiskursen ingen forutsetninger om dette. De angir heller ikke noen antydning om hvilket tidsperspektiv de legger i 'en god stund'. Her kan det virke som at de i likhet med før publiseringen av rapporten, snakker ut ifra dagens paradigme og også er innstilt på at det er dette som kommer til å gjelde fremover.

Angående 'finansiering' sier Mangerud dette:

”Finansiering er viktig, og forskere er også opportunistiske. Vi går der pengene er. Men per i dag er det større bevilgninger på fornybar enn på petroleum når det gjelder offentlige midler. Jeg tror vi kommer til å leve med petroleumsforskning lenge. Det er vår viktigste næring, så kan vi like det eller ikke. Jeg tror at petroleumsrelatert forskning vil fortsette i en god tid fremover, uavhengig av debatten. Men anvendelsen vil kanskje bli mer diversifisert, sier hun” (Mangerud, 04.07.14).

Hun understreker her betydningen av finansiering, og sier samtidig at forskere blir styrt av pengene. Vi kan også se at Mangerud mener petroleumsforskningen vil fortsette i lang tid fremover, selv om også fremtidsdiskursen mener det kommer en omstilling. I følgende utsagn forklares det at vi trenger petroleumsforskning, i tillegg til at det er utfasingstiden som er den sentrale faktor til uenighet:

”Så lenge vi produserer og leter etter hydrokarboner, så trenger vi petroleumsforskning. Da nyheten om norske oljefunn kom i 1969, så var det stor begeistring i et lite land. 45 år senere er det mange som spør om dette ikke heller er en begrensning enn en mulighet. Det vi først og fremst er uenige om er utfasingstiden” (Lerøen, 12.09.14).

I fremtidsdiskursen ser fokuset også ut til å være det samme som før rapportens publisering, de legger fremdeles vekt på at petroleumsforskning vil være viktig i lang tid fremover og at det er andre problemstillinger som er viktigere enn klimautfordringene. De ser med dette ut til å operere innenfor eksisterende paradigme, samt forutsette at dette kommer til å være gjeldende også fremover.

De unngår også å gi kommentarer til NENTs rapport.

Klimaskepsisdiskursen:

Klimaskepsisdiskursen er i likhet med fremtidsdiskursen heller ikke fornøyd med NENTs rapport. Barth kommer med følgende kritikk:

”Jeg synes de hele er organisert i feil rekkefølge, og at føre-var-aspektene burde ha blitt diskutert først” (Barth, 04.07.14)

Hun henviser her til føre var-aspektene, som vi har sett i rapporten innebærer at man skal minske eller foreta handlinger for å unngå skade som er relativt rimelig, men usikker. Det kan virke som at Barth synes dette prinsippet er urimelig i seg selv, ettersom hun synes det burde vært tatt opp til diskusjon. I NENTs rapport er prinsippet tatt for gitt og blir benyttet som en av retningslinjene for rapporten.

Hennes neste utsagn kan relateres til ’fremtidsrettet’. Hun sier: ”Selv om 95 prosent av klimaforskerne er enige i dag, så er det ikke gitt at de er det om ti år” (Barth, 04.07.14).

Dette kan tolkes som at hun mener usikkerheten er så stor at vi bør være forsiktige med å gjøre handlinger for å imøtekomme de klimautfordringene det hersker stor enighet om idag.

Barth er lite aktiv i debatten etter NENTs publisering av rapporten, men har følgende utsagn som kan relateres til 'finansiering':

”Det blir litt diffust. Å ha god oversikt er en god ting, men jeg vet ikke om det er realistisk siden prosessene som styrer gjennomføring av forskningsprosjekt er veldig usikre. Vi forskere skriver søknader på prosjekter vi mener er viktige, og så får vi penger eller ikke. Som enkeltforsker føler jeg derfor at selv jeg har mindre oversikt og styring på hva jeg skal forske på om et par år enn jeg skulle like” (Barth, 04.07.14).

Hun gir altså uttrykk for at hun ikke er helt fornøyd med måten finansieringen foregår på.

Hun sier også når det gjelder uavhengighet:

«Jeg synes i tillegg at man skal være veldig forsiktig med å styre en kreativ aktivitet som forskning» (Barth, 04.07.14)

Dette siste utsagnet kan synes å harmonere med Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) som sier at en bærekraftig kultur må få utvikle seg i frihet, uten at det blir underlagt maktstrukturene i økonomien. Klimaskepsisdiskursen synes dermed isolert på dette nivå å ha noe til felles med kretsløpsøkonomien.

Oppsummering

Vi har her sett på hvordan de forskjellige diskursene legger innhold til de flytende betegnene etter publisering av NENTs rapport. På bakgrunn av dette kan vi si at ingen av diskursene har endret seg bemerkelsesverdig, selv om miljødiskursen og samfunnsansvarsdiskursen her synes å være temmelig like. Alle diskursene ser likevel ut til å ha gitt NENTs rapport oppmerksomhet, og gir uttrykk for å ha klare reaksjoner i henhold til denne. Variasjonen i disse reaksjonene viser seg å være stor blant diskursene.

I tillegg til dette skjer det noen handlinger fra universitetets side, som kan anses som en viktig del av materialisering av diskursen. Jeg vil her kun presentere en liste over de som kommer frem i publiseringene:

- UiB lager oversikt over petroleumsforskning vs. forskning på fornybar energi. Tar NENTs anbefaling på alvor (Monsen, 14.09.15)
- UiB kommuniserer med Statoil angående ny utlysning av Akademiaavtalen. Denne blir endret slik at den blir grønnere (Hellesund, 24.02.16).
- Når det gjelder investeringer, overlater UiB alt her til Storebrand, og gir ingen signaler om at de ønsker å gjøre jobben selv og trekke seg ut av fossile investeringer (Monsen, 06.03.14)
- UiB har satt ned arbeidsgruppe for utredning ved MatNat i tillegg til en gruppe som vurderer utviklingen av forskningens samfunnsansvar som en del av deres strategiarbeid (Dahle, 26.10.15)

Handlingene er alle skjedd fra UiBs side, og vi kan dermed si at de presenterer strategidiskursen. Vi så i analysen over at selv om strategidiskursen var noe moderat i sin begeistring for rapporten, så de likevel en mulighet for at denne kunne bli brukt aktivt i strategiarbeidet deres. Disse handlingene tyder på at dette har blitt gjort. Handlingene kan også vurderes til å være et noe tregere eller mer bestandig trekk ved diskursen, som er vanskeligere å forklare seg bort fra eller endre på enn en del utsagn kan være. Vi ser også at de fleste av disse Vi kan si at disse handlingene er en del av materialiseringen av diskursen.

Flesteparten av disse handlingene peker i retning av at universitetet tar en mer aktiv rolle enn tidligere og har planer om å ta større ansvar i henhold til samfunnsutviklingen. Det er nærliggende å tro at dette har betydning for det som skjer videre. I media blir det stille fra fremtidsdiskursen og klimaskepsisdiskursen, som vi ifølge Neumann (2001) kan kalle en lukning i det diskursive felt. Strategidiskursen synes med disse handlingene å bevege seg mer mot miljødiskursen og samfunnsansvarsdiskursen, slik at disse tre mer eller mindre møtes.

Dette kan illustreres slik:

Figur 6, «Diskursenes variasjon 2»

I forskningsspørsmål 1 så vi at det var stort sprik blant diskursene i deres oppfatning av hva universitetets rolle innebærer. Ifølge Neumann (2001) vil det aldri bli en total lukning i diskursen, men her ser vi at det en tid etter publisering av rapporten fremstår som en mye mer enhetlig oppfatning av hvilken rolle universitetet bør ta i møte med disse utfordringene enn vi så i forskningsspørsmål 1. Med dette kan vi si at vi mer eller mindre står igjen med en diskurs som dermed har fått makt i diskursive feltet. Fremtidsdiskursen og klimaskepsisdiskursen er satt i parentes ettersom disse døde ut.

Vi kan med utgangspunkt i dette konkludere med at NENTs rapport ser ut til å ha hatt en påvirkning på UiB som har bidratt til det nye makten i diskursen. Slik den gjenstående diskursen er plassert, ser den ut til å ha mange fellestrekk med kretsløpsøkonomien.

Med dette vil jeg nå avslutte oppgaven med å trekke konklusjon og presentere noen forslag til videre forskning.

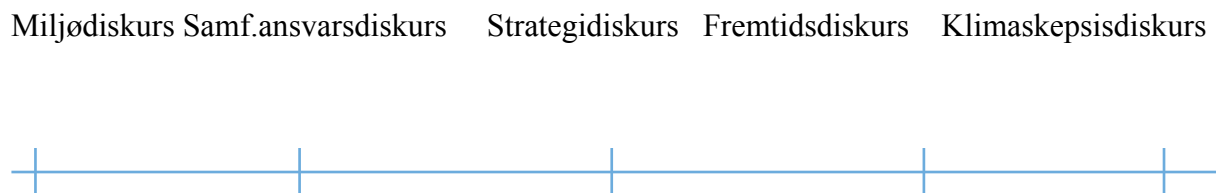
6.0 Avslutning

Her vil jeg først presentere en konklusjon før jeg kommer med noen forslag til videre forskning.

6.1 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg tatt utgangspunkt i debatten om petroleumsforskning og forskningsetikk i ”På Høyden”, og forsøkt å svare på oppgavens problemstilling: ”Hvordan blir universitetets rolle framstilt av de aktuelle diskurser?”

For å svare på første forskningsspørsmål, ”Hvilke diskurser har kjempet om definisjonsmakt når det gjelder universitetets rolle i denne debatten?”, har jeg analysert frem fem diskurser. Disse har jeg kalt miljødiskursen, samfunnsansvarsdiskursen, strategidiskursen, fremtidsdiskursen og klimaskepsisdiskursen. Med utgangspunkt i de fem flytende betegnere har det vist seg å være stor variasjon i holdningene mellom de forskjellige diskursene. Disse kan forenklet oppsummeres med hvorvidt universitetet bør ta en aktiv rolle i klimakampen eller forholde seg passiv. I analysen valgte jeg å illustrere dette med å rangere diskursene på en linje, der miljødiskursen til venstre representerer den aktive holdningen, mens klimaskepsisdiskursen mener de bør forholde seg passive.

Figur 5, «Diskursenes variasjon 1»

I forskningsspørsmål 2, ”Hva skjedde med debatten etter at NENTs rapport ble publisert?” har jeg analysert publiseringer i ettertid av rapporten og sett på hvordan diskursene har forandret seg. Mens fremtidsdiskursen og klimaskepsisdiskursen etter en tid dør ut, er miljødiskursen og samfunnsansvarsdiskursen fremdeles aktive, men vanskelige å skille fra hverandre i denne fasen. Strategidiskursen virker også å ha beveget seg i retning av miljø- og samfunnsansvarsdiskursen, slik at det generelt i diskursordenen hersker en større enighet blant diskursene.

Figur 6, «Diskursenes variasjon 2»

Ved å gå fra stort sprik blant diskursene i deres oppfatning av hva universitetets rolle innebærer, ser vi at det en tid etter publisering av rapporten fremstår som en mer enhetlig oppfatning av hvilken rolle universitetet bør ta i møte med disse utfordringene.

Det har vist seg at diskursene i varierende grad er forenlige med de prinsipper kretsløpsøkonomien bygger på. Lukningen og makten som til slutt ser ut til å manifestere seg, kan tyde på en samfunnsutvikling som går i retning av større utbredelse og mer interesse for kretsløpsøkonomien og de prinsipper den bygger på. Forhåpentligvis betyr det at vi allerede er godt i gang med «det grønne skiftet».

6.2 Forslag til videre forskning

Ettersom de avgrensinger jeg har gjort for denne oppgaven sannsynligvis har bidratt til å påvirke resultatet av analysen, mener jeg det med fordel kunne vært gjort lignende analyser med andre avgrensinger. Et eksempel kan være å se på andre case enn universitetets rolle, og hvilke holdninger og diskurser som kan analyseres fram på basis av disse. Et annet eksempel kan være å utvide datautvalget til også å gjelde publiseringer fra andre media enn ”På Høyden”.

Det kunne også vært interessant å se på hvordan universitetets rolle blir fremstilt i andre debatter eller sammenhenger, eller å se en oppgave som denne i lys av teori som for eksempel «triple helix» om universitetets rolle og samfunnsansvar.

Med tanke på de linjene jeg har trukket mellom de framanalyserte diskursene og kretsløpsøkonomien kunne denne studien gjerne vært komplementert med videre kvalitative studier av annen art, for eksempel intervjuer med representanter for diskursene. Dette vil kunne gi et bedre sammenligningsgrunnlag med kretsløpsøkonomien.

I forbindelse med diskursenes forhold til ’ansvar’, valgte jeg å drøfte dette mot kretsløpsøkonomien og kommunikativ arena. Her kunne jeg gjerne ønsket meg videre

forskning på hvordan kommunikative arenaer fungerer i praksis, spesielt med tanke på hvordan ansvar fordeles.

Litteraturliste

Datamateriale:

Arntzen, B. e. a. (20.02.2014) *Større krav til presisjon i etikkdebatten!* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/02/storre-krav-til-presisjon-i-etikkdebatten>> [Lest 06.06.16].

Arntzen, B. e. a. (11.02.2014) *Veien videre - energi etikk og dannelse.* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/02/veien-videre-energi-etikk-og-dannelse>> [Lest 06.06.16].

Barth, T. (11.02.2014) *Forskningsfrihet, olje og klima - igjen.* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/02/forskningsfrihet-olje-og-klima-igjen>> [Lest 06.06.16].

Barth, T. (22.01.2014) *Motforestillinger mot klimabegrunnet begrensing av UiBs oljeforskning.* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/01/motforestillinger-mot-klimabegrunnet-begrensing-av-uibs-oljeforskning>> [Lest 06.06.16].

Barth, T. (31.01.2014) *Petroleums-forskning og etikk - flere motforestillinger.* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/01/petroleums-forskning-og-etikk-flere-motforestillinger>> [Lest 06.06.16].

Bergstrøm, I. (18.06.2014) *Dag Rune Olsen: UiB vil prioritere grønn og fornybar energi.* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/06/dag-rune-olsen-uib-vil-prioritere-gronn-og-fornybar-energi>> [Lest 06.06.16].

Bergstrøm, I. (30.05.2014) - *Den grønne omstillinga må komme.* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/05/den-grone-omstillinga-ma-komme>> [Lest 06.06.16].

Bergstrøm, I. (20.01.2014) - *Ikkje inhabil.* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/01/ikkje-inhabil>> [Lest 06.06.16].

Bergstrøm, I. (03.03.2014) *På lyttepost.* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/03/pa-lyttepost>> [Lest 06.06.16].

Bergstrøm, I. (24.02.2014) *Statoilstipendiaten.* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/02/statoilstipendiaten>> [Lest 06.06.16].

Bergstrøm, I. (28.10.2015) *"Berekraft" inn i strategien.* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2015/10/berekraft-inn-i-strategien>> [Lest 06.06.16].

- Bergstrøm, I. (24.11.2015) *Snart kommer utlysningen fra Akademiaavtalen*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2015/11/snart-kommer-utlysningen-fra-akademiaavtalen>> [Lest 06.06.16].
- Berntsen, J. (06.01.2014) *Fornybar energi i 2014*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/01/fornybar-energi-i-2014>> [Lest 06.06.16].
- Dahle, H. K. (26.10.2015) *UiB tar både ansvar og bidrar til det grønne skiftet*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2015/10/uib-tar-bade-ansvar-og-bidrar-til-det-grone-skiftet>> [Lest 06.06.16].
- Espedal, H. A. (15.05.2015) *Søknadsprosessen for Akademiaavtalen*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2015/05/soknadsprosessen-akademiaavtalen>> [Lest 06.06.16].
- Freng Dale, R. (16.12.2013) *Forskningens ingredienser*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2013/12/forskningens-ingredienser>> [Lest 06.06.16].
- Freng Dale, R. (03.03.2014) *Vi trenger en åpen debatt*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/02/vi-trenger-en-åpen-debatt>> [Lest 06.06.16].
- Freng Dale, R. e. a. (18.11.2014) *Fire spørsmål til UiB om bærekraft og incentiver*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/11/fire-sporsmal-til-uib-om-baerekraft-og-incentiver>> [Lest 06.06.16].
- Freng Dale, R. e. a. (15.12.2014) *Oppfølgingssvar om bærekraft og insentiver*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/12/oppfolgingssvar-om-baerekraft-og-insentiver>> [Lest 06.06.16].
- Freng Dale, R. e. a. (27.03.2015) *Akademiaavtalen er fremdeles fossil*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2015/03/akademiaavtalen-er-fremdeles-fossil>> [Lest 06.06.16].
- Freng Dale, R. o. Ø., Albert A. (21.01.2014) *Studentene ønsker også energiomstilling*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/01/studentene-onsker-også-energiomstilling>> [Lest 06.06.16].
- Furberg, K. (05.02.2014) *Nekter å svare om oljesamarbeid*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/02/nekter-svare-om-oljesamarbeid>> [Lest 06.06.16].
- Graue, A. (19.02.2014) *Fakta om forskning for økt oljeutvinning*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/02/fakta-om-forskning-okt-oljeutvinning>> [Lest 06.06.16].

Haakestad, E. A. (21.10.2015) *Det handler ikke om forbud eller frihet, men om ansvar*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2015/10/det-handler-ikke-om-forbud-eller-frihet-men-om-ansvar>> [Lest 06.06.16].

Haakestad, E. A. (09.10.2015) *Ugla i olja*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2015/10/ugla-i-olja>> [Lest 06.06.16].

Hansen, J. P. (04.06.2013) *Energi-omstilling og forskningsetikk - II*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2013/06/energi-omstilling-og-forskningsetikk---ii>> [Lest 06.06.16].

Hansen, J. P. (30.05.2013) *Er petroleumsforskning uetisk?*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2013/05/er-petroleumsforskning-uetisk>> [Lest 06.06.16].

Haugan, P. M. (03.06.2013) *Energi-omstilling og forskningsetikk*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2013/06/energi-omstilling-og-forskningsetikk>> [Lest 06.06.16].

Haugan, P. M. (13.12.2013) *Olje-saus*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2013/12/olje-saus>> [Lest 06.06.16].

Haugan, P. M. (26.03.2013) *Petroleum eller energi-omstilling?*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/node/18496>> [Lest 06.06.16].

Haugan, P. M. (24.05.2013) *Petroleum og forskningsetikk igjen*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2013/05/petroleum-og-forskningsetikk-igjen-0>> [Lest 06.06.16].

Haugan, P. M. (09.04.2013) *Svar til Geir Anton Johansen*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2013/04/svar-til-geir-anton-johansen>> [Lest 06.06.16].

Haugan, P. M. (05.06.2013) *Svar til Jan Petter Hansen*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2013/06/svar-til-jan-petter-hansen>> [Lest 06.06.16].

Haugan, P. M. (12.02.2014) *Behov for presisjon*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/02/behov-presisjon>> [Lest 06.06.16].

Haugan, P. M. (25.02.2014) *Kan mer olje og gass gi bærekraft?*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/02/kan-mer-olje-og-gass-gi-baerekraft>> [Lest 06.06.16].

Haugan, P. M. (21.02.2014) *Kom an, belt dokker!* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/02/kom-belit-dokker>> [Lest 06.06.16].

Haugan, P. M. (06.02.2014) *La oss komme videre!* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/02/la-oss-komme-videre>> [Lest 06.06.16].

Haugan, P. M. (11.02.2014) *Politikk og forskning*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/02/politikk-og-forskning>> [Lest 06.06.16].

Haugan, P. M. (01.01.2014) *Til glede for oss nå, til besvær for alle i fremtiden*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/01/til-glede-oss-na-til-besvaer-alle-i-fremtiden>> [Lest 06.06.16].

Haugan, P. M. (20.10.2015) *Grønt skifte?*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2015/10/gront-skifte>> [Lest 06.06.16].

Haugan, P. M. e. a. (27.03.2015) *Forske på ukonvensjonelle ressurser?*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2015/03/forske-pa-ukonvensjonelle-ressurser>> [Lest 06.06.16].

Haugan, P. M. o. K., Gunnar. (09.12.2013) *Petroleum, tobakk og forskingsetikk*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2013/12/petroleum-tobakk-og-forskingsetikk>> [Lest 06.06.16].

Hellesund, D. (23.01.2014) *Berømmer UiB for å spørre om oljeetikk*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/01/berommer-uib-sporre-om-oljeetikk>> [Lest 06.06.16].

Hellesund, D. (07.02.2014) *Dopinga i forskinga*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/02/dopinga-i-forskinga>> [Lest 06.06.16].

Hellesund, D. (12.09.2014) *Enige om oljealderens ende*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/09/enige-om-oljealderens-ende>> [Lest 06.06.16].

Hellesund, D. (20.03.2014) *Klimaministeren vil ikke stoppe oljeforskning*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/03/klimaministeren-vil-ikke-stoppe-oljeforskning>> [Lest 06.06.16].

Hellesund, D. (29.04.2014) *Lar omsyn til medlemmer komme først*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/04/lar-omsyn-til-medlemmer-komme-forst>> [Lest 06.06.16].

Hellesund, D. (23.12.2014) *Leder skifter habitat*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/12/leder-skifter-habitat>> [Lest 06.06.16].

Hellesund, D. (04.07.2014) *Savner Forskningsrådet i oljeetikken*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/07/savner-forskningsradet-i-oljeetikken>> [Lest 06.06.16].

Hellesund, D. (18.06.2014) *Universitetene har vært for slappe*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/06/universitetene-har-vaert-slappe>>

> [Lest 06.06.16].

Hellesund, D. (17.01.2014) *Vil ha svar om oljeforskning*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/01/vil-ha-svar-om-oljeforskning>> [Lest 06.06.16].

Hellesund, D. (06.01.2014) *Vil trappe ned norsk oljeutvinning*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/01/vil-trappe-ned-norsk-oljeutvinning>> [Lest 06.06.16].

Hellesund, D. (08.05.2015) *Rammar inn oppdrag for Statoil*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2015/05/rammar-inn-oppdrag-statoil>> [Lest 06.06.16].

Hellesund, D. (24.02.2016) *Grønn sving for Akademiaavtalen*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2016/02/gronn-sving-akademiaavtalen>> [Lest 06.06.16].

Helseth, L. E. (28.01.2014) *Ja takk, begge deler!* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/01/ja-takk-begge-deler>> [Lest 06.06.16].

Husebye, E. S. (06.12.2013) *Statoil, klimakritikk og etikk*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2013/12/statoil-klimakritikk-og-etikk>> [Lest 06.06.16].

Hølland, H. e. a. (03.02.2014) *Er petroleums-forskning uetisk?* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/02/er-petroleums-forskning-uetisk>> [Lest 06.06.16].

Johansen, G. A. (01.11.2013) *Akademiaavtalen styrker grunnforskningen*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2013/11/akademiaavtalen-styrker-grunnforskningen>> [Lest 06.06.16].

Johansen, G. A. (04.04.2013) *Petroleum og energiomstilling*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2013/04/petroleum-og-energiomstilling>> [Lest 06.06.16].

Kvåle, G. (23.09.2013) *Energiforskning finansiert av oljeindustrien: Eit etisk problem?* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2013/09/energiforskning-finansiert-av-oljeindustrien-eit-etisk-problem>> [Lest 06.06.16].

Kvåle, G. (10.02.2014) *Olje, etikk og politikk*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/02/olje-etikk-og-polit>> [Lest 06.06.16].

Lommerud, K. E. (13.02.2014) *Etikk-tull og fondsplasseringene*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/02/etikk-tull-og-fondsplasseringene>>.

Lommerud, K. E. (07.02.2014) *Oljen og etikken* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/02/oljen-og-etikken>> [Lest 06.06.16].

Mangerud, G. e. a. (10.12.2013) *Akademiaavtale til glede, ikke besvær*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2013/12/akademiaavtale-til-glede-ikke-besvaer>> [Lest 06.06.16].

Mikkelsen, S. (26.02.2014) *Ber om universitetenes etikkvurderinger*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <

<http://pahoyden.no/2014/02/ber-om-universitetenes-etikkvurderinger>> [Lest 06.06.16].

Mikkelsen, S. (29.01.2014) *Han leder etikkvurdering av oljeforskning*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/01/han-leder-etikkvurdering-av-oljeforskning>> [Lest 06.06.16].

Monsen, T. H. (30.12.2014) *Ikke nok bærekraft ved universitetet*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/12/ikke-nok-baerekraft-ved-universitetet>> [Lest 06.06.16].

Monsen, T. H. (18.09.2014) *Klimadebattant vil ha "ex.klima"*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/09/klimadebattant-vil-ha-exklima>> [Lest 06.06.16].

Monsen, T. H. (06.03.2014) *Krever full fondsåpenhet*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/03/krever-full-fondsapenhet>> [Lest 06.06.16].

Monsen, T. H. (23.09.2014) *Preses kritisk til NENT-uttalelse*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/09/preses-kritisk-til-nent-uttalelse>> [Lest 06.06.16].

Monsen, T. H. (10.09.2014) *UiB ber om internt etikkråd*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/09/uib-ber-om-internt-etikkrad>> [Lest 06.06.16].

Monsen, T. H. (14.09.2015) *Forsker dobbelt så mye fossilt som fornybart*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2015/09/forsker-dobbelt-sa-mye-fossilt-som-fornybart>> [Lest 06.06.16].

Monsen, T. H. (15.09.2015) *Ikke imponert over UiO og NTNU*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2015/09/ikke-imponert-over-uio-og-ntnu>> [Lest 06.06.16].

Monsen, T. H. (22.05.2015) *Kunne ikke godta Statoil-avtale*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2015/05/kunne-ikke-godta-statoil-avtale>> [Lest 06.06.16].

Monsen, T. H. (18.09.2015) *Mer fornybar enn man tror* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2015/09/mer-fornybar-enn-man-tror>> [Lest 06.06.16].

Monsen, T. H. (27.03.2015) *Nytt bråk om Statoil-avtale*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2015/03/nytt-brak-om-statoil-avtale>> [Lest 06.06.16].

Monsen, T. H. (03.06.2015) *UiB hemmeligholder Statoil-avtale*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2015/06/uib-hemmeligholder-statoil-avtale>> [Lest 06.06.16].

- Monsen, T. H. (24.06.2015) *Vil ha Statoil-møte*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2015/06/vil-ha-statoil-mote>> [Lest 06.06.16].
- Monsen, T. H. o. S., Hilde Kristin. (13.05.2015) *Universitetene har ingen oversikt*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2015/05/universitetene-har-ingen-oversikt>> [Lest 06.06.16].
- Normannsen, S. W. (19.05.2014) *Lover tydelige råd om etikk og oljeforskning*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/05/lover-tydelige-rad-om-etikk-og-oljeforskning>> [Lest 06.06.16].
- Normannsen, S. W. (18.03.2014) *Oljeforskning er et gode for klimaet*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/03/oljeforskning-er-et-gode-klimaet>> [Lest 06.06.16].
- Olsen, D. R. e. a. (02.12.2014) *Fire svar om bærekraft og insentiver* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/12/fire-svar-om-baerekraft-og-insentiver>> [Lest 06.06.16].
- Olsen, D. R. o. D., Helge K. (18.10.2013) *Fire svar til Gunnar Kvåle*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2013/10/fire-svar-til-gunnar-kvale>> [Lest 06.06.16].
- Olsen, D. R. o. D., Helge K. (17.10.2013) *Problematiske premisser rundt etiske spørsmål*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2013/10/problematiske-premisserrundt-etiske-sporsmal>> [Lest 06.06.16].
- Olsen, D. R. o. F., Anne Lise. (14.05.2014) *Slik brukes og forvaltes Akademiaavtalen*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/05/slik-brukes-og-forvaltes-akademiaavtalen>> [Lest 06.06.16].
- pahoyden.no. (18.06.2014) *Etikkrådet er klart*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/06/etikkradet-er-klart>> [Lest 06.06.16].
- Strand, H. K. (12.09.2013) *Bruk av olje har baksider*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2013/09/bruk-av-olje-har-baksider>> [Lest 06.06.16].
- Svård, M. (19.05.2015) *Kommentar til Heidi A. Espedals svar*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2015/05/kommentar-till-heidi-espedals-svar>> [Lest 06.06.16].
- Svård, M. (11.05.2015) *Öppenhet i Akademiaavtalen?* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2015/05/oppnenhet-i-akademiaavtalen>> [Lest 06.06.16].
- Tjøtta, S. (24.02.2014) *Oljeforskning og etikk*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2014/02/oljeforskning-og-etikk>> [Lest 06.06.16].

Åkesson, H. e. a. (11.12.2013) *Ja til et fossilfritt universitet*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/debatt/2013/12/ja-til-et-fossilfritt-universitet>> [Lest 06.06.16].

Referanseliste:

Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2008) *Tolkning och reflektion : vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. 2. oppl. Lund, Studentlitteratur.

Bergstrøm, I. (06.06.162014) *ViS-prisen til På Høyden*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://pahoyden.no/2014/05/vis-prisen-til-pa-hoyden>> [Lest 05.05.14].

Bjørheim, C. (17.042008) *Hevder at Norge var best på olje-sikkerhet*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.aftenbladet.no/energi/arbeidsliv/Hevder-at-Norge-var-best-pa-olje-sikkerhet-2368453.html>> [Lest 07.06.16].

Bratberg, Ø. (2014) *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Oslo, Cappelen Damm akademisk.

Carroll, A. B. (1991) The pyramid of Corporate Social responsibility - toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons* (July-August).

Carson, S. G. & Kosberg, N. (2003) *Etisk forretning : bedriftens samfunnsansvar*. Oslo, Cappelen akademisk forl.

Crane, A. & Matten, D. (2010) *Business ethics : managing corporate citizenship and sustainability in the age of globalization*. 3rd ed. Oxford, Oxford University Press.

Daly, H. E. & Farley, J. (2011) *Ecological economics : principles and applications*. 2nd ed. Washington, Island Press.

Easterby-Smith, M., Thorpe, R. & Jackson, P. R. (2008) *Management research*. 3rd ed. Los Angeles, Sage.

etikkom.no. (2016) *Hvem er vi og hva gjør vi?* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://www.etikkom.no/hvem-er-vi-og-hva-gjor-vi/>>.

fn.no. (23.042016) *Dette er Paris-avtalen*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.fn.no/Tema/Klima/Klimaforhandlinger/Dette-er-Paris-avtalen>> [Lest 07.06.16].

Friedman, M. (1970) The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. *New York Times Magazine*, (Sept. 13.).

Gilje, N. & Grimen, H. (1993) *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger : innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. [3. prøveutg.]. Oslo, Universitetsforlaget.

Hofstad, K. (01.12.2015) *Fossilt brensel*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/fossilt_brensel> [Lest 07.06.16].

Ingebrigtsen, S., Jakobsen, O. & Ingebrigtsen, S. (2007) *Circulation economics : theory and practice*. Oxford, Peter Lang.

komiteene, D. n. f. (27.04.2016) *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>> [Lest 07.06.16].

lovdata.no. (2016) *Lov om universitet- og høyskoler (universitets- og høyskoleloven)*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15/KAPITTEL_1-1#KAPITTEL_1-1> [Lest 07.06.16].

Maxwell, J. W. (2007) *Corporate Social Responsibility and the Environment: A Theoretical Perspective*. Indiana University, Kelley School of Business, Department of Business Economics and Public Policy.

miljodirektoratet.no. (2016) *Klima i endring: FNs klimapanelers femte hovedrapport*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.miljodirektoratet.no/Documents/publikasjoner/M97/M97.pdf>> [Lest 07.06.16].

Neumann, I. B. (2001) *Mening, materialitet, makt : en innføring i diskursanalyse*. Bergen, Fagbokforl.

regjeringen.no. (01.12.2014) *Grønt skifte - Klima - og miljøvennlig omstilling*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/klima/innsiktsartikler-klima/gront-skifte/id2076832/>> [Lest 07.06.16].

regjeringen.no. (03.06.2015) *Norges viktigste næring*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://www.regjeringen.no/no/tema/energi/olje-og-gass/verdiskaping/id2001331/>> [Lest 07.06.16].

regjeringen.no. (2016) *Olje og gass*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://www.regjeringen.no/no/tema/energi/olje-og-gass/id1003>> [Lest 07.06.16].

Sviland, M. (udatert) *Bærekraftig utvikling*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.naturfag.no/side/vis.html?tid=616447>>.

teknologi, D. n. f. k. f. n. o. (18.06.2014) *Forskningsetisk vurdering av petroleumsforskning*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://www.etikkom.no/hvem-er-vi-og-hva-gjor-vi/komiteenes-arbeid/Uttalelser/NENT/Vedrorende-forskningsetisk-vurdering-av-petroleumsforskning-Saksnr-20143/>>.

Tjora, A. H. (2012) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 2. utg. Oslo, Gyldendal akademisk.

Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (1999) *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg, Roskilde Universitetsforl. Samfundslitteratur.

Zadek, S. (2007) *The civil corporation*. Rev. ed. London, Earthscan.

